

VAASAN YLIOPISTO
FILOSOFINEN TIEDEKUNTA

Benjamin Heikkinen

VERKOSTOT PAIKKAPERUSTAISESSA MAASEUDUN KEHITTÄMISESSÄ

Aluetieteen
pro gradu -tutkielma

VAASA 2016

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	4
TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
1.1. Aineisto ja tutkimuskysymykset	11
1.2. Tutkielman rakenne	12
1.3. Keskeisten käsitteiden määrittely	13
2. PAIKKAPERUSTAINEN NÄKÖKULMA MAASEUDUN KEHITTÄMISEEN	16
2.1. Maaseudun kehittäminen yleisesti ja maaseutupolitiikka Suomessa	16
2.2. Endogeeninen kehittäminen	18
2.3. Neoendogeeninen kehittäminen	20
2.4. Paikkaperustainen kehittäminen	22
2.5. Sosiaalinen pääoma	24
2.6. Sosiaalisen pääoman rakentuminen	25
2.7. Alueiden ainutlaatuisuus kehittämisenäkökulmien yhdistäjänä	26
3. VERKOSTOT JA VERKOSTONÄKÖKULMA	28
3.1. Alueellistuminen ja hallinnosta hallintaan siirtyminen	29
3.2. Hallinta ja verkostot	31
3.3. Policy-verkostot	32
3.4. Instituutioiden näkökulma verkostoihin	34
3.5. Verkostotyyppien jaottelu	35
3.6. Leader-toimintatapa paikkaperustaisuuden ja verkostomaisuuden ilmentymänä	37
3.7. Verkostot ja paikkaperustainen kehittäminen	39
4. TUTKIMUSMENETELMÄN JA AINEISTON KUVAUS	41

4.1. Case-alueiden kuvaukset	41
4.1.1. Aisapari	41
4.1.2. Joensuun seudun Leader	42
4.1.3. Linnaseutu	43
4.1.4. Pohjoisimman Lapin Leader	44
4.2. Verkostoanalyysi tutkimusmenetelmänä	45
4.3. Aineiston kerääminen	47
4.4. Verkostojen visualisointi	53
4.5. MDS-ratkaisun onnistuneisuus ja kuvioiden tulkinta	55
4.6. Luotettavuuteen vaikuttavat tekijät	57
5. AINEISTON ANALYSOINTI	59
5.1. Kehittäjäverkostojen jäsenistöt ja näkemykset verkoston toiminnasta	59
5.2. Aisaparin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema	67
5.2.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät	69
5.2.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet	70
5.3. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema	70
5.3.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät	73
5.3.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet	74
5.4. Linnaseudun toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema	74
5.4.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät	77
5.4.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet	77
5.5. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema	78
5.5.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät	81
5.5.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet	81
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	83
LÄHDELUETTELO	91

LIITTEET

LIITE 1. Aisaparin toiminta-alueen organisaatioryhmittely	99
LIITE 2. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmittely	101
LIITE 3. Linnaseudun toiminta-alueen organisaatioryhmittely	102
LIITE 4. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmittely	103
LIITE 5. Kyselylomake	105
LIITE 6. Kyselyn saatekirje	109

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Case-alueiden sijainnit	9
Kuvio 2. Aisaparin toiminta-alue	42
Kuvio 3. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alue	43
Kuvio 4. Linnaseudun toiminta-alue	44
Kuvio 5. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alue	45
Kuvio 6. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten ikäjakaumat	60
Kuvio 7. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten kokemus toiminta-alueen kehittämisestä	62
Kuvio 8. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten osallistuminen toiminta-alueen kehittämiseen	64
Kuvio 9. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten näkemysten keskiarvot verkoston toiminnasta	65
Kuvio 10. Aisaparin toiminta-alueen kehittäjäverkosto	67
Kuvio 11. Aisaparin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä	68
Kuvio 12. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkosto	71
Kuvio 13. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä	73
Kuvio 14. Linnaseudun toiminta-alueen kehittäjäverkosto	75
Kuvio 15. Linnaseudun toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä	76
Kuvio 16. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkosto	79
Kuvio 17. Pohjoisimman Lapin Lederin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä	80
Taulukko 1. Case-alueiden nimeämien organisaatioiden ja henkilöiden määrät	49
Taulukko 2. Vastaajamäärät ja vastausprosentit henkilö- ja organisaatiotasolla	51

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Benjamin Heikkinen

Pro gradu -tutkielma:

Verkostot paikkaperustaisessa maaseudun kehittämisessä

Tutkinto:

Hallintotieteiden maisteri

Oppiaine:

Aluetiede

Työn ohjaaja:

Ilkka Luoto

Valmistumisvuosi:

2016

Sivumäärä: 111

TIIVISTELMÄ:

Tutkimus käsittelee paikkaperustaisen maaseudun kehittämisen verkostoja sekä niihin olennaisena osana kytkeytyvää sosiaalista pääomaa ja yhteistyötä. Aihetta lähestytään tarkastelemalla paikallisia kehittäjäverkostoja. Tutkimuksen case-alueina ovat neljän Leader-ryhmän toiminta-alueiden kehittäjäverkostot. Aisaparin, Joensuun seudun Leaderin, Linnaseudun ja Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueiden kehittäjäverkostoja tarkastellaan organisaatiotasoisien verkostoanalyysien avulla.

Paikallisia kehittäjäverkostoja analysoidaan kahden näkökulman kautta. Ensimmäinen näkökulma liittyy keskeisimpien toimijoiden organisaatioryhmiin ja niiden merkityksen perustana oleviin tekijöihin. Toisena näkökulmana ovat organisaatioryhmät, joiden merkitys perustuu vahvimmin sosiaaliseen pääomaan. Kehittäjäverkostoihin kohdistuvien analyysien lisäksi tutkielmassa perehdytään toimijoiden välistä verkostoitumista edistäviin tekijöihin ja toisaalta alueilla koettuihin verkostoitumisen haasteisiin. Neljästä case-alueesta saatuja tuloksia vertaillaan keskenään mahdollisten erojen ja yhtäläisyyksien löytämiseksi.

Tarkasteltaessa Leader-ryhmien toiminta-alueiden kehittäjäverkostoja ovat paikkaperustainen kehittämis-toiminta, erilaiset kumppanuudet ja verkostot keskeisiä tekijöitä, joihin pohjautuu tämän tutkimuksen teoreettinen asettelu. Tutkimuksessa käsitellään maaseudun kehittämisen paikkaperustaisia näkökulmia ja verkostoja sekä molempiin tärkeänä osana kuuluvaa sosiaalista pääomaa. Paikkaperustaisen kehittämisen osalta käsiteltävänä ovat endogeeninen ja neoendogeeninen kehittämisnäkökulma. Verkostot puolestaan muodostavat lähtökohdan hallinnalle ja kumppanuuksille, joiden kautta tutkimuksessa tarkastellaan verkostojen roolia paikkaperustaisessa kehittämisessä.

Kaikkien case-alueiden keskeisimpiä toimijoita olivat Leader-ryhmät, joiden merkitykset perustuivat hyvin samankaltaisiin tekijöihin, joskin painoarvoissa oli eroavaisuuksia. Kehittäjäverkostojen toiseksi keskeisimmät toimijat olivat kahdella alueella ELY-keskuksia ja vaihtelivat muiden alueiden osalta. Verkostot olivat muotoutuneet pitkälti kehittämisen resursseja omaavien ja niiden käytössä ohjeistavien tahojen ympärille, jolloin verkostoissa tapahtuva yhteistyökin oli runsasta näiden tahojen kanssa. Kyläyhdistyksien ja muiden yhdistyksien merkitys perustui kaikilla alueilla vahvimmin sosiaaliseen pääomaan. Myös muut merkityksen perustana olleet tekijät olivat kyseisillä ryhmillä samankaltaisia. Tiedon ja ideoiden merkitys korostui keskeisimpien toimijoiden ohella erityisesti sosiaalisen pääoman yhteydessä. Verkostoitumista edistävässä tekijöissä ja verkostoitumisen haasteissa oli havaittavissa alueilla toistuvia tekijöitä, mutta niiden korostamisessa oli eroja. Verkostoitumista edistävässä tekijänä korostuivat kaikilla alueilla etenkin yhteistyön eri muodot ja luottamus. Verkostoitumisen haasteissa kiire ja ajan riittämättömyys mainittiin puolestaan merkittävänä tekijänä kaikilla alueilla. Verkostojen toimijat kokivat useissa tapauksissa omalle toiminnalle tärkeät tekijät sosiaaliseen pääomaan liitettyjen piirteiden kautta.

AVAINSANAT: verkostot, paikkaperustainen kehittäminen, maaseutu, verkostanalyysi, Leader-ryhmät

1. JOHDANTO

Verkostoitumisen merkitys saavutti 1990-luvulla keskeisen aseman taloudellisessa toiminnassa, alueellisessa kehittämisessä sekä aihepiirien tutkimuksessa. Verkostonäkökulma on myös luonut useita toiminta- ja ajattelumalleja tuotantotoimintaan, alueelliseen kehittämiseen ja elinkeinotoiminnan edistämiseen. Verkostomainen toimintatapa sopii hyvin muuttuviin olosuhteisiin joustavuutensa ansiosta. Verkostot ovatkin kasvattaneet asemaansa monimutkaisuuden ja muutoksen hallinnan keinoina. Verkostomaisen yhteistyön yleistymisen myötä on noussut esille myös verkostoyhteiskunnan ja verkostotalouden käsitteet. (Linnamaa & Sotarauta 2000: 33.)

Sosiaalisten suhteiden ja verkostojen taloudelliseen merkitykseen kohdistuvaa tutkimusta voidaan pitää yhtenä keskeisenä 2000-luvun yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteena. Yksilön tai yhteisön sosiaaliset suhteet ovat saavuttaneet yhteiskunnallisessa keskustelussa fyysiseen pääomaan verrattavissa olevan merkityksen, jolloin ne nähdään verkostojen jäsenille hyvinvointia tuottavana voimavarana. Verkostoista puhuttaessa sosiaalisen pääoman merkitys on muodostunut yhä suuremmaksi verkostojen jäsenten välille muodostuvien normien ja luottamuksen edesauttaessa voimavarojen hyödyntämistä, yhteistyön tekemistä ja tavoitteiden saavuttamista. (Ruuskanen 2015: 214.)

Rannikon (2009: 7) mukaan paikallistason merkitys on korostunut aluekehittämisessä ja aluepolitiikassa. Paikallisessa kehittämisessä eri toimijoiden välisen yhteistyön ja kumppanuuden merkityksen voidaan katsoa muodostuneen keskeiseksi voimavaraksi. Aktiivisen kansalaistoiminnan myötä alueelle syntyy myös sosiaalista pääomaa. Hyyryläinen ja Rannikko (2002: 174) määrittelevät sosiaalisen pääoman merkityksen paikallisessa kehittämisessä vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liittyvien tekijöiden avulla. Vuorovaikutuksen osalta korostuu ihmisten välisen vuorovaikutuksen hallinnan osaaaminen. Yhteistyöhön liittyvänä tekijänä määritelmässä nousee esille käytännön työskentely yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Työskentely voi tapahtua niin ryhmissä, organisaatioissa kuin verkostoissakin.

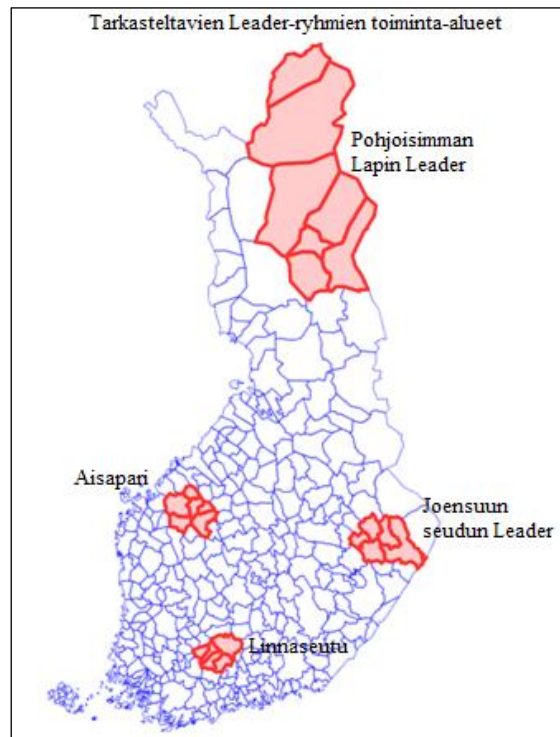
Paikallistasolla tapahtuvalla tehokkaalla sosiaalisen pääoman luomisella voidaan vahvistaa paikallisyhteisöjä, lisätä hyvinvointia ja tarjota paikallisille yrittäjille erilaisten verkostosuhteiden mukanaan tuomia arvokkaita mahdollisuuksia (Bosworth, Annibal, Carrol, Price, Sellick & Shepherd 2015: 7). Sosiaalisen pääoman merkitys korostuu muiden pääomien lajien hallinnassa ja käytön synergioissa. Maaseudun kehittämisessä usein niukat, hajallaan olevat ja vajaassa käytössä olevat resurssit ovat kehittämisen kannalta tärkeitä, mutta resurssien jäädessä havaitsematta niitä ei myöskään päästä hyödyntämään. Näin ajateltuna sosiaalista pääomaa voidaan käyttää myös selittämään alueiden välisiä kehityseroja. Sosiaalisen pääoman muodostuttua merkittäväksi voimavaraksi paikallisessa maaseudun kehittämisessä, on tärkeää huomioida sosiaalista pääomaa synnyttävät verkostot ja prosessit voimavarojen laajamittaisen hyödyntämisen takaamiseksi. (Hyyryläinen & Rannikko 2002: 174.)

Sosiaalisen pääoman voidaan katsoa olevan tärkeä tekijä etenkin endogeenisyyteen pohjautuvassa maaseudun kehittämisessä, sillä paikallisyhteisöjen sisäisiin tekijöihin pohjautuva kehittyminen perustuu monilta osin sen varaan. Sosiaalisen pääoman rakentamista alueilla, joilla se on nykyisin vähäisempää, voidaan myös pitää tärkeänä tekijänä maaseutualueiden tasaisen kehittymisen näkökulmasta. (Woods 2011: 149.) Bosworth ym. (2015: 7) mukaan maaseudun paikallistason kehittämisessä voidaan katsoa olevan kyse paikallisten vahvuuksien ohella myös alueen sosiaalisista ja taloudellisista verkostoista.

Sosiaalinen pääoma perustuu siis monilta osin yhteistyöhön, vuorovaikutukseen ja erilaisiin verkostoihin, jotka ovat kaikki tarpeen hyödynnettäessä paikallisia resursseja alueen kehittämisessä. Näistä tekijöistä muodostuvat myös tässä tutkielmassa käsiteltävät teemat. Tutkimuksen tarkoituksena on paikkaperustaisen maaseudun kehittämisen verkostojen sekä niihin olennaisena osana kytkeytyvien sosiaalisen pääoman ja yhteistyön hahmottaminen. Aiheeseen luodaan katsaus paikallisia kehittäjäverkostoja tarkastelemalla.

Paikallisia kehittäjäverkostoja tarkastellaan ja osin myös vertaillaan tässä tutkimuksessa neljän case-alueen osalta. Tutkimuksessa organisaatiotasolla verkostanalyysin mene-

telmin käsiteltävät case-alueet ovat neljän suomalaisen Leader-ryhmän toiminta-alueen paikallisia kehittäjäverkostoja. Leader-ryhmistä puhutaan yleisesti toimintaryhminä tai Leader-toimintaryhminä ja Leader-työstä puhutaan Suomalaisessa hallinto ja arkikielessä toimintaryhmätyönä (ks. Hyyryläinen 2007). Tämän tutkielman osalta käytän Leader-ryhmää ja Leader-työtä. Yhdistysmuotoisten Leader-ryhmien virallisia nimiä käytän ilman yhdistys- ja ry-päätteitä. Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Aisapari on alueista läntisin. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alue puolestaan sijaitsee itärajan tuntumassa Pohjois-Karjalassa. Linnaseudun alue taas sijaitsee selkeästi eteläisimpänä sijoittuen Kanta-Hämeeseen. Pinta alaltaan selkeästi suurin Pohjoisimman Lapin Leader sijaitsee Lapissa kattaen Suomen pohjoisimmat alueet. Alueet sijaitsevat siis hyvin eri puolilla Suomea ja niiden voidaan katsoa edustavan lähtökohdiltaan melko erityyppisiä alueita (ks. kuvio 1). Alueiden tarkemmat kuvaukset esitetään pääluvussa neljä. Useamman case-alueen verkostojen samanaikainen analysointi mahdollistaa tietyssä määrin alueiden välisen vertailtavuuden, jonka myötä saadaan myös havaintoja tukevaa tietoa mahdollista alueiden välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä.



Kuvio 1. Case-alueiden sijainnit (Maanmittauslaitos 2015).

Kolmikantaperiaatteen mukaan kolmannes Leader-ryhmän hallituksen jäsenistä tulisi olla alueen kuntien virkamiehiä ja luottamushenkilöitä, kolmannes alueen yhdistysten edustajia ja kolmannes edustuksesta muodostuu yksittäisistä maaseudun asukkaista Konsala (2012: 18). Kolmikantaperiaatteen myötä syntyy kiinnostava lähtökohta juuri Leader-ryhmien toiminta-alueiden kehittäjäverkostojen tarkastelulle. Kehittämisen perustuessa yhteistoimintaan ja kumppanuuksiin on tarpeen tutkia mitkä tahot yhteistyötä alueilla tekevät, kuinka intensiivisesti ja mihin tehtävä yhteistyö perustuu. Toimijoiden välistä yhteistyötä ja sen merkitystä tutkimalla pystytään tarkastelemaan paikallisten kehittäjäverkostojen rakenteita ja toimijoiden välillä vallitsevaa sosiaalista pääomaa. Paikkaperustaiseen kehittämiseen olennaisena kuuluvat paikallisen tason yhteisyökulttuuri ja verkostoitumisen edistäminen ovat niin ikään tekijöitä, joihin tässä tutkielmassa tehtävät paikallisten kehittäjäverkostojen analysoinnit keskittyvät.

Suomessa Leader-ryhmien kehittämistyötä ohjaavat yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa laaditut paikalliset kehittämissuunnitelmat. Leader-ryhmät muodostavat näin maaseudun kehittämisen paikallisen tason, joka on osa maaseudun kehittämisen kokonaisuutta. Leader-ryhmienkin edustamassa paikkaperustaisessa kehittämisessä korostuu myös uusi hallintatapa, jossa kumppanuus ja verkostot nousevat esille useissa eri merkityksissä. Tähän asetelmaan pohjautuu tämän tutkielman teoreettinen asettelu, jossa yhdistyvät paikkaperustaisen kehittämisen näkökulmat ja verkostot. Sosiaalisen pääoma on läpileikkaava teema sen tärkeyden korostuessa sekä paikkaperustaisessa kehittämisessä että erilaisissa yhteyksissä verkostojen osalta.

Maaseutupolitiikasta vastaavat tahot Suomessa ovat työ- ja elinkeinoministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö. Maaseutupolitiikan toteutuksesta vastaavat puolestaan maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) verkostoineen. (Työ ja elinkeinoministeriö 2015.) Maaseutupolitiikan verkoston tehtävänä on edistää päätöksenteossa tapahtuvaa maaseudun huomioimista. Verkosto toimii myös maaseudun kehittäjien yhteenkokoajana. YTR:n toimintatapoihin kuuluu maaseutuun liittyvä tiedon tuottaminen ja maaseudun kannalta tärkeiden näkökulmien esiintuominen päätöksentekijöille. YTR toteuttaa maaseutupoliittista kokonaisohjelmaa, jonka lähtökohtana vuosille 2014–2020 on paik-

kaperustainen kehittäminen, jossa painottuvat eri alueiden paikalliset tarpeet ja vahvuudet. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2015a.)

1.1. Aineisto ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkielma on vertaileva tapaustutkimus, joka käsittelee neljää case-aluetta. Tutkimuksessa käytetään verkostanalyysiä, joka on kvantitatiivinen menetelmä. Tutkielman aineisto koostuu case-alueiden verkostanalyysistä varten kerätyn verkostoinaisten ohella myös muusta kyselyaineistosta. Verkostoinaisto, vastaajien taustatiedot, organisaatioryhmien merkityksen perusteena olevien tekijöiden selvittäminen ja vastaajien näkemykset verkoston toiminnasta, verkostoitumista edistävästä tekijöistä sekä verkostoitumisen haasteista muodostavat pelkkää verkostoinaistoa laajemman kokonaisuuden tulkintojen tekemisen pohjaksi.

Paikallisia kehittäjäverkostoja tarkastellaan tässä tutkielmassa kahden näkökulman kautta. Näiden näkökulmien ohella neljästä case-alueesta saatuja tuloksia myös vertaillaan keskenään mahdollisten erojen ja yhtäläisyyksien löytämiseksi. Ensimmäinen näkökulma liittyy keskeisimpiin organisaatioihin ja niiden merkityksen perustana oleviin tekijöihin. Keskeiset toimijat tekevät laajalti yhteistyötä verkoston muiden organisaatioiden kanssa, jonka johdosta niiden asema verkostossa voi muodostua poikkeuksellisen merkittäväksi esimerkiksi informaation kulun kannalta. Tässä tutkielmassa tarkastelemalla keskeisimpiä toimijoita ja niiden merkityksen perustana olevia tekijöitä pyritään hahmottamaan minkä organisaatioryhmien kanssa merkittävä osa verkostojen toimijoista on yhteistyössä ja minkälaisia ominaisuuksia tällaiset toimijat omaavat. Ensimmäinen tutkimuskysymys on muotoiltu seuraavasti:

1. *Mihin organisaatioryhmiin kehittäjäverkostojen keskeisimmät organisaatiot kuuluvat ja mihin tekijöihin sekä niiden yhdistelmiin näiden organisaatioryhmien merkitys paikkaperustaisessa kehittämisessä perustuu?*
 - *Onko organisaatioryhmien ja merkityksen perusteena olevien tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?*

Toisena näkökulmana tutkielmassa ovat organisaatioryhmät, joiden merkitys perustuu merkittävimmin sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalinen pääoma on merkittävässä roolissa sekä paikkaperustaisissa kehittämisnäkökulmissa että verkostoista käytävästä keskustelussa. Näiden tekijöiden muodostaessa myös tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen on tarpeen selvittää mihin verkoston organisaatioryhmiin sosiaalinen pääoma kytkeytyy kaikkein vahvimmin ja mitkä muut tekijät ovat vahvimmin näiden ryhmien merkityksen perustana. Toisena tutkimuskysymyksenä on näiden tekijöiden mukaisesti:

2. Millä organisaatioryhmillä merkitys perustuu vahvimmin sosiaaliseen pääomaan ja mitkä muut tekijät ovat näiden ryhmien merkityksen perustana?

– Onko organisaatioryhmien ja merkityksen perusteena olevien tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?

Aiempien kysymystenasettelujen perustuessa paikallisten kehittäjäverkostojen toimijoihin ja niiden ominaisuuksiin, on myös tarpeen selvittää mitkä tekijät edistävät toimijoiden välistä verkostoitumista ja toisaalta mistä tekijöistä muodostuu verkostoitumisen haasteet. Kolmas tutkimuskysymys keskittyykin näiden tekijöiden löytämiseen:

3. Mitkä ovat merkittävimmät verkostoitumista edistävät tekijät ja verkostoitumisen haasteet case-alueilla?

– Onko tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?

1.2. Tutkielman rakenne

Tutkimuksen teoriaosuus jakautuu paikkaperustaisen kehittämisen näkökulmien käsitteelyyn ja verkostojen ja verkostomaisuuden ilmenemiseen paikkaperustaisen kehittämisen näkökulmasta. Paikkaperustaista kehittämistä käsitellään tutkielman toisessa pääluvussa endogeenisen ja neoendogeenisen kehittämisnäkökulman avulla. Paikkaperustaisen kehittämisen kannalta keskeisen sosiaalisen pääoman merkitystä ja rakentumista käsitellään niin ikään toisessa pääluvussa. Paikkaperustaista kehittämistä tarkastellaan tässä

tutkimuksessa empirian ja Leader-toimintatapaa käsittelevän alaluvun osalta Leader-ryhmien toiminta-alueeseen nojautuen. Alueet muodostavat konkreettisen paikallisen kehittämisen kokonaisuuden, jota on mahdollista tarkastella sekä kehittämisen teorioiden että verkostojen näkökulmasta. Leader-ryhmien on myös aikaisemmissa tutkimuksissa katsottu sisältävän piirteitä endogeenisestä ja neoendogeenisestä kehittämisenäkökulmasta sekä ilmentävän hallintaa ja verkostoja (ks. esim. Konsala 2012; Kuuva 2014).

Tutkielman kolmannessa pääluvussa selvitetään mitä kaikkea verkostoilla oikeastaan tarkoitetaan. Pääluku etenee verkostot laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen kytkvästä hallinnan näkökulmasta erilaisten verkostotyyppien ja määritelmien kautta paikallisen kehittämistyön tasolle, jossa käsitellään Leader-toimintatapaa erityisesti verkostomaisuuden näkökulmasta. Neljäs pääluku keskittyy case-alueiden kuvaamiseen, tutkielmassa käytettyjen verkostoaalyysin menetelmien käsittelyyn ja käytetyn aineiston keräämiseen ja käsittelyn esittelemiseen. Viidennessä pääluvussa analysoidaan kunkin case-alueen osalta kehittäjäverkoston organisaatiotasosta rakennetta ja sen jäsenten merkitystä toiminta-alueen kehittämisessä asetettujen tutkimuskysymysten mukaisesti. Tämän lisäksi perehdytään kunkin alueen toimijoiden näkemyksiin verkostoitumista edistävästä tekijöistä ja verkostoitumisen haasteista. Tutkielman alueita vertaileva yhteenveto ja johtopäätösten tekeminen tapahtuu kuudennessa pääluvussa.

1.3. Keskeisten käsitteiden määrittely

Verkostomainen toiminta perustuu yhteistyöhön, mutta verkostoissa tapahtuva yhteistyö on luonteeltaan erilaista, kuin vaikkapa hierarkioissa tai markkinasuhteissa (Linnamaa & Sotarauta 2000: 34). Verkostojen toiminnan organisointi poikkeaa oleellisesti hierarkkisista järjestelmistä, jolloin se voidaan nähdä hierarkiaa vähemmän säänneltynä järjestyksenä, joka omaa kuitenkin jonkinlaisen vähimmäisrakenteen. Verkosto voidaan ymmärtää myös matemaattisesti mallinnettavissa olevana säännönmukaisista sosiaalisista suhteista muodostuneena rakenteena. Verkostoista ja niihin liittyvistä käsitteistä käytävään keskusteluun ei ole muodostunut yksiselitteistä ja yhtenäisesti tunnustettua näkökulmaa. Eri tieteenalat ja tutkimussuuntaukset ovat määritelleet verkostot lukuisin

eri tavoin. Verkostoajattelun kahden pääperinteen nykytilan keskeisinä eroina voidaan pitää angloamerikkalaisen suuntauksen painottumista käytännöllisempiin malleihin ja eurooppalaisen tutkimuksen tulkitessa verkostoja enemmänkin tuottavina ja mahdollistavina järjestelminä. Verkostojen tarkastelu rakenteellisesta näkökulmasta antaa tutkimuksen metodologian kannalta mahdollisuuden tarkastella verkostanalyysin menetelmiä käyttäen eri toimijoiden suhteita huolimatta näiden omasta käsityksestä toimintansa verkostomaisuudesta. (Eriksson 2015: 11–14.)

Verkostoja tarkastellaan case-alueiden osalta käyttäen paikallisen kehittäjäverkoston käsitettä, jonka ymmärretään tässä tutkielmassa muodostuvan Leader-ryhmien toiminta-alueen kehittämiseen osallistuneista henkilöistä ja heidän edustamistaan organisaatioista. Linnamaa ja Sotarauta (2000: 33–34) ovat jäsentäneet verkoston käsitettä alueellisessa kehittämisessä toimijoiden kokonaisuutta hahmottavan alueellisen kehittäjäverkoston käsitteen avulla. Määritelmän mukaan kehittäjäverkoston katsotaan muodostuvan omalla toiminnalla ja keskinäisellä yhteistyöllä olennaisesti alueen kehitykseen vaikuttavista toiminnallisen yhteyden omaavista keskeisimmistä toimijoista. Yhteistyön rooli on kehittäjäverkostoissa tärkeä, sillä verkostokumppaneiden välisellä yhteistyöllä katsotaan päästävän parempaan lopputulokseen kun yksin toimimalla. Verkostoa ei kuitenkaan pidä pitää hyvän yhteistyön takeena tai symbolina. Virkkala (2002: 11) pitää kehittäjäverkoston käsitettä samankaltaisena kumppanuuden käsitteen kanssa. Molemmat käsitteet kuvaavat hänen mukaan olennaisia osia hallintaan liittyvästä monitoimijaisesta kehittämisestä.

Paikkaperustaisuus voidaan määritellä usealla eri tavalla. Luodon (2014: 150) mukaan paikkaperustaisella kehittämisellä pyritään vastaamaan globalisaation mukanaan tuomiin haasteisiin yhdistämällä paikallisia resursseja ja vahvuuksia yli paikallisiin verkostoihin. Paikkaperustaista kehittämistä toteutetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuuksien, joiden luomisessa Leader-työ on ollut maaseudun kehittämisen osalta tärkeässä roolissa. Paikkaperustaiseen maaseudun kehittämiseen katsotaan tässä tutkielmassa kuuluvan sekä endogeeninen kehittämisnäkökulma että alueen ulkopuolisia verkostoja ja toimijoita huomioiva neoendogeeninen kehittämisnäkökulma. Paikkaperustainen näkökulma mahdollistaa endogeenisen kehittämisen tarkastelemisen huomioi-

den samalla ylipaikallisen näkökulman ja verkostot. Käytän paikkaperustaisuuden käsitettä siis merkityksessä, joka pitää sisällään endogeeniseen näkökulmaan viittaavat paikallisen kehittämisen eri muodot sekä neoendogeenisen kehittämisen näkökulman pelkkää paikallista näkemystä laajemman kehittämistarkastelun.

Rayn (1999: 259) mukaan endogeenisessä kehittämisessä paikallisyhteisöjen hyvinvointia voidaan edistää parhaiten kohdistamalla kehittämistoimet alueen sisältä löytyviin fyysisiin, inhimillisiin ja aineettomiin resursseihin. Toimenpiteillä pyritään piristämään paikallistaloutta pelkkää taloudellista pääomaa laajemmin keinoin. Tällöin keskitytään myös laajemmin alueen sosiaalisiin tekijöihin ja alueen asukkaiden elämänlaatua parantaviin tekijöihin. Oleellista onkin saada ihmiset ja heidän innovaationsa, yrittäjäyys ja fyysinen sekä henkinen pääoma kiinnittymään alueeseen. Kehittämisen näkemykseen kuuluu oleellisena osana myös, että kaikkien toimien suunnittelussa ja toteuttamisessa tulisi huomioida paikallinen osallistuminen. Tällöin myös laajemmissa kehittämistoimissa tulisi huomioida paikalliset näkemykset luomalla keinoja vaikutusmahdollisuuksien takaamiseksi. Neoendogeeninen kehittäminen puolestaan perustuu Woodsin (2011: 143) mukaan alueen kykyyn hyödyntää sekä alueen sisäisten että ulkopuolisten toimijaverkostojen resursseja. Neoendogeeninen näkökulma ilmentää tässä tutkielmassa eksogeenisten ja endogeenisten tekijöiden paikallistasolla tapahtuvaa keskinäistä vuorovaikutusta ja toiminnan verkostomaisuutta josta paikkaperustaisuudessa on kyse.

Sosiaalinen pääoma liittyy oleellisena paikkaperustaisuuteen ja verkostoihin. Sosiaalisella pääomalla viitataan kollektiiviseen resurssiin, joka muodostuu yhteisön jäsenten muodollisesta ja epämuodollisesta kanssakäymisestä. Sosiaalinen pääoma parantaa yhdessä muiden pääomalajien, kuten taloudellisen ja inhimillisen pääoman sekä kanssayhteisön kykyä toimia kollektiivisesti. (Woods 2011: 148.) Virkkalan, Lundströmin ja Katajamäen (2014: 124) mukaan sosiaalisella pääomalla voidaan yksinkertaisemmin tarkoittaa ihmisten kykyä toimia yhteistyössä. Aluekehityksen tutkimuksen saralla sosiaalista pääomaa pidetään yleisesti menestyksen ehtona. Tässä tutkielmassa sosiaalista pääomaa tutkitaan sen kehittäjäverkostojen organisaatioryhmiin kytkeytymisen kautta.

2. PAIKKAPERUSTAINEN NÄKÖKULMA MAASEUDUN KEHITTÄMISEEN

2.1. Maaseudun kehittäminen yleisesti ja maaseutupolitiikka Suomessa

Maaseudun kehittämisen päämääränä on kestävä taloudellisen kasvun takaaminen, elinympäristön olosuhteiden parantaminen, maaseutualueiden kehityksen vauhdittaminen kansallisten standardien tasolle, maaseutualueiden pitäminen houkuttelevana asuinpaikkana sekä kansantaloudellisesti tuottavana voimavarana. Maaseudun kehittämisen päämääriin pääsemisen strategioista on luonnollisesti erilaisia mielipiteitä ja vallitsevilla poliittisilla näkemyksillä on niin ikään oma vaikutuksensa maaseudun kehittämisen lähestymistapoihin. Erilaisilla strategioilla on myös omat näkemyksensä siitä, millä tavoin alueiden erilaisiin haasteisiin reagoidaan, miten alueen institutionaaliseen rakenteeseen suhtaudutaan ja millä tavoin alueen resursseja ja sosiaalista pääomaa hyödynnetään alueen kehittämiseksi. Kaikelle maaseudun kehittämiseksi voidaan kuitenkin muodostaa kolme yleistä periaatetta. Ensinnäkin kehittäminen perustuu maaseutualueiden ongelmien ja haasteiden ratkaisemiseen. Toiseksi kehittämisessä on huomioitava ja arvioitava alueelle ominaiset voimavarat ja potentiaali. Kolmanneksi käytettävän maaseudun kehittämisstrategian avulla muodostetaan jonkinasteinen tulevaisuuden visio kehittämis toimien kohteena olevalle alueelle. (Woods 2011: 131.)

Maaseutupolitiikalla tarkoitetaan etenkin julkisen vallan harjoittamia tietoisia pyrkimyksiä, joiden päämääränä on maaseudun elinvoiman säilyttäminen ja vahvistaminen. Myös maaseudun kehittämispolitiikan ja maaseudun kehittämisen käsitteitä käytetään samankaltaisissa merkityksissä. (Hyyryläinen, Pylkkänen & Suutari 2012: 9.) Maaseutupolitiikkaa voidaan käsittää laajassa ja suppeassa merkityksessä. Laajasta maaseutupolitiikasta puhutaan silloin, kun pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin päätöksiin, jotta seuraukset tulisivat arvioiduiksi kokonaisvaltaisesti maaseudun näkökulmasta. Pyrkiminen sektoripolitiikkojen yhteistyön suuntaamiseen maaseudun toiminnallisuuden ja kulttuurin edistämiseen kuuluu niin ikään laajaan maaseutupolitiikan käsitteeseen. Laajaa maaseutupolitiikkaa tarvitaan keskushallinnon päätösten vaikuttaessa merkittävästi maaseudun elinvoimaisuuteen. Suppean maaseutupolitiikan piiriin kuuluvat puolestaan erilaiset maaseudun kehittämiseen tarkoitetut välineet ja toimenpiteet,

kuten maaseudun kehittämishankkeet, kylätoiminta, Leader-työ, EU:n ohjelmavälineet ja maakuntien strategiset ohjelmat. Niiden tavoitteet voivat liittyä moninasiin maaseudun elinvoimaisuutta edistäviin toimiin. (Katajamäki, Hunnako, Kahila, Palm & Valtakari 2001: 16–17; OECD 2008: 104–107.)

Hyyryläisen ym. (2012: 9) mukaan suomalaisen maaseudun kehittämiss politiikan juurien voi nähdä pohjautuvan toisaalta alue- ja maatalouspolitiikasta ja toisaalta paikallisesta omaehtoisuuteen perustuvasta kylätoiminnasta. Kylätoiminnan historialla on ollut suuri merkitys alueiden endogeenisiin ja paikallistoimijoihin pohjautuvaan maaseudun kehittämiseen. Maaseudun toimijoita on pyritty vahvistamaan ja valtaa on pyritty antamaan paikallistasolle. Toimien päämääränä on ollut mahdollistaa paikallisten resurssien valjastaminen oman alueen kehittämiseen. Sosiaalisen pääoman hyödyntäminen taloudellisen menestyksen saavuttamisessa on heidän mukaansa niin ikään liittynyt endogeeniseen kehitysjatteluun. Alueilla tapahtuvat muutokset ja kehitys eivät myöskään tapahdu itsestään, vaan paikallisilla toimijoilla on aina oma roolinsa muutoksessa.

Maaseutupolitiikan synty voidaan ajoittaa Suomessa 1980-luvun alkuvuosiin, sen juurien ulottuessa kuitenkin 1960- ja 1970- luvuille. Hallinnon, kansalaisyhteiskunnan ja yliopistomaailman tapahtumilla on ollut merkittävä vaikutus nykyisen maaseutupolitiikan rakenteeseen ja sen syntyyn. Hallinnossa maaseutupolitiikan katsotaan muotoutuneen osana aluepolitiikkaa. Voimakkaan kaupungistumisen seurauksena hallinnossa alettiin etsiä keinoja syrjäisten alueiden tukemiseksi maa- ja metsätaloussektorin lisäksi. Kansalaisyhteiskunnan osalta merkittävä tapahtuma maaseutupolitiikan kannalta on ollut 1970-luvulla alkanut poismuuton seurauksiin puuttumisen seurauksena alkanut kylätoiminnan aktivoituminen. Yliopistomaailman osalta tutkijoilla on ollut merkittävä rooli kyläliikkeen syntyyn. Maaseudun kehittäjien sekä tutkijoiden verkosto on myös osaltaan vaikuttanut maaseutupolitiikan läpimurtoon. (OECD 2008: 95–96.)

2.2. Endogeeninen kehittäminen

Endogeenisessa kasvumallissa alueen luontoon, ihmisiin ja kulttuuriin kytkeytyvät resurssit ovat avaintekijöitä alueen kestävän ja pitkäaikaisen kehityksen kannalta. Näkökulmalle on myös keskeistä pyrkiä vahvistamaan paikallista taloutta ja sosiaalisia olosuhteita paikallisia resursseja hyödyntäen. (Ward, Atterton, Kim, Lowe, Phillipson & Thompson 2005: 5.) Hyyryläinen ym. (2012: 9) mukaan endogeenisissa kasvumalleissa tärkeässä asemassa alueen kasvun ja kehittymisen kannalta ovat erityisesti paikalliset sosiokulttuuriset, institutionaaliset ja poliittiset tekijät. He korostavat resurssien ohella myös niiden hyödyntämiseksi tarvittavia tekijöitä. Endogeenisessa ajattelussa alueiden kehityksen lähtökohtana on Wardin ym. (2005) tapaan paikallisten toimijoiden oma kyky valjastaa oikeanlaisia resursseja alueen kehittymisen edistämiseksi. Resurssien lisäksi alueella tarvitaan kuitenkin myös vahvaa sosiaalista pääomaa, yhteistyöverkostoja ja paikallisen tiedon kasautumista, joiden avulla resursseja pystytään hyödyntämään.

Alhaalta ylöspäin (bottom-up) suuntautuvassa alueen kehittämisessä toteuttamisvastuu on siirretty paikallisille kehittäjille ja asukkaille, joiden katsotaan olevan parhaita asiantuntijoita kehittämään omaa aluettaan. Toimintamallia pidetään monessa tapauksessa perinteistä ylhäältä alaspäin (top-down) tapahtuvaa aluekehittämistä vaikuttavampana ja nyky-yhteiskuntaan soveltuvana tapana vaikuttaa alueen elinvoimaisuuteen. (Voutilainen & Tapio-Biström 2007: 12.)

Endogeeniselle kehittämisenäkökulmalle on tunnuksenomaista hyödyntää alueen ominaispiirteitä kehittämistyössä. Olennaista on myös usko siihen, että paikallistasolta löytyy paras tietämys alueen olosuhteista ja niiden muutoksista. Paikalliskulttuurin ja identiteetin puolestaan katsotaan usein motivoivan toimimaan yhteiseksi koetun alueen kehittämiseksi. Paikallistason hallinto taas nähdään tavallisesti keskushallintoa joustavampana ja nopeampana muutoksiin reagoijana. Alueen ulkopuolisiin haasteisiin reagointia yhdessä yhteiskunnallisen oppimisen, innovaatioiden synnyttämisen ja paikallisten yhteistyösuhteiden solmimisen kanssa pidetäänkin eräänä endogeenisen kehittämisen onnistumiseen oleellisesti vaikuttavina tekijöinä. (Linnamaa 2004: 44.)

Alueen identiteetin tunnistaminen on endogeenisessä kehittämisessä tärkeää oikeiden kehittämisen lähtökohtien tunnistamiseksi. Alueellinen identiteetti muodostuu pääasiassa alueen kulttuurillisista, historiallisista ja fyysisistä (maisema ja arkkitehtuuri) tekijöistä. Alueellisen identiteetin vahvistamisen kautta voidaan luoda rakenteita ja muodostaa strategioita, joiden avulla on mahdollista torjua alueen sosiaalista hyvinvointia uhkaavia ulkopuolisia voimia. (Ray 1999: 259.) Myös Rannikko (2009: 7) kertoo paikkaan tai alueeseen identifioitumisen olevan keskeinen edellytys sille, että ihmiset saadaan osallistumaan paikalliseen kehittämistoimintaan.

Omaehtoisuus

Endogeenisen kehittämisen yhteyteen liitetään usein omaehtoisuuden käsite, jossa keskiöön nousee paikallisten toimijoiden kyky luoda uutta ja ylittää olemassa oleva. Omaehtoisuuspyrkimys on yhteistoimintaa, jonka päämääränä on oman näkemyksen luominen ja siihen liittyvien hankkeiden toteuttaminen. Tavoitteet rakentuvat tällöin tutkimukseen, keskustelevaan toimintatapaan ja yhteisiin toimintamalleihin perustuvaan valintaprosessiin pohjautuen. Pyrkimyksenä ei kuitenkaan ole täydellinen ulkopuolisista tekijöistä riippumattomuus tai vapauden saavuttaminen. Toimintatapa perustuu luovaan tekemiseen, jolloin yhteistoiminnan laadullinen kehittäminen on merkittävässä asemassa. (Hyyryläinen 1992: 43–45.)

Omaehtoisuuden voidaan katsoa laajasti ajateltuna tarkoittavan maaseudun ihmisten tai yhteisöjen tahtoa vaikuttaa merkittävästi alueensa kehitykseen. Paikallisten toimijoiden on ensinnäkin uskottava paikallisiin kehittämismahdollisuuksiin ja heiltä on myös löydettävä vastuullisuutta, osaamista ja luottamusta omiin arvoihin. Tavoitteena on saada paikalliset ihmiset osallistumaan vapaaehtoisesti oman elinympäristön kehittämistoimintaan. Pelkkä varojen ohjaaminen alueelle ei riitä, vaan asukkaiden tahto ja kyky alueensa kehittämiseen on omaehtoisen kehittämisen onnistumisen edellytyksenä yhdessä paikallisten toimijoiden kokonaisvaltaisen yhteistyön kanssa. (Kainulainen 2000: 78.) Voutilainen ja Tapio-Biström (2007: 12) puolestaan korostavat omaehtoisen kehittämisen lähtökohtien olevan alueen tarpeiden määrittelyssä, ongelmien ratkaisemisessa ja paikallisten voimavarojen hyödyntämisessä. Aluekohtaisen kynnystekijän voidaan puo-

lestaan katsoa muodostuvan käytettävissä olevista aineellisista ja henkisistä voimavaroista.

2.3. Neoendogeeninen kehittäminen

Tämän tutkielman näkökulma muodostuu paikkaperustaisen kehittämisen ohella verkostoista, jolloin paikallistason maaseudun kehittämisen tarkastelua onkin syytä laajentaa puhtaasti endogeenisestä näkökulmasta. Aluekehittämisen eri tasojen välisen vuorovaikutuksen ja toiminnan verkostomaisuuden näkyminen paikallistason kehittämistyössä on niin ikään yhä voimakkaampaa. Hyryläinen, Katajamäki, Piispanen ja Rouhiainen (2011: 22) esittävät neoendogeenisen kehittämisen käsitteen saaneen alkunsa globaalien tapahtumien vaikutuksien näkyessä yhä selvemmin paikallisyhteisöissä. Neoendogeenisyyden käsitteen avulla voidaan ilmentää globaalien ja lokaalisten kohtaamista paikallisyhteisöissä. Käsitteen voidaan katsoa myös edustavan ”kolmatta tietä” paikallisten ja yli-paikallisten tekijöiden keskinäisestä painottamisesta. Paikallisyhteisöissä voidaan katsoa vaikuttavan samanaikaisesti eksogeenisiä ja endogeenisiä tekijöitä, eikä kumpiinkaan tekijöihin voi tukeutua liikaa.

Neoendogeenisessä eli uusisisäsyntyisessä näkökulmassa yhdistyvät ekso- ja endogeenisten tekijöiden vuorovaikutusprosessit. Paikalliset tekijät muovaavat aina kehitysprosessia riippumatta siitä ovatko ne sisä- vai ulkosyntyisiä. Kaikilla alueilla vaikuttaa omanlainen sekoitus endogeenisiä ja eksogeenisiä voimia ja paikallisen tason on oltava vuorovaikutuksessa myös oman alueensa ulkopuolelle. Paikallisten alueiden kannalta on keskeistä se, miten laajempia prosesseja, resursseja ja toimia pystytään kanavoimaan oman alueen eduksi. Paikallisten alueiden ja niitä laajempien poliittisten, institutionaalisten, kaupallisten ja luonnonympäristöjen vuorovaikutus ja sen aktiivinen hyödyntäminen on täten tärkeässä asemassa neoendogeenisessä kehittämisnäkökulmassa. (Ward ym. 2005: 5.)

Ray (2001: 8–9) nostaa esille, että neoendogeenisestä kehittämisestä puhuttaessa on tiedostettava, että paikallisiin resursseihin ja osallistumiseen perustuva kehittäminen voi

saada muotonsa kolmelta eri taholta tai niiden yhdistelmästä. Puhtaasti sisäsyntyisyydestä kumpuavan kehittämisen lisäksi muotoutuminen voi tapahtua ylhäältä päin, jolloin valtion tai EU:n poliittis-hallinnolliset toimenpiteet muovaavat paikallista kehitystä. Kolmantena tahona Ray mainitsee erilaiset kolmannen sektorin yhdistykset ja järjestöt, joille paikallinen kehittäminen tarjoaa kanavan myös niiden omien tarkoituksien edistämiseen. Neoendogeeninen kehittäminen ilmeneekin alueilla moninaisina yhdistelminä poliittis-hallinnollisten tekijöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden vuorovaikutuksesta paikallisen tason kanssa.

Ward ym. (2005: 5) mukaan neoendogeeninen ajattelu pohjautuu monilta osin ajatuksiin, joiden mukaan paikallistason kehittämisen kannalta on oleellista mahdollistaa institutionaalisille toimijoille paikallisten resurssien kanavoiminen alueen kehittämiseen niiden samanaikaista alueeseen vaikuttaviin ulkopuolisiin voimiin tukeutumista unohtamatta. Kehittämisenäkökulmassa korostuu paikallistalouden kehittäminen, mutta kehittämisen tulisi tapahtua osallistamalla paikalliset toimijat alueen sisäisiin ja ulkoisiin kehittämisprosesseihin. Hyyryläinen ym. (2011: 22) esittävät paikallisten toimijoiden osallistamisessa olevan tärkeää löytää yhä parempia institutionaalisia välineitä, joiden avulla on mahdollista parantaa kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osallistumismahdollisuuksia heitä koskevaan päätöksentekoon ja ohjelmaprosesseihin. Tällöin toiminnan tavoitteeksi voidaan katsoa muodostuvan monitahoinen ja verkostomainen hallintapara-digma.

Leader-ryhmiä voidaan pitää käytännön esimerkkinä neoendogeenisyydestä. Paikallisten toimijoiden osallistuminen voidaan tällöin nähdä kuvaavan endogeenisyyttä ja ohjelmaperustainen maaseudun kehittäminen puolestaan tuo mukaan eksogeenisen näkökulman. Leader-ryhmän voidaan tällöin katsoa olevan eräänlainen välittäjä, jonka avulla vahvistetaan paikallisten ihmisten osallisuutta eksogeenisyyttä edustavaan ohjelmaperustaiseen maaseudun kehittämiseen. (Kuuva 2014: 12.) Leader-ryhmien alueilla toteutettavissa hankkeissa solmitut kansalliset ja kansainväliset kontaktit ja niiden myötä mahdollistuva yli alueiden tapahtuva oppiminen voidaan yhtälailla nähdä eksogeenisena tekijänä paikallistason hanketoiminnassa.

Bosworth ym. (2015: 16–17) esittävät Leader-toimintatavan myös osoittavan, kuinka neoendogeenisessä kehittämisessä ei ole kyse vain ylhäältä alaspäin ja alhaalta ylöspäin suuntautuvien vaikutusten tasapainottamisesta, vaan myös endogeenisia ja eksogeenisia tekijöitä integroivien verkostojen yhdistämisestä. Ylhäältä alaspäin suuntautuvien sääntöjen avulla voidaan luoda paikallisyhteisöjen kehittämiselle puitteet ja antaa alkusysäys toiminnalle. Paikallisen toiminnan vahvistuessa korostuu tarve toimijoiden välisten pelisääntöjen luomiselle ja paikallistasolle annettavien vapauksien laajuudesta sopimiselle. Paikallisia toimijoita voimaannuttavan oppimisen ja aseman rakentumisen viedessä aikaa, myös paikallistasolle valtaa siirtävät tahot saavat aikaa rakentaa luottamusta.

2.4. Paikkaperustainen kehittäminen

Paikkaperustaisessa näkökulmassa aluekehittämisen suunnittelu ja toimeenpano kohdennetaan hallinnon useille eri tasoille sopimuksellisuutta ja kumppanuuden eri muotoja hyödyntäen. Tarkemmin ottaen tällä tarkoitetaan, että eksogeenista määräysvaltaa edustavat tahot asettavat prioriteetit, säännöt ja päämäärät hallinnoimalleen rahoitukselle. Asetettujen rajojen puitteissa tapahtuva täytäntöönpano puolestaan toteutetaan paikallisella tasolla heidän parhaaksi katsomallaan tavalla. (Barca 2009: XI) Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (2014: 9) mukaan hallinnon ja palveluiden osalta paikkaperusteisessa kehittämisessä pyritään järjestelmien mukauttamiseen paikallisiin olosuhteisiin. Näin sujuvan arjen rakenteet vahvistuvat ja elämänlaatu paranee. YTR korostaa paikallisiin olosuhteisiin mukauttamisen ohella, että alueiden kehittämisellä pyritään yhteiskunnalliseen eheyteen alueiden välisen vuorovaikutuksen keinoin. Tällöin kehittämistyötä voidaan tehdä ylitse hallinnollisten ja valtiollisten rajojen ja maaseutu-kaupunki kahtiajaon. Rajoihin keskittymisen sijaan kehittämisessä pyritään paikkoja ja alueita yhdistävien tekijöiden löytämiseen erilaisten toimijoiden yhteistyön kehittämistoimiin kohdistamiseksi.

Toimeenpanon osalta paikkaperustaiselle politiikalle on ominaista kehittämis- ja tukitoimenpiteiden kohdentaminen suoraan ja nopeasti paikallisen tason tarpeisiin vastaten. Paikallisista tarpeista kumpuava omaehtoisuuteen ja yhteistoimintaan perustuva kehit-

täminen edustaa niin ikään paikkaperustaiselle politiikalle ominaista toimintatapaa. Eri-laisilla maaseudun kehittämisen verkostoilla on myös merkittävä rooli paikkaperustai-sen politiikan mahdollistajina. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 9.)

Barca (2009: 4) luonnehtii paikkaperustaista kehittämistä kolmen näkökulman kautta. Ensinnäkin siinä korostuu luonnonvarojen ja institutionaalisten resurssien paikkaperus-taisuus. Toiseksi siinä huomioidaan paikoissa vallitsevat lähtökohdat ja tietämys. Kol-mantena tekijänä ovat paikkojen väliset yhteydet ja kehittämistoimien yksilöllinen to-teuttaminen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2014: 9) määrittelee paikkaperustaista kehittämistä samankaltaisten tekijöiden avulla. Alueen resurssit ja toimintamahdolli-suudet huomioidaan YTR:n mukaan tiedostamalla, että paikoilla on toisistaan eroavat pääomat ja niiden yhdistelmistä koostuvat kokonaisuudet. Paikkojen ollessa ainutlaatu-isia kokonaisuuksia, samojen kehittämistoimenpiteiden avulla tulokset voivat vaihdella eri paikoissa.

Paikkaperustaista aluekehittämistä voidaan Barcan (2009: 5) mukaan luonnehtia pitkä- aikaiseksi kehittämisstrategiaksi joka pyrkii paikkojen potentiaalini alihyödyntämisen ja alueiden välisen epätasa-arvon vähentämiseen. Tämän saavuttamiseksi tuotetaan paikka-liset tarpeet huomioivia julkishyödykkeitä ja palveluita. Tämä tapahtuu luomalla paikka-lisia erityistarpeita huomioivia ja paikallisia toimijoita osallistavia toimintatapoja sekä vahvistamalla yhteyksiä muihin alueisiin. Lisäksi paikallisen hallinnan edellytyksien vahvistaminen on tärkeässä asemassa paikkaperustaista politiikka toteutettaessa. Maa-seutupolitiikan yhteistyöryhmä (2014: 9) korostaa niin ikään paikallisten toimijoiden ja asukkaiden osallistamisen ja aktivoimisen kuulumista paikkaperustaisen kehittämisen toimintatapaan. Osallistamisella pyritään vahvistamaan yhteistyön kulttuuria ja verkos-toitumista sekä tuomaan kehittämistyöhön julkisen rahoituksen ohelle yksityistä pää-omaa ja hyödyntämään talkootyötä.

2.5. Sosiaalinen pääoma

Iisakka ja Alanen (2006) esittävät sosiaalisen pääoman käsitteen määrittelyn yhteydessä esille nousevan usein teoreetikot Pierre Bourdieu (1986), James Coleman (1988) ja Robert Putnam (1993; 2000). Tunnetuimpien teoreetikoiden mukaisesti puhutaan myös bourdieulaisesta ja putnamilaisesta sosiaalisesta pääomasta. Bourdielaisen tulkinnan mukaan sosiaalinen pääoma käsitetään yksilön ominaisuutena, jolloin pääoma muodostuu siitä millaisissa verkostoissa henkilö on jäsenenä ja keitä henkilö tuntee. Putnamilaisen tulkinnan mukaan sosiaalisessa pääomassa on kyse alueyhteisöistä, ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja monipuolisista oman alueen ulkopuolelle suuntautuvista kontakteista. (Virkkala ym. 2014: 124; Bourdieu 1986; Putnam 1993.) Hyyryläinen ja Rannikko (2002: 172) toteavat sosiaalisen pääoman merkityksen perustuvan kuitenkin juuri siihen, että liittyessään yhteistoimintaan ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, se voi olla voimavara niin yhteisöille kuin yksilöillekin.

Putnam (2000: 22–23) jakaa sosiaalisen pääoman verkostot sitoviin (bonding) ja yhdistäviin (bridging). Sitovilla verkostoilla tarkoitetaan alueen sisäisiä verkostoja ja yhdistävien verkostojen yhteydet puolestaan ulottuvat oman alueen ulkopuolelle. Aluekehittämisessä tarvitaan sitovien ja yhdistävien verkostojen vuorovaikutusta. Sitovat verkostot vahvistavat alueen yhtenäisyyttä ja rakentavat luottamusta. Yhdistävien verkostojen avulla puolestaan tunnistetaan oman alueen kannalta hyödyllisiä ulkoisia vaikutteita ja alueiden välisiä sekä ylipaikallisia yhteyksiä. (Virkkala ym. 2014: 125; Woods 2011: 148.)

Coleman (1988: 101–105) puolestaan esittää sosiaalisen pääoman muotojen koostuvan luottamuksenomaisesta vastavuoroisuuden velvoitteesta, erilaisista informaatiokanavista sekä yhteisön normeista. Informaation merkitys korostuu etenkin sen toimiessa päätöksenteon tukena. Sosiaalisen pääoman eri muodot Coleman käsittää toimijoiden resursseina, joiden avulla on mahdollista saavuttaa haluttuja intressejä. Ruuskasen (2002: 19) mukaan sosiaalisen pääoman suuntauksia yhdistää niistä kaikista löytyvät näkökulmat luottamukseen ja kommunikaatioon tai informaation kulkuun.

Hyyryläinen ja Rannikko (2002: 172) puolestaan kuvaavat sosiaalisen pääoman luonnetta sen syntymisen edellytyksien ja ylläpitämisen näkökulmasta. Sen syntymisen edellytyksenä on ihmisten välinen luottamus ja verkostot. Sen voidaan käsittää olevan ihmisten aikaansaama voimavara, joka syntyy ihmisten ollessa keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Käyttöön se saadaan puolestaan yhteistyöllä ja verkostoitumalla. Sosiaalinen pääoma ei ole kuitenkaan pysyvää, vaan luottamuksellisia suhteita on pidettävä jatkuvasti yllä, jotta ne eivät heikkenisi. Sosiaalisen pääoman luomisen ja ylläpitämisen edellytyksenä voidaankin pitää yhteistyötä, osaamista, oikeita menetelmiä ja toimivia välineitä. Esimerkiksi Siisiäinen (2002: 96–97) esittää yhdistyksien olevan sosiaalisen pääoman syntymisen kannalta keskeisiä toimijoita. Myös Putnamin (2000: 49) mukaan virallisten yhdistysten jäsenyydet ovat yksi näkökulma sosiaalisen pääoman muodostumiseen, josta on myös muodostunut usein käytetty mittari yhteisöjen toimintaan osallistumiseen.

Ruuskanen (2001: 45–47) puolestaan jaottelee sosiaalisen pääoman sen lähteisiin, mekanismeihin ja tuotoksiin. Sosiaalisen pääoman lähteiksi hän esittää erilaiset sosiaaliset verkostot, yhteisön normit ja vuorovaikutuksen. Sosiaalista pääomaa välittävinä mekanismeina puolestaan toimivat luottamus ja kommunikaatio. Luottamus pitää sisällään ihmisten välisen ja erilaisiin instituutioihin kohdistuvan luottamuksen. Kommunikaatioissa korostuvat verkoston sisällä välittyvän informaation ohella instituutioiden rooli tiedonvälittäjinä. Informaation välittymisen ohella on myös tärkeää, että se on tarvittavien osapuolten ymmärtämässä muodossa. Sosiaalisen pääoman tuotoksiin lukeutuvat puolestaan keskinäisen vuorovaikutuksen helpottuminen, ongelmien kollektiivisen haitsemisen ja ratkaisemisen helpottuminen ja luottamuksen lisääntyminen.

2.6. Sosiaalisen pääoman rakentuminen

Falk ja Kilpatrick (2000: 2, 7) käsittelevät maaseudun paikallisyhteisöjen oppimista käsittelevässä tutkimuksessaan yhteisön oppimisen ja vuorovaikutuksen merkitystä yhteisön sosiaalisen pääoman muodostumisessa. He jäsentävät tutkimuksessaan sosiaali-

sen pääoman rakentumista tiedollisten- ja identiteettiresurssien vuorovaikutuksen kautta.

Tiedollisilla resursseilla tarkoitetaan yhteisöä koskevaa yksilöllistä ja kollektiivista informaatiota, joka voi olla peräisin joko yhteisön ulkopuolelta tai sen sisältä. Tiedolliset resurssit muodostuvat ensinnäkin taidoista, tiedosta ja arvoista, jotka voivat pohjautua alueen historiaan tai nykytilanteeseen. Muodolliset ja epämuodolliset verkostot, erilaiset toimintamallit ja sosiaaliset normit ovat niin ikään tiedollisten resurssien osatekijöitä. Identiteettiresursseilla puolestaan tarkoitetaan sisäisten ja ulkoisten tekijöiden muodostamaa käsitystä omasta, muiden ja yhteisön identiteetistä. Identiteettiresurssit luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta, rohkaisevat osallistumaan sekä tarjoavat ihmisille kehikon uudenlaisten toimintatapojen omaksumiseksi. Identiteettiresurssit muodostuvat yhdistelmästä tietoa, taitoa, arvoja ja kollektiivisia resursseja, joiden avulla on mahdollista luoda uusia käsityksiä yksilöistä ja paikoista. Identiteettiresurssien luomisessa on myös tärkeää saada suunnatuiksi yhteisön jäsenten potentiaali alueen hyväksi ennakkoluulottomilla ja uusilla tavoilla. (Falk & Kilpatrick 2000: 17–19.)

Sosiaalisen pääoman rakentumisen problematiikasta kertoo Hyyryläisen ja Rannikon (2002: 181) toteamus sosiaalisen pääoman kontekstisidonnaisuudesta, jonka vuoksi sen lisäämiseen alueilla on vaikeaa antaa tarkkoja ohjeita. Sosiaalisen pääoman rakentamisessa korostuukin alueen oma tietämys paikallisiin tarpeisiin soveltuvista keinoista. Tutkimuksen ja julkisen keskustelun avulla voidaan kuitenkin lisätä tietoisuutta sosiaaliseen pääomaan liittyvistä mahdollisuuksista ja ongelmista.

2.7. Alueiden ainutlaatuisuus kehittämisenäkökulmien yhdistäjänä

Endogeenisen maaseudun kehittämisen ajatus erilaisten paikallisten resurssien hyödyntämisestä kehittämisessä on tärkeä. Se muodostaa yhdessä paikallisten toimijoiden osallistumisen kanssa alhaalta ylöspäin suuntautuvan kehittämisenäkökulman pohjan. Kehittämiseen liittyy kuitenkin myös useita paikoin vaikeastikin määriteltävissä ja tunnistettavissa olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat alueen menestymiseen. Sosiaalinen pääoma,

omaehtoisuus ja verkostoituminen ovat tekijöitä joiden avulla voidaan pyrkiä selittämään eri alueiden vaihtelevia aineettomia resursseja. Neoendogeeninen kehittämiskökulma huomioi paikallisten resurssien ohella myös ylipaikalliset tekijät ja vuorovaikutuksen oman alueen ulkopuolelle. Tätä vuorovaikutusta alueen sisällä ja yli aluerajojen voidaan käsittää verkostomaisuutena ja toisaalta myös sosiaalisena pääomana, sillä sosiaalista pääomaa voidaan itsessäänkin jäsentää verkostoina. Sosiaalisen pääoman yhteydessä usein käsiteltävä luottamus on myös tärkeä tekijä eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön onnistumisen kannalta.

Paikkaperustaisessa kehittämisessä yhdistyvät endogeeniset ja neoendogeenisen maaseudun kehittämisen näkökulmat. Oleellista siinä on paikkojen ainutlaatuisuuden huomioiminen, jolloin samoilla kehittämistoimilla voi olla eri alueilla erilaiset vaikutukset. Tämä näkökulma pureutuu juuri tässä tutkielmassa käsiteltäviin teemoihin. Tutkielman case-alueiden verkostojen vertailun avulla pystytään tarkastelemaan samaa kehittämismetodia toteuttavien alueiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Leader-toimintavan perustuessa paikkaperustaiselle kehittämiselle ominaisiin piirteisiin, alueilla toimivat organisaatiot ja toteutetut kehittämistoimet ovat muovanneet kehittäjäverkoston toimintaa omanlaisekseen. Verkostossa mukana olevien toimijoiden merkityksen perustumisen voidaan myös omalta osaltaan katsoa kuvastavan alueella vallitsevia yksilöllisiä pääomia ja niiden yhdistelmiä. Sosiaalisen pääoman erityinen tarkastelu alueen toimijoiden resursseista on tarpeen sen vaikuttaessa keskeisesti sekä paikkaperustaisen kehittämisen että verkostomaisen toiminnan edellytyksiin.

3. VERKOSTOT JA VERKOSTONÄKÖKULMA

Eri toimijoiden välisen keskinäisen riippuvuuden lisääntyminen ja vastavuoroisuuteen perustuvien vuorovaikutussuhteiden merkityksen lisääntyminen ovat verkostoitumista kuvaavia tekijöitä. Verkostot voidaan käsittää yksinkertaisimmillaan eri tavoilla ja vahvuisesti vakiintuneiksi sosiaalisiksi suhteiksi, jotka vallitsevat yhteisen intressin ympärille organisoituneiden ja toisistaan riippuvaisten toimijoiden välillä. Keskinäisen riippuvuuden oivaltamista ja hyväksymistä voidaan pitää eräänä verkostosuhteiden syntymisen edellytyksinä. Verkostoja voidaan luonnehtia jatkuviksi ja melko pysyviksi sekä mukana oleville toimijoille hyötyä tuottaviksi. Niihin kuuluvien itsenäisten toimijoiden määrittelemät toiminnan normit luovat perustan verkoston yhteisille käytännöille. (Linna & Sotarauta 2000: 34.)

Verkostoja rakenteena korostavan näkökulman sijaan voidaan niitä lähestyä myös enemmän käsitteelliseen ymmärrykseen ja sosiaaliseen merkitykseen liittyen. Tällöin verkosto on organisoitumisen mallin sijaan enemmän koko yhteiskuntaan ulotettavissa oleva metafora. Tässä merkityksessä verkostolla on ollut suuri vaikutus verkostoituneen sosiaalisen todellisuuden käsittämiseen. Verkostoyhteiskunnan käsitteen vakiintuminen osaksi yhteiskuntatieteellistä perussanastoa on esimerkki tästä kehityssuunnasta. Verkoston käsite näyttäytyy 2000-luvulla yhteiskuntaa kuvaavana avainmetaforana ja sitä voidaan myös pitää tärkeänä edellytyksenä yhteiskunnallisten tapahtumakulkujen ja toimintaperiaatteiden ymmärtämiselle. Verkostot voidaan siis nähdä konkreettisten mallien ohella myös kielellisinä ja erilaisina merkityksinä sekä ajattelun ja toiminnan jäsentämisen perusehtoina. (Eriksson 2015: 12–14.) Castells (1996: 469–470) esittää verkostoyhteiskuntateoriassaan verkostojen muodostavan yhteiskunnan uudenlaisen organisoitumisen perusmuodon. Verkostoituminen vaikuttaa merkittävästi tuotantoon, kokemukseen, valtaan ja kulttuurin liittyviin ilmiöihin. Verkoston hän määrittelee muodostuvan toisiinsa kytkeytyvien solmukohtien joukosta. Ne ovat luonteeltaan avoimia rakenteita, jotka voivat laajeta sillä edellytyksellä, että solmukohdilla on jokin yhdistävä tekijä.

Verkostonäkökulmassa voidaan katsoa oleelliseksi erilaisten suhteiden ja prosessien huomioiminen yksiköiden ja rakenteiden jäädessä vähemmälle. Tällöin instituutiot ja käytännöt muototutuvat osaksi samaa kokonaisuutta. Verkostojen näkökulmassa korostuvat vuorovaikutuksen ja kommunikaation eri ilmenemistavat. Verkostot eivät rajoitu yksittäiseen instituutioon, vaan olennaista on niiden muotoutuminen yhdistelmästä erilaisia tekijöitä. Erilaiset rakennetekijät, kuten ihmiset, tekniikat, käytännöt, teoriat ja tavoitteet luovat vuorovaikutuksessa ollessaan jotain uutta. (Eriksson 2009: 36.)

3.1. Alueellistuminen ja hallinnosta hallintaan siirtyminen

Hallinnosta hallintaan siirtyminen on keskeinen kehys verkostomaisen toiminnan ilmenemiseen paikallistasolla ja tämän muutoksen mukanaan tuomien kehittämiseen osallistuvien toimijoiden määrän sekä eriasteisten kumppanuuksien lisääntymisen hahmottamiseen. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuudet muodostavat perustan hierarkioista poikkeavalle verkostomaiselle toiminnalle ja verkostomainen toiminta mahdollistaa hallinnalle tarvittavan toimintaympäristön. Erikssonin (2009: 211) mukaan verkostoista on tullut lähtökohta ja ympäristö, jotka mahdollistavat useat hallinnoimisen uudet muodot.

Alueellistuminen ja siirtymä hallinnosta hallintaan ovat kaksi Euroopassa 2000-luvun alun alueellisen kehittämisen muotoihin vaikuttanutta suuntausta (Virkkala 2002: 9). Alueellistumista voidaan luonnehtia suurpiirteisesti käyttäen desentralisaation ja dekonstruktioita käsitteitä. Desentralisaation myötä alue- ja paikallishallinto saavat päätöksentekovaltaa ja niiden osaamisen kehittämiseen panostetaan. Dekonstruktio on puolestaan aluehallinnon kapasiteettia vahvistava ja sen päätösvaltaa valtion puitteissa lisäävä prosessi. (Virkkala 2000: 20.)

Aluekehityksen poliittisen ja taloudellisen sääntelyn keinojen muutosta on tarkasteltu valtiokeskeisestä hallinnosta laajemmin toimijajoukon yhteistyötä ja neuvottelua korostavaan hallintaan siirtymisenä. Hallinnassa on mukana julkisen hallinnon lisäksi yksityisen sektorin toimijoita, julkisoikeudellisia yhteisöjä ja kansalaisjärjestöjä. Aluekehittä-

misessä hallinnosta hallintaan siirtyminen on ilmennyt paikallisella ja alueellisella tasolla toteutettavina kehittämissuunnitelmina ja hankkeina. (Häkli 2015: 166.)

Paikallinen hallinta toteutuu valtion paikallishallinnon ohella laajemmissa paikallisten toimijoiden monipuolisissa verkostoissa (Vartiainen 1998: 154). Paikallisen hallinnan käsitteellä (local governance) voidaan kuvata paikallishallinnon uusia kumppanuuksia, joissa on mukana hallinnon lisäksi alueen asukkaat, järjestöt ja yritykset. Näiden toimijoiden välinen yhteistyö ja kumppanuus luovat tärkeän voimavaran paikalliselle kehittämiselle. (Hyyryläinen & Rannikko 2002: 170.) Kumppanuudella tarkoitetaan yleisesti eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja uudenlaisia yhteistyömuotoja. Kumppanuuden tavoitteet voivat liittyä yhteiseen tehtävään, ongelmanratkaisuun tai yhteiseen politiikkaan. Kumppanuuteen kuuluu olennaisena osana eri osapuolten välinen tasa-arvo, keskusteleminen, yhteistyö, yhteistoiminta ja toisinaan myös yhteisöllisyys. Kumppaneiden välillä vallitsee riippuvuus, mutta ne eivät kuitenkaan kontrolloi toisiaan. (Virkkala 2000: 16.) Alueellisessa kehittämisessä kumppanuuksia muodostetaan vaihtelevien tehtävien hoitamiseksi. Alueelliset kumppanuudet ovat julkisen ja yksityisen sektorin toimijoista muodostuvia organisaatioiden verkostoja, jotka voivat olla luonteeltaan pitkäkestoisia tai määräaikaista. (Virkkala 2002: 11.)

Häkli (2015: 168–169) puolestaan esittää, että hallinnosta hallintaan siirtymisen myötä tapahtunut muutos voidaan nähdä alueellisena kolmessa eri merkityksessä, jotka ovat paikallisuus, institutionaalinen edustus ja verkostoituminen. Alueellista hallintaa voidaan kutsua paikalliseksi sen kohdistuessa jonkin tietyn alueellisen yksikön kehittämissuunnitelmiin. Institutionaalisen edustuksen näkökulmasta hallinta on alueellista erilaisten alueellisten yhteisöjen ollessa edustettuina. Tällöin organisaatioita ja instituutioita konkreettisesti edustavat henkilöt, jotka voivat edustaa jotakin aluetta, ovat hallinnan alueelliseen kontekstiin yhdistävä tekijä. Hallintaan osallistuvien kansalaisjärjestöjen ja yritysten toimintaympäristöt voidaan nähdä samankaltaisena alueellisena sidoksena, vaikka ne eivät varsinaisesti edustaisikaan tiettyä aluetta. Kolmas hallinnon alueellinen merkitys syntyy ymmärrettäessä hallinnan kohde alueelliseen toimintaympäristöön juurtuneena toisistaan riippuvaisten toimijoiden verkostona. Tällöin verkoston toimijoiden keskinäisriippuvuus voidaan nähdä julkista sektoria, yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä yh-

distävänä tekijänä alueen kehittämishaasteiden ratkaisemisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa.

3.2. Hallinta ja verkostot

Toisiinsa kytkeytyvät verkostot ja yhteisöt muodostavat hallinnan perusrakenteen. Hallintakäytäntöihin osallistuvat tarvitsevat toistensa täydentäviä resursseja, kuten rahaa, asiantuntemusta tai hyväksyntää. Hallintaan perustuva toimintatapa antaa uusia mahdollisuuksia toimia erilaisten hallintorajojen sekä julkisen ja yksityisten toimijoiden välisen rajojen yli. Olennaisena osana käsitettä voidaankin nostaa esille epävirallisen vaikuttamisen keinot, toimintamahdollisuuksien parantaminen ja säätelyyn liittyvät uudet strategiat, joiden merkitys on kasvanut. (Häikiö 2005: 28–29.)

Sørensen ja Torfing (2005: 197) ovat määritelleet hallintaverkoston viiden ominaispiirteen avulla. Ensinnäkin hallintaverkosto on luonteeltaan suhteellisen pysyvä ja sen itenäisten toimijoiden välillä vallitsee keskinäisriippuvuus. Toiseksi verkoston toimijoiden vuorovaikutus on neuvottelumaista ja päätöksenteko keskustelevaa, mutta toimijoiden välillä esiintyy myös valtakamppailuja. Verkostojen jäsenillä on myös yhteisiä intressejä, joiden toteutumista he pyrkivät edistämään. Kolmanneksi hallintaverkosto on melko institutionalisoitunut kehys, jolloin verkoston jäsenten toimintaa ohjaavat heidän jakamansa säännöt ja normit. Neljänneksi verkostolla on valtaa ja mahdollisuus tehdä päätöksiä tietyissä rajoissa. Viidenneksi hallintaverkosto liittyy jollakin tapaa julkisen hallintaan, joka voi tarkoittaa esimerkiksi visioiden, ideoiden, suunnitelmien tai säännöksi-en tuottamista.

Eriksson (2009: 211–212) käsittelee verkostojen toiminnan riippumattomuutta ulkopuolisista malleista tai periaatteista itseorganisoitumisen avulla. Itseorganisoituneet verkostot ovat muodostuneet oleelliseksi osaksi demokraattista hallintoa. Tällöin ihmiset käsitetään osana verkostoa vaikuttavina toimijoina ja aktivoimalla verkostoja saadaan myös sen jäsenenä olevat toimijat aktivoitumaan. Näin ollen hallinnon toimien ja strategioiden muotoilussa hyödynnettävät yhteistyötä, verkostoitumista ja kommunikaatiota

edistävät tekijät aktivoivat ihmisiä oma-aloitteisuuteen. Hallinnon on kuitenkin sopeuttava omalta osaltaan verkoston normeihin ja annettava tilaa itsehallinnalle ja omaehtoiselle toiminnalle.

3.3. Policy-verkostot

Policy-verkostot ovat yksi tapa kuvata hallinnoinnista hallintaan siirtymisen myötä tapahtunutta yksin tekemisen korvautumista verkostomaisilla toimintatavoilla. Policy-verkostoilla tarkoitetaan julkisista, yksityisistä ja puolijulkisista toimijoista koostuvaa verkostoa, jossa valmistellaan, tehdään ja toteutetaan tietyn politiikan alan päätöksiä. (Linnamaa 2004: 66.) Kickert, Klijn ja Koppenjan (1997a: 6) mukaan policy-verkostolla tarkoitetaan erilaisia poliittisten ongelmien tai poliittisten ohjelmien ympärille muototutuneita ja toisistaan riippuvaisten toimijoiden välisiä suhteita.

Policy-verkostot voidaan jaotella policy-yhteisöihin (policy communities) ja ilmiökohtaisiin verkostoihin (issue networks). Policy-yhteisöjä voidaan luonnehtia ilmiökohtaisia verkostoja tiiviimmiksi ja pysyvimmiksi sekä verkoston ominaisuuksien että jäsenten suhteen. Policy-yhteisöjen arvostukset ja preferenssit ovat myös yhtenäisempiä kuin ilmiökohtaisissa verkostoissa. Ilmiökohtaisissa verkostoissa politiikkaprosessien eri vaihtoehtojen esiintuominen korostuu päätöksentekoprosessia enemmän. Konsensuksen löytäminen on tällöin vaikeampaa ja eri toimijoiden väliset konfliktit ovat yleisempiä. (Rhodes 1997: 43–45; Linnamaa 2004: 66–67.)

Linnamaan (2004: 67) mukaan tarkasteltaessa kehittäjäverkostoa edellä esitetyn jaotteen mukaan, voidaan sen katsoa sisältävän piirteitä sekä policy-yhteisöstä että ilmiökohtaisesta verkostosta. Kokonaisuutena tarkasteltaessa alueellinen kehittäjäverkosto on luonteeltaan melko pysyvä, jolloin se muistuttaa policy-yhteisöä, mutta sen rakenne ei taas puolestaan ole useinkaan kovin tiivis. Kehittäjäverkosto pitää myös sisällään nopeasti muuttuvia ilmiökohtaisia verkostoja.

Policy-verkoston avulla on mahdollista ottaa eri intressiryhmät ja toimeenpanopoliittikkaa toteuttavat organisaatiot mukaan toimintapolitiikkojen laadintaan. Tällöin niiden osaamista ja tietoa on myös mahdollista hyödyntää osana politiikkaprosessin muototumista. Edellä mainittujen organisaatioiden ollessa osana politiikkaprosessia, myös yhteiskunnallisen hyväksynnän saaminen helpottuu. Myös toimintapolitiikan toimeenpano ja käyttöönotto on mahdollista toteuttaa helpommin ja kustannustehokkaammin eri tahojen ollessa edustettuna jo valmisteluvaiheessa. Laajan toimijajoukon arvojen ja intressien huomioiminen vahvistaa myös politiikkaprosessin demokraattisuutta ja ongelmanratkaisukykyä, joka parantaa myös tehokkuutta julkisen hallinnon resurssien ollessa rajalliset. (Kickert, Klijn & Koppenjan 1997b:171.)

Häikiö (2005: 25) kuvaa hallinnon politiikkaprosesseja ylhäältä alaspäin suuntautuviksi, käskyvaltaan perustuviksi ja virallista toimivaltaa korostaviksi. Hallinnassa taas korostuu hänen mukaansa osallistuvuus, yhteisiin tavoitteisiin pyrkiminen ja politiikan toteuttamisen alhaalta ylöspäin suuntautuva luonne. Klijn ja Koppenjan (2000: 140) puolestaan esittävät politiikkaprosessin muodostuvan toimijoiden välisistä peleistä, joissa kaikilla mukana olevilla toimijoilla on oma näkemys ongelmasta, ratkaisusta ja muista toimijoista. Nämä näkemykset toimivat pohjana toimijoiden valitessa strategioitaan, joihin vaikuttavat toimijoiden näkemysten ohella myös valtasuhteet, resurssit ja verkoston sisäiset käytännöt. Pelin tulos puolestaan muotoutuu valittujen strategioiden välisestä vuorovaikutuksesta.

Suomessa maaseutupolitiikan toteuttamisesta vastaava Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän voidaan katsoa toimivan policy-verkoston tavoin. Sen toiminnassa on mukana laaja joukko erityyppisiä toimijoita ja verkosto toimii maaseutupolitiikan alalla. Verkostoon kuuluu myös erilaisia teemaverkostoja. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän verkostomaisen toimintatavan ohella myös kehittäjäverkostojen piirteiden jäsentyminen policy-yhteisöjen ja ilmiökohtaisten verkostojen avulla ilmentää maaseudun kehittämisen eri tasojen verkostomaista luonnetta.

3.4. Instituutioiden näkökulma verkostoihin

Instituutiot voidaan yleisesti ottaen määrittää toiminnan ja valintojen puitteiksi. Instituutiot voidaan jakaa muodollisiin ja epämuodollisiin instituutioihin. Muodollisilla eli ennalta suunnitelluilla instituutioilla voidaan tarkoittaa organisaationaalisia tai ei-organisaationaalisia tekijöitä. Muodolliset organisaationaaliset instituutiot ovat syntyneet tarpeesta luoda uutta toimintatapaa, joka sitten toteutetaan tarpeeseen luodun organisaation kautta. Näiden instituutioiden asema voi muuttua toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten kanssa. Muodollisilla ei-organisaationaalisilla instituutioilla puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi lakeja, asetuksia ja kirjallisia sopimuksia. Epämuodollisilla eli toiminnan myötä muodostuneilla instituutioilla tarkoitetaan organisaatioita, jotka vaikuttavat merkittävästi luomiensa vakiintuneiden käyttäytymismallien avulla sen yhteisön toimintaan, jossa organisaatio toimii tai toimintaympäristö on instituutioiden syntyminen mahdollistava. Epämuodollisilla ei-organisaationaalisilla instituutioilla puolestaan tarkoitetaan toistuvia ja vakiintuneita toimintatapoja. (Linnamaa 1999: 29.)

Paikallisia kehittäjäverkostoja tarkasteltaessa voidaan useat toimijat nähdä institutionaalisessa roolissa. Kehittämisen resurssien ja osaamisen hallinnointi määrittää verkoston toimintaa monella tapaa ja muodostaa toimijoiden välille erilaisia sääntöjä ja ohjeita. Sosiaalisen pääoman näkökulmasta tärkeä ihmisten välinen ja toisaalta instituutioihin kohdistuva luottamus on myös merkittävä tekijä verkoston toimivuuden kannalta.

Klijn ja Koppenjan (2006: 143–145) käsittelevät verkostoja instituutioiden näkökulmasta. He luonnehtivat instituutioita joukoksi toimijoiden käyttäytymistä vaikuttaviksi, ohjaaviksi ja rajoittaviksi säännöiksi. Verkostoja voidaan siis pitää instituutioina, jotka ovat samanaikaisesti sekä toisistaan riippuvien toimijoiden välisten sosiaalisten suhteiden muoto että eräänlainen sääntöjen rakenne. Jokaisen verkoston voidaan katsoa muodostuvan omintakeisesta yhdistelmästä muodollisia ja epämuodollisia sääntöjä, joihin myös verkoston menneisyydellä ja kehityskululla on vaikutuksensa. Verkostossa voidaan luoda tietoisesti erilaisia sääntöjä ja usein se tapahtuu jonkin julkisen toimijan taholta. Säännöt saavat kuitenkin varsinaisen merkityksensä vasta silloin, kun verkoston

jäsenet hyväksyvät säännöt ja toimivat niiden mukaisesti. Sääntöjen tietoinen tai tiedostamaton rikkominen vie säännöiltä niiden merkityksen.

3.5. Verkostotyyppien jaottelu

Linnamaa ja Sotarauta (2000: 35–36) esittävät kehittäjäverkostoihin kolme erilaista näkökulmaa toimijoiden vaihtelevien motiivien mukaisesti. Verkosto voi heidän mukaansa toimia kanavana, kustannusten vähentäjänä tai strategisena välineenä. Kehittäjäverkoston toimiessa kanavana voidaan motiivien nähdä olevan uusien resurssien hankkiminen, päätöksentekoon osallistuminen, itselle tärkeän informaation saavuttaminen, uusien taitojen oppiminen tai uuteen teknologiaan kiinni pääseminen. Kehittäjäverkoston ollessa kustannusten vähentäjä, motiivit muodostuvat taloudellisista tekijöistä. Kustannuksia ja riskejä voidaan tällöin jakaa tai tavoitella taloudellisia resursseja. Verkostossa toimimisella voidaan myös pyrkiä investointikustannusten alentamiseen, yhteiseen toimintojen koordinointiin tai yhteisten hankintojen toteuttamiseen. Kehittäjäverkostoa strategisena välineenä käytettäessä voivat motiivit liittyä ensinnäkin päätösten toimeenpanoon ja legitimointiin. Tuotekehityksen tehostaminen, kansainvälistyminen, informaation vaihto, erikoistumiseen pyrkiminen ja kolmatta osapuolta vastaan järjestäytyminen ovat niin ikään mahdollisia motiiveja.

Emt. (2000: 34–35) tulkitsevat alueellisen kehittäjäverkoston löyhästi organisoituneeksi strategiseksi verkostoksi. Strategisuus muodostuu pitkän aikavälin kehitykseen vaikuttamiseen pyrkimisestä. Löyhyys puolestaan ilmenee usein vakiintumattomana organisoitumisen muotona ja verkostoa varten luotujen pysyvien foorumien puuttumisena. Kehittäjäverkosto myös organisoituu vaihtelevin kokoonpanoin esimerkiksi hankkeiden aihepiirin perusteella.

Mustikkamäki ja Viljamaa (2001: 26–31) esittävät aikaisempaan tutkimukseen perustuvat kaksi näkökulmaa verkostoihin. Heidän mukaan verkostot voidaan jakaa ensinnäkin fyysis-spatiaalisiin verkostoihin ja organisatorisiin verkostoihin. Fyysis-spatiaaliset verkostot voidaan jakaa edelleen fyysisiin verkostoihin ja aineettomiin verkostoihin. Fyy-

sis-spatiaalisissa verkostoissa fyysinen aluerakenne ja maantieteellinen sijainti ovat keskeisiä tekijöitä. Tällöin verkostot voidaan heidän mukaansa nähdä kehityskäytävinä ja kaupunkivyöhykkeinä joiden välillä kulkee ihmis-, tavara- ja informaatiovirtoja. Organisatoriset verkostot puolestaan muodostuvat organisaatioiden ja niissä toimivien ihmisten yhteistyösuhteista. Organisatoriset verkostot voivat muodostua paikallis- ja aluehallinnon yhteistyön ohella myös kaikkien muiden kehittämistyöhön osallistuvien organisaatioiden välille. Verkostoitumisen tavoitteisiin ja alueelle saatavaan lisäarvoon keskittyminen on organisatorisille verkostoille tyypillinen piirre. Verkostot eivät myöskään ole maantieteelliseen paikkaan pysyvästi sidottuja, vaan yhteistyösuhteita suuntautuu tarvittavien resurssien saatavuuden mukaan. Verkostoitumista väljästi tulkiten siinä voidaan katsoa olevan kyse erilaisten teemojen ja ongelmien ympärille muotoutuvista vaikiintuneista vuorovaikutussuhteista tietyn alueen kehitykseen oleellisesti vaikuttavien toimijoiden välillä.

Alueellisen kehittämisen näkökulmasta fyysis-spatiaalisia ja organisatorisia verkostoja tarkastellessa saavat verkostot hieman jaotellusta poikkeavia merkityksiä. Fyysis-spatiaaliset verkostot nähdään kehittämistyössä pääasiassa kehittämisen kohteena. Tällöin käytännön yhteistyön nähdään tapahtuvan verkoston sisäisten hankkeiden ja projektien verkostoissa. Organisatoriset verkostot puolestaan nähdään alueellisen kehittämisen näkökulmasta yhteistyösuhteiden sijaan enemmänkin toimintatapana. Tällöin yhdessä toimiminen nähdään keinona saavuttaa yksin saavuttamattomissa olevia tavoitteita. Alueellisten toimijoiden organisoitumista yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan pitää alueellisen kehittämisen lähtökohtana. Verkostoituminen on lisäksi jokaisen toimijan omista lähtökohdista liikkeelle lähtevä yhteistoiminnan muoto. (Mustikamäki ja Viljamaa 2001: 32–33.) Verkostotyyppejä tarkastellessa onkin syytä kiinnittää huomiota niille tyypillisten piirteiden ohella myös siihen, mitä ne mahdollistavat jäsenilleen ja koko toimintaympäristölleen.

3.6. Leader-toimintatapa paikkaperustaisuuden ja verkostomaisuuden ilmentymänä

Leader-työssä on Hyyryläisen (2007: 21) mukaan kyse maaseudun paikallisen kehittämisen sosiaalisen ja henkisen pääoman hallinnan ja käyttämisen tavasta. Leader-työssä sekä käytetään että luodaan tietoa maaseudun voimavarojen luomisesta kestäväksi maaseudun kehitykseksi. Leader-työn kokonaisuus muodostuu sovellettaessa sen erityispiirteitä kokonaisvaltaisesti paikalliseen maaseudun kehittämiseen.

Leader-työn erityispiirteissä korostuvat useat paikkaperustaiseen kehittämiseen olennaisena kuuluvat teemat. Erityispiirteet on esitetty tavallisesti perustuen seitsemään mainittuun vähimmäisteemaan jaoteltuna (Ks. Esim. Hyyryläinen 2007: 21–22; Konsala 2012: 9; Sihvola 2013: 15). Wade ja Rinne (2008:12) ovat esittäneet myös kahdeksannen ominaispiirteen, hajautetun hallinnon ja rahoituksen. Tämän piirteen on katsottu tulevan esille myös osana alhaalta ylös-periaatetta ja paikallisen kumppanuuden muodossa, mutta toisaalta se tuo esille Leader-ryhmän kytkeytymisen osaksi hallinnan verkostoa (Konsala 2012: 9).

Leader-toiminnan erityispiirteitä voidaan määritellä Hyyryläisen (2007: 21–22) ja Sihvolan (2013: 15) mukaan seuraavasti:

1. Alueperustaisuus

Paikalliset kehittämissuunnitelmat laaditaan seutukuntien kokoisille alueille, tämän tarkoittamatta välttämättä virallista seutukuntajakoa. Strategian teossa huomioidaan alueen nykytila, vahvuudet, heikkoudet ja tulevaisuuden mahdollisuudet.

2. Alhaalta ylös-periaate

Päätöksentekovalta kuuluu paikallistasolle Leader-ryhmien laatiessa ja toteuttaessa itse paikallisia kehittämissuunnitelmiaan. Leader-ryhmät neuvovat, aktivoivat ja kouluttavat paikallisia toimijoita.

3. Paikallinen kumppanuus

Yhdistysmuotoisten Leader-ryhmien hallitukset toimivat kolmikantaperiaatteella, jolloin hallitus muodostuu paikallisista yhteisöistä, alueen asukkaista ja pai-

kallisen julkisen hallinnon edustajista. Kumppanuus ilmenee Leader-ryhmien toiminnassa myös laajana yhteistoimintana ja verkostojen rakentamisena.

4. Monialaisuus

Paikallinen kehittämisstrategia toimii alueen toimijoita, hankkeita ja sektoreita vuorovaikutukseen yhdistäen. Strategia laaditaan kokonaisvaltaisena ja kumppanuuden periaatteisiin perustuen.

5. Innovatiivisuus

Paikallisella kehittämisstrategialla ja hankkeilla pyritään uusien käytäntöjen ja toimintamallien luomiseen sekä jatkuvaan uudistumiseen.

6. Alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö

Yhteistyötä, kumppanuutta ja yhteisiä hankkeita rakennetaan yli oman toiminta-alueen sekä kansallisten rajojen.

7. Verkostoituminen

Yhteistoimintaa ja kokemusten sekä tietotaidon vaihtamista toteutetaan kansallisella ja kansainvälisellä tasolla eri sektoreiden, toimijoiden ja alueiden välillä.

Konsala (2012: 10–11) esittää Leader-toimintatavan erityispiirteiden muodostuvan rakenteita huomattavasti enemmän suhteista ja verkostoista, joka osoittaa verkostojen ja hallinnan näkökulmat vallitseviksi toimintatavoiksi. Toimintatavan ja verkostojen suhdetta kuvaa myös kaksisuuntaisuus. Toimintatapa rakentuu verkostojen pohjalle ja luo samanaikaisesti verkostoja ja verkostosuhteita. Leader-ryhmien voidaan siis katsoa muodostavan kahdentasoisia kumppanuusverkostoja. Ensimmäinen kumppanuusverkosto muodostuu kolmikannan ja kaikille avoimen jäsenyyden myötä. Toisaalta Leader-ryhmä voi myös toimia osana verkostoa tehden kehittämistyötä muiden alueen toimijoiden kanssa. Voutilaisen ja Tapio-Biströmin (2007: 22) mukaan Leader-työssä verkostoitumisella voidaan tarkoittaa yritysten, yhdistysten, työntekijöiden tai harrastajien yhdessä tapahtuvaa toimintaa yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Suomessa toteutetaan yhteisölähtöistä paikallista kehittämistä (Community Led Local Development, CLLD) Leader-toimintatavan muodossa maaseutuohjelmassa sekä meri- ja kalatalousohjelmassa. Suomen rakennerahasto-ohjelmassa toimintatapa ei ole ohjelmakaudella 2014–2020 sellaisenaan käytössä, mutta ohjelmasta on mahdollista tukea

kansalaistoimijalähtöistä kehittämistä kaupungeissa. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2015b.) Kuten aikaisemmin on jo todettu, paikkaperustaisen kehittämisen ajatukseen kuuluu kehittämistyön tekeminen hallinnollisten rajojen ja maaseutu-kaupunki kahtiajaon yli.

3.7. Verkostot ja paikkaperustainen kehittäminen

Verkostot perustuvat monilta osin yhteistyön erilaisiin muotoihin. Niiden voidaan katsoa muodostuvan erityyppisistä sosiaalisista suhteista, jotka muotoutuvat jollakin tapaa yhteisiä tavoitteita ja toimintaa omaavien toimijoiden välille. Olennaista verkostojen muotoutumiselle ovat yksittäisten tekijöiden sijaan niiden yhdistelmät. Paikallisen hallinnan ja kehittämisen näkökulmasta verkostojen toimijoiden väliset kumppanuudet, yhteistyön eri muodot, keskinäinen riippuvuus ja jollain tasolla yhteiset päämäärät muodostavat oleellisen resurssin. Tiukan hierarkian ja organisoinnin sijaan hallinnanverkostot ovat usein luonteeltaan enemmänkin itseorganisoituneita. Verkostojen toimintaa ohjaavat kuitenkin erilaiset muodolliset ja epämuodolliset säännöt, jotka voivat olla tietoisesti luotuja tai toiminnan myötä muotoutuneita.

Kehittäjäverkostot sisältävät piirteitä sekä ilmiökohtaisista verkostoista että policy-yhteisöistä. Keskeistä policy-verkostojen toiminnassa on eri intressiryhmien osallistaminen muutoin ylhäältä alaspäin suuntautuvan politiikkaprosessin valmisteluun ja toimeenpanoon. Paikallisten kehittäjäverkostojen toimijoille politiikkaprosessiin osallistuminen on mahdollisuus päästä vaikuttamaan oman alueen toimintaympäristöön vaikuttaviin aluekehittämisen laajempiin kokonaisuuksiin. Tämä tuo esille myös kehittäjäverkostojen strategisen luonteen.

Verkostojen toimijoilla on ymmärrettävästi erilaisia motiiveja verkostossa toimimiselle ja sen myötä syntyy myös osin verkoston jäsenten välistä täydentävyyttä. Verkostotyyppien jaotteluita käsitellessä on kuitenkin huomioitava että fyysiset kehittämisen ympäristöt ja niiden kehittämiseksi tehtävät toimet eivät ole toisistaan irrallisia ilmiöitä, vaan lopulta samaa aluekehittämisen kokonaisuutta. Verkostot siis mahdollistavat toi-

nen toisiaan. Etenkin organisatoristen verkostojen toiminnassa olennaista on yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen ja lisäarvon tuottamiseen pyrkiminen. Verkostoksi organisoitumisen voidaan täten katsoa perustuvan jäsenten omiin lähtökohtiin, mutta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen tähtääväksi.

Paikkaperusteista kehittämistä voidaan tarkastella alueen kehittämiseen osallistuvien toimijoiden välisinä vuorovaikutussuhteina, jolloin alueelta löytyvä sosiaalinen pääoma on merkittävä resurssi. Paikkaperusteiseen kehittämiseen vaikuttavat kuitenkin myös alueen ulkopuoliset tekijät ja toimijoiden välistä vuorovaikutusta tapahtuu ylitse aluerajojen. Oleellista on, kuinka alueella onnistutaan hyödyntämään paikallisia resursseja ja toisaalta alueen ulkopuolisia tekijöitä. Kehittämisessä voidaankin hahmottaa useita erilaisia verkostomaisia tasoja ja jollain perusteella rajattuja kokonaisuuksia. Alueet ovat ainutlaatuisia kokonaisuuksia ja niiden kehittämiseen tarvitaan räätälöityjä toimenpiteitä, joita toteutetaan viime kädessä paikallisissa kehittäjäverkostoissa. Hallinta ja kumppanuudet puolestaan muodostavat tärkeän edellytyksen tälle verkostomaiselle toiminnalle paikallistason kehittämistyössä. Nämä kaikki edeltävissä luvuissa käsitellyt tekijät muodostavat teoreettisesta näkökulmasta kehyksen paikkaperustaisten kehittämisenäkö-
kulmien ja verkostojen väliselle tarkastelulle sekä kehittäjäverkostojen analysoinnille.

Verkostoja voidaan määritellä lukuisin eri tavoin ja yhtä oikeaa näkökulmaa tai määritelmää ei ole mahdollista esittää. Tässä tutkielmassa näkökulma verkostoihin muotoutuu paikkaperustaisten kehittämisenäkökulmien ja sosiaalisen pääoman kautta. Case-alueiden toimijoiden katsotaan muodostavan paikallisen kehittäjäverkoston, jota tarkastellaan verkostojen rakenteellisesta näkökulmasta. Näitä rakenteita mallinnetaan toimijoiden keskeisyyden ja yhteistyön määrää käyttäen. Kuvioista tehtävät tulkinnat ovat pääosin ulkoisia tulkintoja. Tässä tutkielmassa esitetyt kyselyiden vastaajien näkemykset toimijoiden välistä verkostoitumista edistävästä tekijöistä ja haasteista puolestaan edustavat enemmän verkostojen sosiaalista vuorovaikutusta käsitteellistäväää ja kehittämistoiminnan jäsentämistä edustavaa näkökulmaa.

4. TUTKIMUSMENETELMÄN JA AINEISTON KUVAUS

4.1. Case-alueiden kuvaukset

Alueiden kuvaukset pohjautuvat kunkin Leader-ryhmän vuosille 2014–2020 tekemien strategioiden toiminta-alueiden kuvauksiin. Tässä osioissa ja johdannossa esitetyt toiminta-alueiden kartat on piirretty Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkuna-palvelua käyttäen. Karttapohjana on käytetty palvelussa saatavilla olevaa Sotkanet indikaattorit-karttatasoa. Tämän tutkielman käsitellessä paikkaperusteista maaseudun kehittämistä, myös alueiden kuvaukset on tehty huomioiden alueen toimijoiden oma näkemys alueensa nykytilan heikkouksista ja vahvuuksista.

4.1.1. Aisapari

Aisapari toiminta-alue kattaa kuusi kuntaa, jotka ovat Alajärvi, Evijärvi, Kauhava, Lap-pajärvi, Lapua ja Vimpeli (ks. kuvio 2). Vuoden 2013 lopussa Aisaparin alueella asui arvion mukaan 51 178 henkilöä. Alueen väestörakenne on haastava väestön ikääntyessä ja työkäisten määrän sekä nuorten vähentyessä. Muuttoliikkeen kääntäminen alueelle suotuisaksi, riittävän työvoiman saannin turvaaminen ja vanhusten palveluiden järjestäminen ovat alueelle merkittäviä haasteita. (Aisapari 2014: 2.)

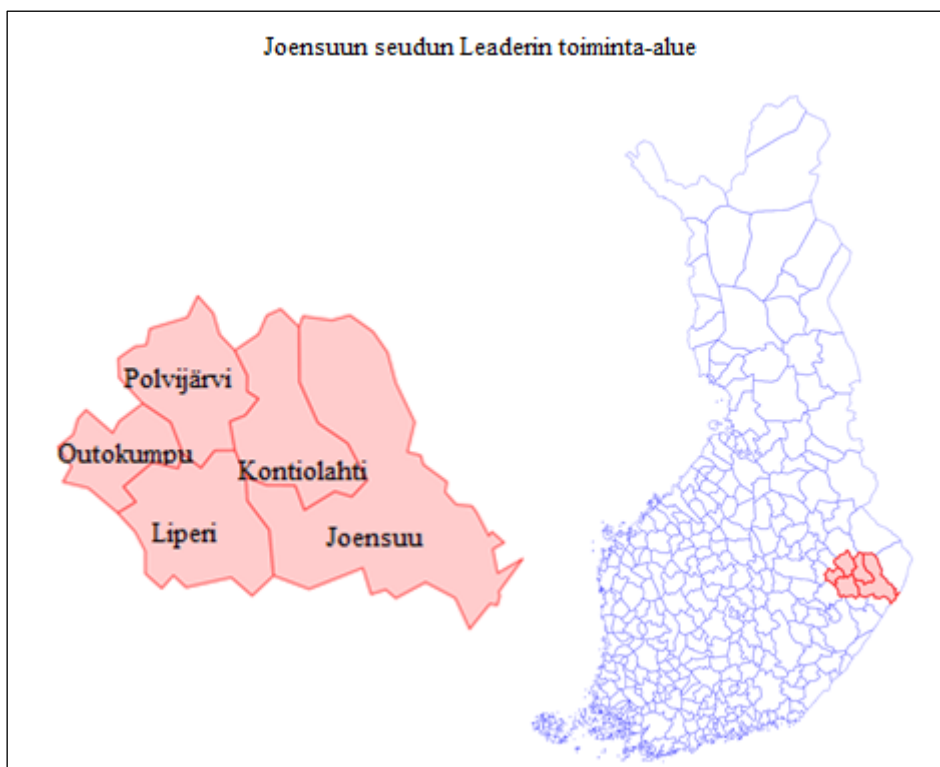


Kuvio 2. Aisaparin toiminta-alue (Maanmittauslaitos 2015).

Alueen elinkeinorakenteen hallitsevia aloja ovat maa- ja metsätalous ja maaseutualueelle poikkeuksellisen kehittynyt energia-, rakennustuote- ja teknologiateollisuus. Maa- ja metsätalouden, johon luetaan myös turkistuotanto, työllistävä merkitys on alueella edelleen suuri. Teollisuuden suuryritykset ovat niin ikään alueella merkittäviä työllistäjiä, mutta ne lisäävät toisaalta alueen haavoittuvuutta. (Aisapari 2014: 3.)

4.1.2. Joensuun seudun Leader

Joensuun seudun Leaderin toiminta-alue koostuu Joensuun, Outokummun, Kontionlahden, Liperin ja Polvijärven kuntien maaseutualueista (ks. kuvio 3). Alueen keskellä sijaitsee Joensuun kaupunki ja sitä ympäröivät erilaiset maaseutualueet. Leader-ryhmän alueen maaseutualueiden asukasmäärä oli vuoden 2012 lopussa 59 791. Etenkin toiminta-alueen harvaanasutulla maaseudulla väestön ikääntyminen on voimakasta. Venäläisten tulomuutto seutukuntaan on pitänyt väestömäärän kasvussa ja yli puolet maakunnan venäjänkielisestä väestöstä asuu Joensuun seudulla. (Joensuun seudun Leader 2014: 6.)

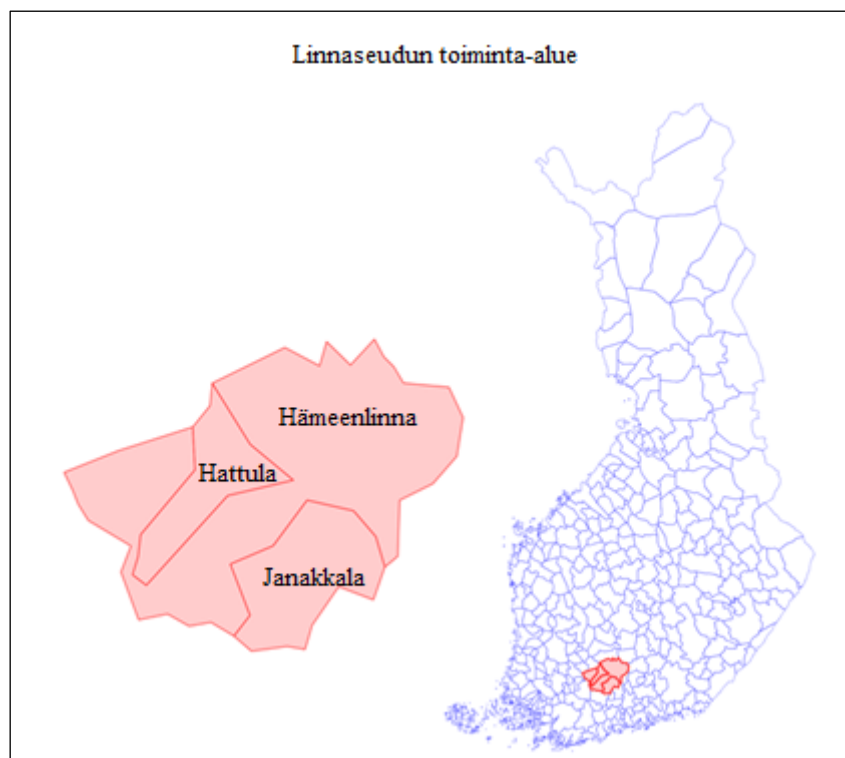


Kuvio 3. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alue (Maanmittauslaitos 2015).

Joensuun seudun työttömyystilanne on haastava. Korkeasta työttömyyden määrästä huolimatta Leader-ryhmän alueen yritysten määrässä oli positiivista kehitystä vuosina 2007–2011. Yrityksien osuus 100 asukasta kohden oli suurin harvaan asutulla maaseudulla ja pienintä kaupunkien läheisellä maaseudulla. (Joensuun seudun Leader 2014: 7.)

4.1.3. Linnaseutu

Linnaseudun toiminta-alueeseen kuuluvat Hattulan ja Janakkalan kunnat sekä Hämeenlinnan maaseutualueet (ks. kuvio 4). Alueella asui vuonna 2013 yhteensä 57 549 asukasta. Hämeenlinnan seutu kuuluu Suomen vanhimpiin asutettuihin alueisiin, joka näkyy edelleen useiden kylien vanhoissa kyläraiteissa ja tiiviissä asutuksessa. Taajamien alueilla väestökehitys on suotuisampaa ja palvelut lähempänä kuin keskusten ulkopuolella. Seudulta löytyy asumisratkaisuja monenlaisiin tarpeisiin. (Linnaseutu 2014: 6–7.)

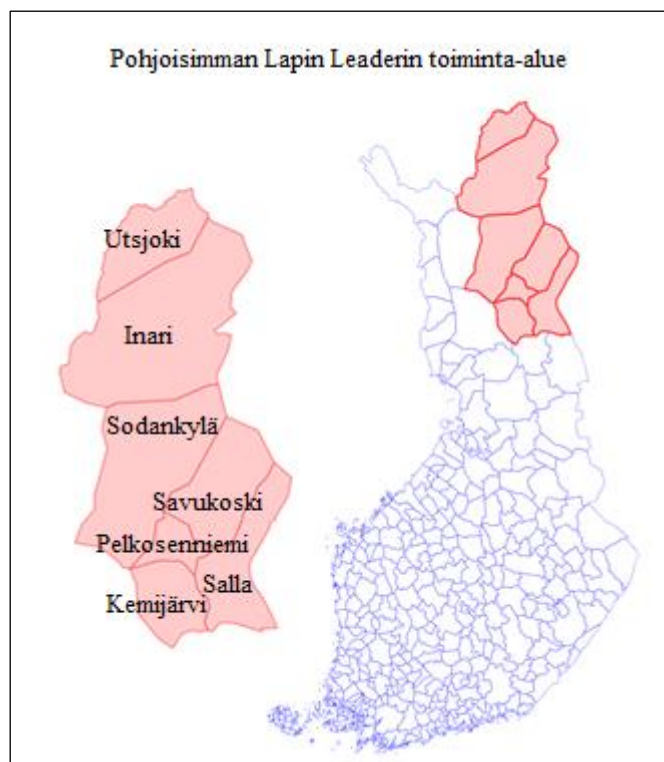


Kuvio 4. Linnaseudun toiminta-alue (Maanmittauslaitos 2015).

Hämeenlinnan seudun monipuolisen elinkeinorakenteen merkittävimmät toimialat ovat metalli ja koneenrakennus sekä matkailu. Alueen elinvoimaisuuden kannalta merkittävä vahvuus on sen sijainti Helsinki-Hämeenlinna-Tampere-kasvuakselilla (HHT). Sijainti tarjoaa alueelle merkittäviä mahdollisuuksia niin elinkeinoelämän kuin asumisenkin kehittämisen suhteen. (Linnaseutu 2014: 6–7.)

4.1.4. Pohjoisimman Lapin Leader

Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alue on pinta-alaltaan Suomen ja Euroopan suurin. Siihen kuuluvat Utsjoen, Inarin, Sodankylän, Pelkosenniemen, Savukosken, Sallan ja Kemijärven alueet (ks. kuvio 5). Vuoden 2013 lopussa alueella oli 30 922 asukasta. Alueen asutus on erittäin harvaa asukastiheyden ollessa 0,6 asukasta neliökilometriä kohden. Alueen väestömuutos, huoltosuhde ja työttömyys ovat Suomen heikoimpia. (Pohjoisimman Lapin Leader 2014: 3.)



Kuvio 5. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alue (Maanmittauslaitos 2015).

Alueella sijaitsevat matkailukohteet ovat merkittävä vetovoimatekijä ja palvelut muodostavat vahvimman toimialan alueen elinkeinorakenteessa. Palveluiden jälkeen vahvin toimiala on alkutuotanto. Alueen elinvoimaisuuden säilyttäminen ja kehittäminen on haastavaa pitkien välimatkojen, harvan asutuksen, ikärakenteen epäsuotuisan kehityksen ja yritysten vaativan toimintaympäristön vuoksi. (Pohjoisimman Lapin Leader 2014: 3–4.)

4.2. Verkostanalyysi tutkimusmenetelmänä

Verkostanalyysi tarjoaa menetelmän verkostojen konkreettiselle mallintamiselle. Kehittäjäverkostojen organisaatiomäärien ollessa suuria, olisi niiden välisten yhteistyösuhteiden ja yhteistyön intensiteetin kokonaisvaltainen esittäminen vaikeaa ilman visualisointia. Pääluvussa viisi esitettävät verkostokuviot pitävät sisällään suuren määrän

informaatiota. Kuviot on piirretty matriiseiden pohjalta, joissa sarakkeiden ja rivien lukumäärät määräytyvät kunkin alueen organisaatiomäärien mukaan. Tämänkokoisten matriisien ja niiden sisältämien arvojen tulkitseminen olisi hyvin vaativaa. Verkostokuviot mahdollistavat tämän informaatiomäärän selkeän esittämisen lisäksi myös organisaatioiden keskeisyyden tarkastelun. Analyysien yhteydessä tehty toimijoiden ryhmitteily organisaatioryhmiin mahdollistaa myös ryhmien sisäisen ja niiden välisen yhteistyön tarkastelemisen. Tässä tutkielmassa paikallisiin kehittäjäverkostoihin luodaan verkostanalyysien avulla pelkän verkostometaforan käyttämisestä poikkeava näkökulma. Luotu verkoston kuva on yksi tapa ymmärtää ja esittää tutkimuskohteet verkostojen moninaisessa käsitejoukossa. Jäykkäluonteisempi matemaattinen mallintaminen on jätetty verkostokuvioiden esittämiseen. Mittareiden ja lukujen laskemisen sijaan kehittäjäverkoston toimijoiden rooleja ja merkitystä sekä toimijoiden välillä vallitsevaa sosiaalista pääomaa ilmentävä tutkimusote soveltuu mielestäni paremmin paikkaperustaisen maaseudun kehittämisen verkostojen tutkimiseen.

Käytän verkostanalyysiä paikallisten kehittäjäverkostojen toimijoiden välisen yhteistyön mallintamiseen. Tärkeä osa kokonaisuuden tarkastelusta syntyy kuitenkin verkostokuvioista tehtäviin ulkoisiin tulkintoihin käytetystä varsinaisen verkostoaineiston ohella kerätystä aineistosta. Aineisto muodostaa näin pelkkää yhteistyön määrää ja suuntautumista laajemman kokonaisuuden, jonka avulla pystytään tulkitsemaan myös mihin eri toimijoiden merkitys paikallisessa kehittäjäverkostossa perustuu. Merkityksen perustumisen tulkintojen kohteena ovat organisaatioryhmät, joihin keskeisimmät toimijat lukeutuvat sekä yhteistyöhön ja verkoston toimintaan tärkeänä tekijänä kuuluvan sosiaalisen pääoman näkökulmasta merkittävimmät organisaatioryhmät.

Käytettäessä verkostanalyysiä metodina analyysin keskeisenä kohteena ovat havaintoyksikköjen, tässä tutkielmassa organisaatioiden, ominaisuuksien ohella erityisesti niiden väliset yhteydet. Tarkastellessa havaintoyksikköjen ominaisuuksien sijaan niiden välisiä suhteita, korostuvat sosiaalisen todellisuuden monimutkaisuus ja vaikea hahmotettavuus. Tällöin toimijoiden väliset suhteet voivat rajoittaa niiden valintoja, mutta toisaalta toimia resurssina pyrittäessä kohti jotakin tavoitetta. Verkoston perusta muodostuu kuitenkin joukosta toimijoita ja niiden välisistä suhteista. (Mattila & Uusikylä 1999: 11.)

Eriksson (2015: 11) tiivistää verkostanalyysin olevan toimijoiden välisiä suhteita vaihtelevan muotoisina säännöllisinä rakenteina kuvaava menetelmä.

Verkostanalyysi on tutkimusmenetelmien joukko. Tutkimuksessa käsitellään tällöin toimijoiden välisiä suhteita ja niiden rakenteita. Suhteet ja toimijat voivat olla hyvin erilaisia ja vaihtelevia tutkimusaiheesta riippuen. Verkostanalyysijä tehtäessä voidaan käyttää lukuisia erilaisia tunnuslukuja ja mittareita. Usein käytettyjä ovat olleet erilaiset keskeisyyden mittarit, joiden avulla kuvataan verkoston jäsenten keskinäistä asemoitumista. (Johansson & Smedlund 2015: 234–235; Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 167.) Organisaatioiden välisten verkostojen analyysi perustuu havaintoon organisaatioiden luonteesta avoimina järjestelminä ja niiden käymästä vuorovaikutuksesta toimintaympäristön kanssa (Johansson, Mattila & Uusikylä 1995: 17).

Verkostanalyysin aineiston suhteet voivat olla luonteeltaan suunnattuja tai suuntaamattomia ja suhteiden intensiteetti voi myös vaihdella. Verkostanalyysin tuloksia on mahdollista tulkita toimijakohtaisella tasolla, ryhmätasolla tai koko verkoston tasolla. (Mattila & Uusikylä 1999: 11.) Verkostanalyysien aineisto on suhdetietoa, joka muodostuu erilaisista toimijoiden välisistä suhteista, yhteyksistä ja siteistä. Suhdetieto järjestetään sen keräämisen jälkeen tavallisesti matriiseihin. (Scott 2000: 3,38). Kerätystä aineistosta riippuen matriisit voivat olla suhdematriiseja tai havainto-muuttujamatriiseja. Suhdematriiseissa on samat havaintoyksiköt sekä riveillä että sarakkeilla kun taas havainto-muuttujamatriiseissa rivit koostuvat havaintoyksiköistä ja sarakkeilla esitetään havaintoyksiköiden ominaisuuksia. (Johansson ym. 1995: 43–44.)

4.3. Aineiston kerääminen

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto kerättiin osana Maa- ja metsätalousministeriön tilaamaa selvitystä Mahdollistavaa maaseudun kehittämistä: Selvitys alueellisten ja paikallisten maaseudun kehittämissuunnitelmien vaikuttavuudesta sekä ehdotus vaikuttavuuden mittarien kehittämisestä (Maa- ja metsätalousministeriö 2015). Toimin työsuhteessa MDI Public Oy:n kanssa touko-syyskuun 2015 ajan työskennellen selvityksen

parissa. Selvityksen toteutti konsortio, jossa MDI Public Oy:n vastuulla oli verkostojen analysointi, neljä alueellista arviointileiriä ja työn koordinoiminen. Aineiston kerääminen tapahtui elo-syyskuun 2015 aikana. Toteutettujen verkostanalyysien avulla syvennyttiin neljän Leader-ryhmän toiminta-alueen kehittäjäverkostoon. Case-alueiksi valitut Leader-ryhmät ovat esimerkkejä hyvin toimivista paikallisista kehittäjäverkostoista. Valinnan perusteena olivat konsortion selvityksen yhteydessä tekemät dokumenttianalyysit ja haastattelut. Alueiden valitsemiseksi kerättiin konsortion jäseniltä ehdotuksia, joista tehtiin lopulliset valinnat työn tilaajan kanssa. Alueiden valinnassa kiinnitettiin huomioita myös siihen, että ne sijaitsisivat eri puolilla Suomea.

Selvityksen osassa 5 esitettyjen verkostanalyysiin kohdistuvien kyselyjen laadinta, niistä saatujen aineistojen analysointi, verkostokuvioiden piirtäminen ja verkostanalyysiin liittyvien tekstien laadinta on tehty toimestani työsuhteen aikana. Raamit, ideointi ja ohjeistus työn toteuttamiseksi on luonnollisesti tehty työyhteisön kesken ja erityisesti MDI Public Oy:llä työskentelevän Satu Tolosen kanssa. Useat suhdetiedon keräämiseksi toteutettujen kyselyiden osiot tehtiin soveltaen Satu Tolosen pro gradu -tutkielmassaan verkostanalyysiä varten suorittamaa kyselyä (Tolonen 2008). Aineiston kuvaaminen on tässä tutkielmassa tehty yhteisen aineiston vuoksi suurilta osin käyttäen samaa tekstiä kuin selvityksessä, jolloin yhtenevistä teksteistä löytyvät myös viittaukset selvitykseen. Tämän tutkielman yhteydessä aineiston kuvaamista ja esittelyä on myös laajennettu selvityksessä esitetystä. Verkostokuviot on piirretty tässä tutkielmassa selvityksessä käytetyn merkittävyyttä oman organisaation toiminnan kannalta mitanneen kysymyksen sijaan tutkielman aiheeseen paremmin sopivaa yhteistyön määrää käyttäen.

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin kahdella sähköisellä kyselyllä. Kerätty aineisto on yksiulotteinen. Johanssonin ym. (1995: 28) mukaan yksiulotteinen verkostoaineisto muodostuu vain yhden toimijajoukon välisistä suhteista. Ensimmäisen kyselyn avulla kartoitettiin case-alueiden Leader-ryhmien toiminta-alueiden kehittämiseen ohjelma-kaudella 2007–2013 osallistuneita toimijoita. Kyselyä varten koottiin alustava listaus henkilöistä ja heidän edustamistaan organisaatioista, jotka olivat oletetusti mukana Leader-ryhmän toimialueen kehittämisessä. Alustava listaus tehtiin helpottamaan sen täydentäjien työtä ja sen korostettiin perustuvan vain sen laatijan näkemykseen kehittämi-

sessä mukana olleista toimijoista. Listat lähetettiin täydennettäväksi case-alueiden Leader-ryhmien toiminnanjohtajille ja heidän ELY-keskuksesta nimeämilleen yhteyshenkilöille. Listauksen täydentäjiä pyydettiin merkitsemään listaan kehittämisessä mukana olleet henkilöt ja lisäämään listalle puuttuvat. Toiminnanjohtajilla katsottiin olevan mahdollisimman laaja ensi käden tieto Leader-ryhmän toimialueen kehittämisessä mukana olleista toimijoista. Heidän lisäksi haluttiin kuitenkin myös hallintoa edustava ja kehittämistä eri asemasta tarkasteleva näkemys, jolla olisi kuitenkin mahdollisimman hyvä käsitys paikallisessa kehittämisessä mukana olevista toimijoista. Tämän vuoksi listauksen toiseksi täydentäjäksi valittiin toiminnanjohtajan nimeämä yhteyshenkilö Leader-ryhmän ELY-keskuksesta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168.)

Tutkimuksessa käytetyssä maineeseen perustuvassa lähestymistavassa verkoston jäsenistö siis kartoitettiin kehittämiseen osallistuneita toimijoita nimenneiden informanttien avulla. Tällöin korostuu luonnollisesti valittujen informanttien tietämys verkostoon kuuluvista henkilöistä, sillä heidän nimeämät henkilöt muodostavat tutkimuksen otoksen. Informanttien valinnassa tulee ottaa huomioon verkoston tarkoituksenmukaisen tuntemisen ohella myös heidän kykynsä nimetä verkoston jäseniä luotettavasti. (Scott 2000: 56.) Taulukossa 1 on esitetty informantteina toimineiden toiminnanjohtajien ja ELY-keskuksen yhteyshenkilöiden nimeämien toiminta-alueen kehittämiseen osallistuneiden organisaatioiden ja henkilöiden määrät alueittain (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168). Yhdestä organisaatiosta oli mahdollista nimetä useampia vastaajia.

Taulukko 1. Case-alueiden nimeämien organisaatioiden ja henkilöiden määrät (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168).

Case-alue	Organisaatioiden määrä	Vastaajien määrä
Aisapari	101	185
Joensuun seudun Leader	59	115
Linnaseutu	64	85
Pohjoisimman Lapin Leader	99	179

Nimettyjen organisaatioiden määrä oli pienimmillään 59 ja suurimmillaan 101. Vastaa-
jien määrässä vaihtelu oli organisaatioiden määrän vaihtelua suurempaa organisaatiokohtaisten vastaajamäärien vaihdellessa merkittävästi sekä organisaatioiden että alueiden välillä. Listalle nimetyissä organisaatioissa oli määrien lisäksi havaittavissa myös alueellisia erityispiirteitä, jotka hahmottuivat kerätessäni ja tarkastellessani listauksia. Pohjoisimman Lapin Leaderin listauksessa oli muita alueita enemmän matkailuun liittyviä toimijoita ja listauksessa oli mukana myös saamelastoimijoita. Linnaseudun listauksessa puolestaan korostui kotiseutuyhdistyksien merkittävä osuus nimettyjen yhdistyksien kokonaismäärästä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168.)

Paikallisia kehittäjäverkostoja kartoittaessa tehtiin listauksiin mukaan otettaviin organisaatioihin kolme käytännön rajausta. Ensinnäkin yritykset rajattiin tarkastelusta kokonaan pois niiden suuren määrän ja varsinaisista kehittäjäorganisaatioista poikkeavan roolin vuoksi. Listauksissa mukana olleiden yrittäjäjärjestöjen katsottiin edustavan alueiden yrityksiä toimiessaan niiden toimintaedellytysten kehittäjinä. Toiseksi hanketoimijoista otettiin mukaan listaukseen vain sellaiset toimijat, jotka osallistuivat toiminta-alueen kehittämiseen myös muutoin kuin yksittäisen hankkeen muodossa. Kolmanneksi Leader-ryhmien hallitusten jäsenistä kysely osoitettiin vain ohjelmakaudella 2007–2013 toimineille puheenjohtajille. Kansainväliset suhteet eivät myöskään olleet mukana tarkastelussa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168.)

Kyselyn toinen vaihe

Toiminnanjohtajien ja ELY-keskusten henkilöiden nimeämien henkilöiden katsottiin muodostavan paikallisen kehittäjäverkoston, joille kohdistettiin tutkimuksen toinen kysely varsinaisen verkostoaineiston muodostamiseksi. Kyselyt toteutettiin elo-syyskuussa 2015 sähköisellä Zef-kyselytyökalulla. Kyselyt olivat avoimena kaikilla case-alueilla vajaan kahden viikon ajan ja vastaajille lähetettiin kaksi muistutusta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 168.)

Kun verkostoaineiston keräämiseksi käytetään valmista listausta, vastaajalle esitetään toimijoiden nimet ja pyydetään häntä ilmaisemaan oma tai edustamansa tahon tietyn-

tyyppinen suhde listassa oleviin henkilöihin tai heidän edustamiin tahoihin. Vastauksien rajaaminen voi tapahtua antamalla vastaajan nimetä vain tietyn määrän toimijoita, jolloin aineisto myös rajautuu koskemaan vahvimpia suhteita. (Johansson ym. 1995: 33.) Tämän tutkimuksen vastaajat valitsivat edustamansa organisaation verkoston kannalta enintään kymmenen merkityksellisintä organisaatiota, joiden kanssa he kehittivät maa-seutua 2007–2013. Jokaista valittua suhdetta arvioitiin asteikolla 1-10 kolmen kysymyksen avulla. Kysymykset käsittelivät organisaatioiden välisen yhteistyön määrää, tavoitteiden samankaltaisuutta ja merkitystä vastaajan oman organisaation toiminnan kannalta. Organisaatiotasoinen vastausprosentti oli alin Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella (41,4 %) ja korkein Aisaparin alueella (53,4 %) (ks. taulukko 2). Mitä alhaisemmaksi verkostanalyysien vastausprosentit jäävät, sitä enemmän menetetään informaatiota ja mahdollisia toimijoiden välisiä suhteita analysoitavasta verkostosta. (Johansson ym. 1995; Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 169.)

Taulukko 2. Vastaajamäärät ja vastausprosentit henkilö- ja organisaatiotasolla (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 169).

Case-alue	Vastanneet/ kaikki (henkilöt)	Vastanneiden osuus % (henkilöt)	Vastanneet/ kaikki (organisaatiot)	Vastanneiden osuus % (organisaatiot)
Aisapari	79/185	42,7 %	54/101	53,4 %
Joensuun seudun Leader	52/115	45,2 %	29/59	49,1 %
Linnaseutu	37/85	43,5 %	30/64	46,8 %
Pohjoisimman Lapin Leader	55/179	30,7 %	41/99	41,4 %

Analysoinnin kohteen ollessa kollektiivinen kokonaisuus, kuten yritys tai virasto, yksittäisen vastaajan näkemyksen katsotaan kuvastavan toimijan suhteita. (Johansson ym. 1995: 33.) Tässä tutkielmassa verkostanalyysit toteutettiin organisaatiotasolla, jolloin

organisaatioiden asema verkostossa muodostui yhden tai useamman organisaatiota edustavan henkilön vastauksesta. Kaikki kolme organisaatioiden välistä suhdetta käsitellyttä kysymystä taulukoitiin jokaisen case-alueen osalta omiin suhdematriiseihin. Mikäli organisaatiosta oli useampi vastaaja, käytettiin matriisisissa vastauksien keskiarvoa. Symmetrisointi tehtiin UCINET-verkostoanalyysiohjelmistolla käyttäen suurinta arvoa. Symmetrisoinnissa yksisuuntaiset suhteet muuttuvat vastavuoroisiksi. Symmetrisoimattomassa matriisisissa organisaatio A on esimerkiksi nimennyt organisaation B kuuluvaksi verkostoonsa, mutta organisaatio B ei ole nimennyt organisaatioita A kuuluvaksi verkostoonsa. Symmetrisoinnin jälkeen matriisisissa myös B on nimennyt A:n verkostoonsa, suurimman arvon mukaan. Symmetrisoinnin avulla pienennetään puuttuvista vastauksista syntyvää ongelmaa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 169.)

Verkoston mallintaminen käyttäen arvoina yhteistyön määrää ei ole yksiselitteistä. Yhteistyön määrän maksimoiminen kaikkien toimijoiden välillä ei ole verkoston toiminnan itsetarkoitus siitä huolimatta, että verkostojen kuvaillaan rakentuvan yhteistyösuhteista. Kuten aikaisemminkin on todettu, verkosto ei myöskään ole tae tai uudenlainen yhteistyön symboli. Verkostoja kuitenkin määritellään usein erilaisen yhteistyön, kumppanuuksien ja yhteistoiminnan muotojen kautta. Verkoston toimijoiden erilaiset motiivit, lähtökohdat ja tavoitteet vaikuttavat kuitenkin siihen kenen kanssa ja millä tavalla yhteistyötä on tarpeen tehdä.

Kyselyssä selvitettiin myös mihin organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä perustuu. Vastaajat saivat valita enintään kolme vaihtoehtoa yhteensä kahdeksasta vastausvaihtoehdosta, joista yksi oli avoin kenttä. Osaa vastausvaihtoehdoista selvennettiin lisäämällä niiden perään esimerkkejä siitä, millaisia asioita koostetuilla vastausvaihtoehdoilla tarkoitetaan. Kasvun edistämisen tarkennettiin tarkoittavan elinkeinotoiminnan edistämistä ja toimintaympäristön parantamista. Kehittämisen resurssien selvennettiin tarkoittavan rahaa. Sosiaalisen pääoman puolestaan tarkennettiin tarkoittavan luottamuksen rakentamista, aktivointia, osallistamista, suhteiden luomista sekä yhteisöllisyyden ja identiteetin vahvistamista. Tiedon ja ideoiden merkitystä selvennettiin tiedottamisella ja innovoinnilla. Vaikuttamiseen taas luettiin kuuluvan alueen edunvalvonta, poliittinen valta sekä mielipide- ja imagovaikuttaminen.

Vastaukset koottiin taulukoihin, joista summattiin kuhunkin organisaatioryhmään kuuluvien organisaatioiden äänet vastausvaihtoehtojain. Suhteuttamalla nämä lukumäärät organisaatioryhmän kokonaisäänimäärään, saatiin kuvioissa 11, 13, 15 ja 17 esitetyt prosenttiosuudet. Paikallisten kehittäjäverkostojen organisaatioryhmäkohtaisten merkityksien perustan analysoiminen on osa kehittäjäverkostoista tehtäviä ulkoisia tulkintoja. Organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä kertoo organisaatioiden roolista verkoston kokonaisrakenteesta ja suhteesta muihin toimijoihin.

Vastaajilta kysyttiin kyselyn lopussa avoimin kysymyksin heidän näkemyksiään merkittävimmistä toimijoiden välistä verkostoitumista edistävästä tekijöistä ja vastaavasti verkostoitumisen haasteista. Näiden kysymysten vastauksista koostuvat kunkin alueen yhteydessä pääluvussa viisi esitettävät analyysit. Kultakin case-alueelta saadut vastaukset luokiteltiin analyysivaiheessa kokoavien teemojen mukaisesti kysymyskohtaisesti. Luokittelun avulla saatiin kokonaiskuva alueen toimijoiden näkemyksistä. Näistä luokitelluista vastauksista havainnoitiin vastauksissa usein toistuvia teemoja ja tekijöitä. Sitaattien yhteydessä esitetyissä tunnisteissa on vastaajista käytetty aluekohtaista juoksevaa numerointia ja vastaajan edustamaa organisaatioryhmää.

4.4. Verkostojen visualisointi

Verkostoanalyysissä havaintoyksiköiden välisten suhteiden visualisoinnissa on kaksi erilaista lähestymistapaa. Graafiteoriassa voidaan yksinkertaisimmillaan tarkastella vain onko havaintoyksiköiden välillä suhdetta vai ei. Spatiaalinen lähestymistapa perustuu puolestaan ajatukseen havaintoyksiköiden välisestä etäisyydestä. Verkostoanalyysissä tällaiset menetelmät ovat tärkeitä, sillä pisteiden välisten suhteiden analysoiminen matemaattisesti vaikeutuu aineiston koon kasvaessa. Spatiaalisiin menetelmiin kuuluvan moniulotteisen skaalauksen (Multi-Dimensional Scaling), jota tästä eteenpäin kutsutaan MDS:ksi, avulla voidaan suhdetietoa kuvata käyttäen etäisyyksiä ja ulottuvuuksia (Scott 2000: 148). MDS:n avulla esitetyt etäisyydet vastaavat fyysisiä etäisyyksiä, jonka seurauksena etäisyydet ovat myös symmetrisiä. Verkostoanalyysissä MDS:ää käytetään usein mittaamaan analysoitavien yksiköiden välistä kanssakäymistä tai kommunikaatio-

ta. (Johansson ym. 1995: 84–88; Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 169.) Tässä tutkielmassa MDS-menetelmän avulla piirretyissä kuvioissa organisaatiot ovat sitä lähempänä toisiaan, mitä suuremman arvon vastaajat ovat antaneet organisaatioiden välistä yhteistyön määrää arvioineelle kysymykselle.

MDS voidaan toteuttaa kahdella vaihtoehtoisella tavalla kerätystä aineistosta riippuen. Ordinaaliasteikolliseen aineistoon käytetään ei-metristä algoritmia ja vähintään intervalliasteikolla mitattuun aineistoon puolestaan käytetään metristä algoritmia. Ei-metrisen ratkaisun algoritmi pyrkii ainoastaan säilyttämään analysoitavien yksiköiden väliset alkuperäiset läheisyydet suuruusjärjestyksessä. Metrinen ratkaisu taas huomioi alkuperäisten läheisyyksien suuruusjärjestyksen lisäksi yksiköiden välillä olevat täsmälliset eroavuudet. (Johansson ym.1995: 89.)

Keskeisyydellä tarkoitetaan yleisesti ottaen toimijoiden sijaintia verkostorakenteessa. Toimijan tietty sijainti verkoston kokonaisrakenteessa ja muihin toimijoihin nähden voi antaa sille muiden toimijoiden ulottumattomissa olevia mahdollisuuksia esimerkiksi kommunikaation säätelyyn tai tarkkailuun. Verkoston rakenteen analysoinnissa keskeisyydellä (centrality) tarkoitetaan yhden organisaation ominaisuutta. Toimija on keskeinen sen omatessa paljon yhteyksiä läheisiin organisaatioihin. (Johansson ym. 1995: 57–58; Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 169–170.)

Case-alueiden verkostot visualisoitiin NetDraw-ohjelmiston avulla. Kuviot 10, 12, 14 ja 16 piirrettiin yhteistyön määrää mitanneen kysymyksen pohjalta, symmetrisoitua matriisia käyttäen ja MDS-menetelmän avulla. Kyselyyn vastaajajoukkona olleet organisaatiot ryhmiteltiin 11 ryhmään. Ryhmittelyssä pyrittiin pitämään ryhmien määrä kohtuullisena samalla luoden sellaiset kategoriat joihin saatiin sisällytettyä kaikkien alueiden paikallisiin kehittäjäverkostoihin kuuluvat organisaatiot. Kuhunkin ryhmään kuuluvat organisaatiot on esitetty taulukoituna liitteissä 1, 2, 3 ja 4. Taulukoiden lopussa on myös lista verkostokuvioista pois jääneistä organisaatioista, jotka oli kuitenkin nimetty kuuluvaksi paikalliseen kehittäjäverkostoon. Kukaan kyselyn vastaajista ei joko nimennyt kyseisiä organisaatioita lainkaan kymmenen merkityksellisimmän suhteen joukkoon tai mikäli organisaatio nimettiin tähän joukkoon, vastaaja ei ollut vastannut kolmea organi-

saatioiden välistä suhdetta koskeneesta kysymyksestä kuvion perusteena olleeseen kysymykseen. Näiden organisaatioiden edustajat eivät myöskään itse vastanneet kyselyyn. Verkostokuvioissa jokainen organisaatio on merkitty ympyränä, jonka väri ilmaisee, mihin organisaatioryhmään se kuuluu. Ympyrän koko puolestaan ilmaisee organisaation keskeisyyttä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 170.) Kehittäjäverkostojen visualisoinnissa ja analyysissä ei esitetty yksittäisten organisaatioiden nimiä vastaajien anonymiteetin turvaamiseksi ja organisaatioryhmäkohtaisen tarkastelun ollessa riittävä taso tutkimuksen kannalta. Muutamien suurempikokoisten toimijoiden osalta, jolloin organisaatioryhmässä on useimmissa tapauksissa vain yksi organisaatio, käytetään organisaatioiden nimiä.

4.5. MDS-ratkaisun onnistuneisuus ja kuvioiden tulkinta

MDS-algoritmi suorittaa tarvittavan määrän iterointeja parhaan mahdollisen ratkaisun löytämiseksi. Iterointi alkaa pisteiden satunnaisella määritelyjen ulottuvuuksien luomaan tilaan asetelulla. Tämän jälkeen algoritmi etsii pisteille paikat, jotka kuvaavat pisteiden arvoja satunnaista asetelua paremmin. Iterointien määrä riippuu satunnaisen ratkaisun onnistuneisuudesta. Iterointien määrä ei kuitenkaan kuvaa ratkaisun onnistuneisuutta, vaan sitä voidaan mitata erilaisten stressiarvojen avulla. Suuri stressiarvo tarkoittaa MDS-ratkaisun heikkoa onnistuneisuutta pisteiden välisten etäisyyksien kuvaamisessa alkuperäisiin arvoihin verrattuna. Stressiarvoihin voivat vaikuttaa kuitenkin monet tekijät, kuten mittayksikkö, aineiston koko ja käytettyjen ulottuvuuksien määrä. Täten stressiarvojen tulkintakaan ei ole yksiselitteistä. Stressiarvon suuruus vaikuttaa erityisesti lyhyempiin etäisyyksiin, mutta suuremmat etäisyydet säilyvät kuitenkin melko luotettavina. (Johansson ym. 1995: 90–93). Kuvioiden stressiarvojen esittämisen sijaan tässä tutkielmassa käsitellään jäljempänä verkostanalyysien lopputulokseen ja tulkintaan vaikuttavia tekijöitä sekä aineiston luotettavuutta.

Tulkittaessa MDS:n avulla esitettyjä kuvioita voidaan siitä etsiä pisteiden muodostamia ryhmiä, säännöllisiä kuvioita tai pisteiden asettumista suoralle viivalle. Tulkintojen tekemiseksi tulee myös analysoida mitä kuviosta löydetty ryhmät, kuviot tai suorat tar-

koittavat. Kuvioiden tulkinta voidaan jakaa kahteen pääkeinoon, sisäiseen ja ulkoiseen tulkintaan. Sisäiset tulkinnat tehdään käyttäen apuna ainoastaan MDS:n tekemiseen käytettyä aineistoa. Kuvioista voidaan tällöin analysoida pisteiden sijoittumista kuvion ulottuvuuksia kuvaavien akselien suhteen. Tulkinnat voivat kohdistua esimerkiksi lähelle origoa tai akselin ääripäitä sijoittuviin pisteiden eroavaisuuksiin. Ulkoisissa tulkinnoissa puolestaan käytetään hyväksi myös aineistoja joita ei ole käytetty MDS:n tekemiseen. Ulkoisten tulkintojen tekoon voidaan käyttää esimerkiksi kyselyaineistojen yhteydessä kerättyjä vastaajien taustatietoja, analyysiin liittyviä teorioita ja tutkijan omia käsityksiä tulkinnan kohteesta olevasta ilmiöstä. (Johansson ym. 1995: 95–96.)

Tässä tutkielmassa kaksiulotteisten yhteistyön määrää kuvaavien MDS-kuvioiden stressiarvot jäivät kaikilla alueilla suhteellisen korkeiksi ja vastausprosentit verrattain alhaisiksi. Paikallisen kehittäjäverkoston toimijoiden täsmällisemmän sijoittumisen mallintamiseksi pitäisi kuvioita pystyä esittämään useammassa kuin kahdessa ulottuvuudessa. Näiden tekijöiden johdosta kuvioita tulkittaessa ja toimijoiden keskinäistä sijoittumista on oltava hyvin varovainen ja pitäydyttävä suhteellisen yleisellä tasolla. Kuvioista pystytään kuitenkin tarkastelemaan vastausprosenttien luotettavuudelle luomien rajojen puitteissa toimijoiden keskeisyyksiä, yhteistyön suuntautumista ja intensiivisyyttä sekä toimijoiden keskinäistä verkottumista. Toimijoiden täsmällisten sijaintien ja syvempien verkostorakenteiden analysointien sijaan kuvioita käytetäänkin juuri keskeisimpien organisaatioiden aseman hahmottamiseen ja organisaatioryhmätasoisien sijoittumisen tulkintoihin. Kuvioita tulkitaan myös tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen nojautuen. Tässä tutkielmassa kuvioiden analyysia tehdään siis pääasiallisesti ulkoisen tulkinnan keinoja käyttäen.

Verkostoanalyysien lopputulokseen ja tulkintaan vaikuttavat tekijät

Verkostoanalyysin lopputulos on kyselyyn vastanneiden nykyhetken näkemys ohjelma-kauden 2007–2013 Leader-ryhmän toiminta-alueen kehittäjäverkostosta ja sen rakenteesta. Kullakin alueella kehittämiseen osallistuneiden tahojen listaaminen perustui niin ikään toiminnanjohtajien ja ELY-keskusten yhteyshenkilöiden näkemyksiin. Organisaation edustajien vastaajien määrä ja se, onko kukaan organisaation edustaja ylipäätään

vastannut kyselyyn vaikuttaa toimijan sijoittumiseen verkostossa. Symmetrisoitua aineistoa käytettäessä etenkin vähemmän keskeisten organisaatioiden oma vastaaminen tai vastaamatta jättäminen vaikuttaa merkittävästi niiden sijoittumiseen verkoston kokonaisrakenteessa. Neljän case-alueen verkostojen organisaatioiden keskeisyydet eivät myöskään ole keskenään vertailtavissa verkostojen ollessa erikokoisia. Kyselyn organisaatiotasoisesta vastausprosentin jääminen kaikilla alueilla alle 55 prosenttiin on huomioitava tuloksia tulkittaessa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 170) Verkostanalyysistä tehtäviin tulkintoihin vaikuttavien tekijöiden käsittelyn yhteydessä on myös syytä todeta, että samasta aineistosta esitetyt kuviot voivat olla hyvinkin erinäköisiä käytetyistä menetelmistä ja esitystavoista riippuen.

4.6. Luotettavuuteen vaikuttavat tekijät

Tutkimusasetelman rajautuessa selvityksen toimeksiannon johdosta ohjelmakauteen 2007–2013, pyrittiin myös paikallisen kehittäjäverkoston rakennetta hahmottamaan kyseiseltä ajanjaksolta. Mattilan ja Uusikylän (1999: 20) mukaan verkostojen tarkastelu eri ajankohtina on vaikeaa. Tällöin jälkikäteen kerätyn tiedon luotettavuus voi kärsiä verkoston rakenteen muutoksien ja jäsenistön vaihtuvuuden vuoksi. Organisaatiotasoisista analyysistä tehtäessä henkilövaihdoksien ei tosin olettaisi olevan yhtä ratkaisevia kuin yksilötasolla. Aineiston keruussa pyrittiin kuitenkin selventämään informanteille ja verkoston toimijoille tarkastelun kohdistumista edelliseen ohjelmakauteen. Toisaalta verkoston jäsenet kuvaavat verkostosuhteitaan muodossa, jossa ne ilmenevät jonkin suhteellisen pitkän ajanjakson kuluessa (Emt. 1999: 23).

Symmetrisoitua aineistoa ei voida pitää yhtä luotettavana kuin korkealla vastausprosentilla kerättyä symmetrisoimatonta aineistoa. Suurikokoisten täydellisten verkostoaineistojen kerääminen vaatisi kuitenkin todella paljon aikaa, resursseja ja kaikkien vastaajien kiinnostuneisuutta tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimuksen kohteen ollessa pienen selkeästi rajattavissa olevan ryhmän sijaan avoin verkosto on etenkin kaikkien haluttujen vastaajien aktivoiminen haasteellista. Informanttien roolin oltua erittäin tärkeä ver-

koston todellisen jäsenistön selvittämisessä, varmistettiin heidän halukkuutensa tutkimuksen tekoon sitoutumiseen etukäteen.

Käytettäessä valmiita listauksia ja useiden vastaajien ollessa pienempiä organisaatioita, on mahdollista että vastauksissa on haluttu jollain tapaa perustella ja vahvistaa oman organisaation asemaa ja turvata olemassaolon edellytyksiä. Tällöin suhteita on saatettu ilmoittaa olevan enemmän kuin niitä todellisuudessa on ja sama koskee myös suhteen vahvuuden kuvaamista. Vastaavasti isompia organisaatioita edustaneet vastaajat eivät välttämättä tunne kokonaisvaltaisesti kaikkea omassa organisaatiossa tehtävää yhteistyötä. Yhteistyötä suuren toimijajoukon kanssa tehtäessä on mahdollista, että pienempien organisaatioiden kanssa tehtävä yhteistyön merkitystä saatetaan pitää vähäpätöisempänä. On myös huomioitava, että organisaatiotasostenkin yhteistyösuhteiden kuvaamisessa on kyse ihmisten välisestä luottamuksesta.

Aineiston keruutavan osalta on mahdollista, että tutkimuksessa informanteille annetut alustavat listaukset ovat ohjanneet heidän tekemiään valintojaan jollakin tapaa. Kyselyn vastaajilla oli myös mahdollisuus valita vapaasti minkä organisaation edustajana he vastaavat kyselyyn. Osa vastaajista on mukana useiden organisaatioiden toiminnassa merkittävässä määrin ja heidän tekemänsä organisaation valinta saattoi johtaa siihen, että jonkin toisen organisaation vastaus jäi kokonaan puuttumaan. Pienen vastaajamäärän vuoksi vastaajia ei myöskään karsittu pois kokemukseen tai kehittämisessä mukana olemiseen liittyvien taustakysymysten perusteella. Tämä valinta saattoi tuoda vastauksiin rajatumpaa aineistoa suurempaa vaihtelua ja erilaisia näkemyksiä.

Listauksien täydentämisen ohjeet ja kyselyiden kysymyksenasettelut pyrittiin tekemään mahdollisimman yksiselitteiseksi, mutta siitä huolimatta niitä on saatettu ymmärtää eri tavoin. Lisäksi informanttien valinnat ja näkemykset toimijoiden kehittämiseen osallistumisesta ovat muotoutuneet kullakin alueella omalla tavallaan. Kehittäjäverkoston rajaaminen Leader-ryhmän toiminta-alueen kehittämiseen osallistumisen perusteella on lisäksi vain yksi näkemys verkoston toiminnasta. Kehittämistyötä tehdään epäilemättä hyvin vaihtelevilla kokoonpanoilla ja eri laajuisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

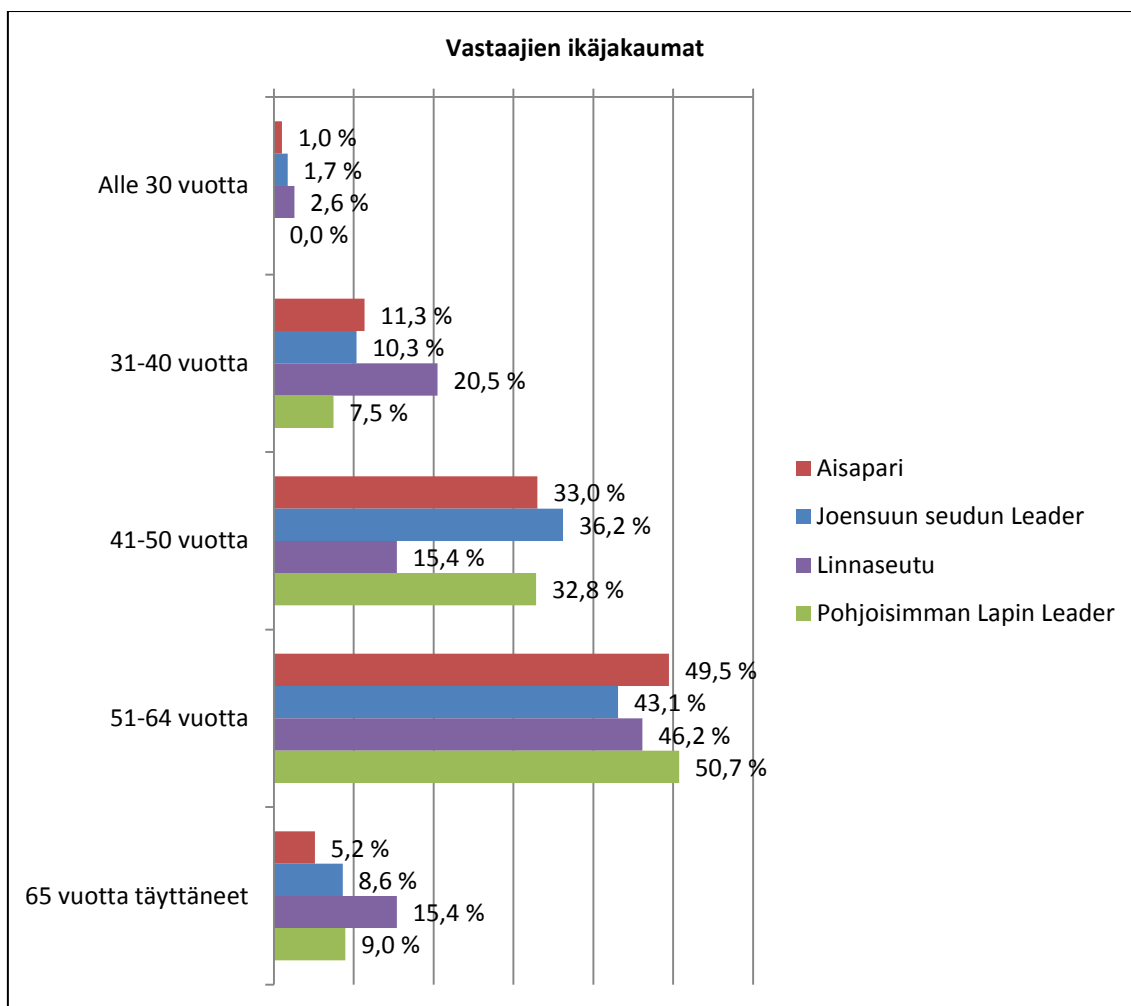
5. AINEISTON ANALYSOINTI

5.1. Kehittäjäverkostojen jäsenistöt ja näkemykset verkoston toiminnasta

Case-alueiden kyselyihin vastanneilta kehittäjäverkoston jäseniltä kysytyistä taustatiedoista esitetään tässä tutkielmassa vastaajien ikä, kokemus Leader-ryhmän toiminta-alueen kehittämistä ja kuinka usein vastaajat osallistuivat alueen kehittämiseen. Taustakysymykset on koottu erikokoisten verkostojen ja vaihtelevien vastausprosenttien vuoksi prosenttiosuuksiksi koostettuina ja kysymyksittäin jaoteltuina kuvioihin 6, 7 ja 8. Taustatietojen lisäksi tässä tutkielmassa esitetään vastaajien näkemyksiä viiteen kehittäjäverkoston toimintaa koskevaan väittämään. Kuviossa 9 esitetyt luvut ovat keskiarvoja kunkin verkoston vastaajien antamista arvoista. Sekä vastaajien taustatietojen että väittämiin saatujen vastausten antamien tietojen analysointi luo omalta osaltaan kehystä verkostojen ulkoisten tulkintojen teolle ja niiden avulla hahmotetaan myös verkostojen jäsenistöjen kokonaiskuvaa. Tässä tutkielmassa verkostoja kuvataan ja analysoidaan organisaatiotasolla. Tästä huolimatta kehittämistyötä tekevät luonnollisestikin ihmiset, joiden toiminnalla saattaa olla merkittävä vaikutus organisaatioiden välisessä yhteistyössä, kuten kuvion 9 perusteella voidaan todeta. Tämän vuoksi organisaatiotasoisia analyysejä tulkittaessa on tarpeen tarkastella myös organisaatioita edustavien henkilöiden profiilia ja näkemyksiä.

Kaikissa verkostoissa vastaajien suurin ikäryhmä oli 51–64 vuotiaat. Aisaparin ja Pohjoisimman Lapin Leaderin alueiden vastaajista noin 50 % kuului kyseiseen luokkaan. Suurimman luokan osuus vastaajista oli Joensuun seudun Leaderilla noin 43 % ja Linnaseudun alueella noin 46 %. Ylivoimaisesti suurin osuus yli 65-vuotiaita vastaajia oli Linnaseudun alueella, jossa ikäluokan osuus ylsi hieman yli 15 %:iin Pohjoisimman Lapin Leaderin ja Joensuun seudun Leaderin osuuksien ollessa 9 %:n tuntumassa. Pienin osuus vanhinta ikäluokkaa oli Aisaparin alueella, jossa osuus oli vain vähän yli 5 % (ks. kuvio 6). Kehittämistyötä tehdään kaikkien case-alueiden verkostoissa siis suhteellisen nopeaa tahtia ikääntyvällä joukolla, joka kuvaa myös useiden alueiden väestörakenteen tilaa. Tulevaisuuden kannalta eläköityvien ammattikehittäjien ja vanhenevien kolmannen sektorin toimijoiden tietotaidon siirtäminen tuleville kehittäjä sukupolville

tulee luultavasti olemaan merkittävä haaste. Toisaalta paikallisten verkostojen yhdistys- ja järjestötoiminta voi saada työelämästä poisjääneistä kehittäjistä suuren osaamispääoman omaavia aktiivisia toimijoita, joilla on mahdollisuus antaa omaa aikaansa toiminnalle työssäkäyviä enemmän. Myöhemmin tässä tutkielmassa käsiteltävissä toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteissa nousivat useilla alueilla esiin kiire ja ajanpuute. Näin ollen eläköityvät kehittäjäaktiivit on mahdollista nähdä myös jonkinlaisena resursina sillä oletuksella, että he haluaisivat käyttää työnteosta vapautuvaa aikaansa yhdistys- ja järjestötoimintaan.

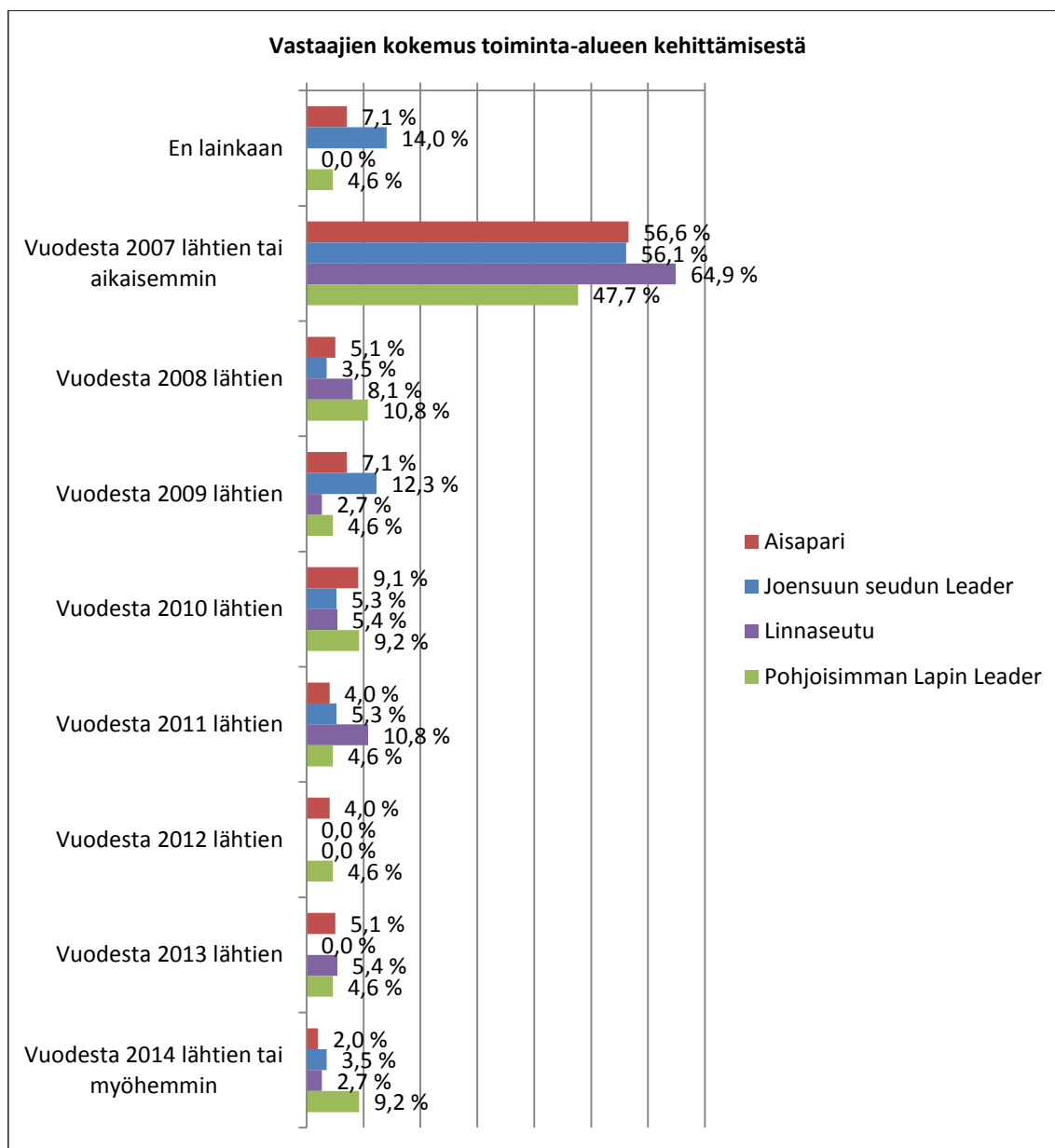


Kuvio 6. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten ikäjakaumat.

Linnaseudun alueella oli mukana suhteellisesti kaikkein eniten vanhimman ikäluokan ohella myös kaikkein nuorimpia eli alle 30-vuotiaita vastaajia 2,6 %:n osuudella. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella nuorimpaan ikäryhmään kuuluvia vastaajia taas ei ollut lainkaan. Linnaseudun alueen vastaajia oli myös suhteellisesti selkeästi eniten toiseksi nuorimmasta ikäluokasta eli 31–40 vuotiaista 20,5 %:n osuudella. Kaikkein vähiten tämän ikäluokan edustajia oli nuorimman ikäluokan tapaan Pohjoisimmin Lapin Leaderin alueella 7,5 %:n osuudella. Joensuun seudun Leaderin ja Aisaparin vastaajilla osuudet olivat 10 %:n ja 11 %:n tuntumassa. Kahden nuorimman ikäluokan vastaajien osuudet ovat kaikilla alueilla Linnaseudun aluetta lukuun ottamatta hyvin pienet. Linnaseudunkin alueella nuorimpien ikäluokkien suurimman määrän vastapainona on ylivoimaisesti suurin yli 65 vuotta täyttäneiden vastaajien määrä (ks. kuvio 6). Kaikkien alueiden haasteena voidaankin nähdä nuorempien sukupolvien aktivoiminen mukaan kehittämistyöhön sekä yhdistys- ja järjestötoimintaan tietotaidon siirtämisen varmistamiseksi, erilaisten näkökulmien mukaan saamiseksi ja tulevaisuuden toimijoiden määrän varmistamiseksi. Tässä työssä merkittävässä roolissa lienevät alueiden suurimpiin ikäluokkiin kuuluvat toimijat.

Verkostojen analysoinnin kohdistuttua ohjelmakaudelle 2007–2013 kysyttiin vastaajilta mistä lähtien he ovat olleet mukana Leader-ryhmän toiminta-alueen kehittämisessä. Kaikilla alueilla suurin osa vastaajista oli ollut mukana kehittämisessä koko ohjelmakauden ajan eli vuodesta 2007 lähtien tai aikaisemmin (ks. kuvio 7). Suurin suhteellinen osuus tähän ryhmään kuuluvista oli Linnaseudun alueella liki 65 %:n osuudella. Aisaparin ja Joensuun seudun Leaderin alueiden vastaajistakin noin 56 % olivat olleet mukana läpi ohjelmakauden. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueen alhaisin osuus oli hiukan alle 48 %. Ohjelmakauden vuosista 2008–2013 lähtien mukana olleita oli kaikilla alueilla. Vasta ohjelmakauden päättymisen jälkeen mukana tulleita vastaajia oli eniten Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella hieman yli 9 %:n osuudella. Osa vastaajista vastasi myös, että he eivät ole olleet lainkaan mukana toiminta-alueen kehittämisessä. Etenkin Joensuun seudun Leaderin alueella ryhmän suhteellinen osuus oli verrattain suuri (14 %). Määrä selittynee osittain sillä, että verkostoanalyysin asettelusta johtuen yksittäisen henkilön vastaus saattaa edustaa koko organisaation näkökulmaa. Henkilöllä voi olla tietämystä alueen kehittämisestä edustamansa organisaation näkökulmasta, vaikka hän

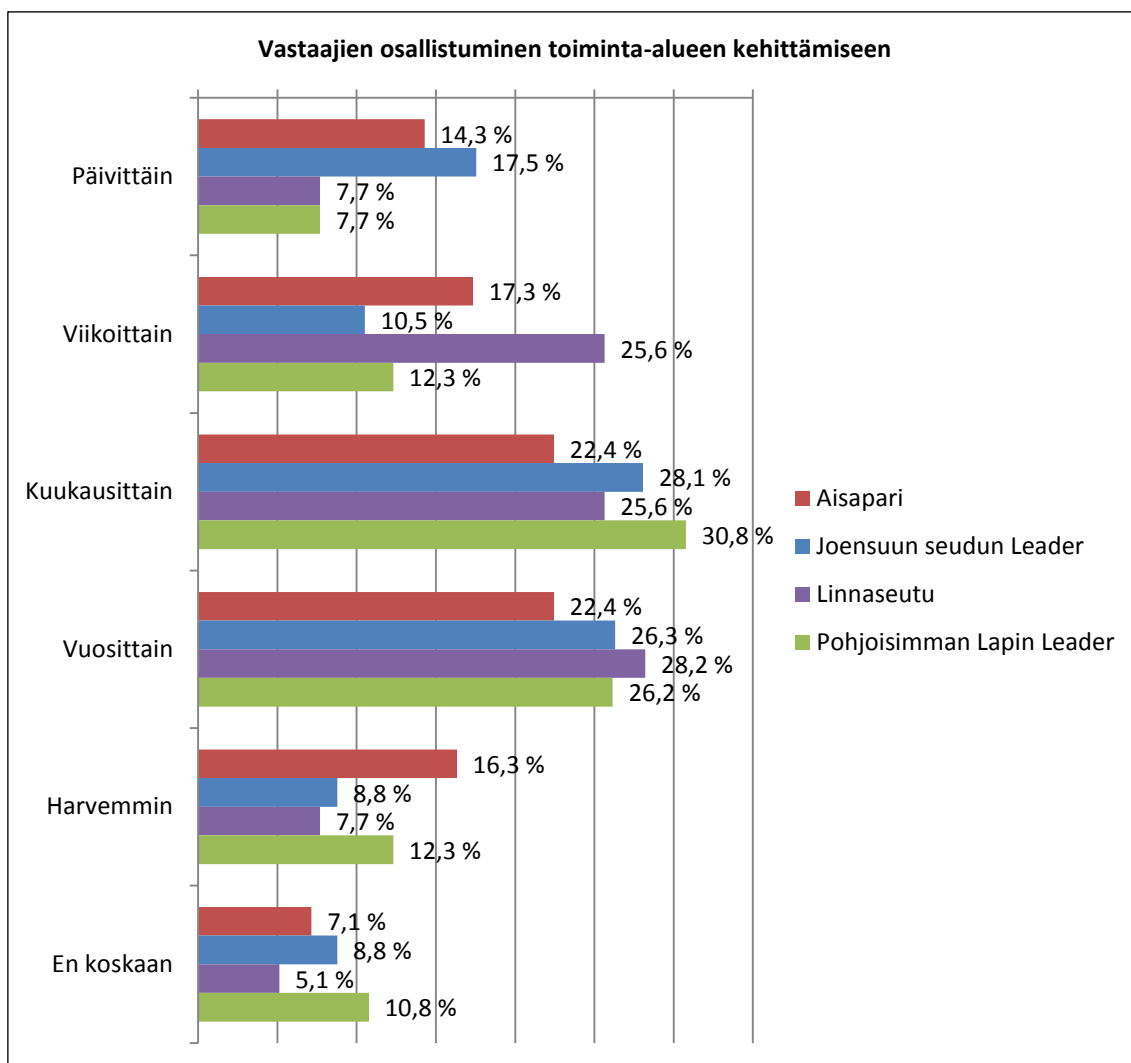
ei kysymyksenasettelun mukaisesti olisi ollut mukana toiminta-alueen kehittämisestä. Tämä korostuu oletettavasti etenkin toiminta-aluetta merkittävästi laajemmalla alueella toimivista organisaatioista. Mukana on myös vastaajia jotka ovat vastanneet kyselyyn vain osittain.



Kuvio 7. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten kokemus toiminta-alueen kehittämisestä.

Toiminta-alueiden kehittämiseen puolestaan osallistuttiin kaikilla alueilla useimmiten kuukausittain tai vuosittain (ks. kuvio 8). On mahdollista, että kaikkea tehtyä kehittämistyötä tai toimia ylipäättään ei mielletä toiminta-alueen kehittämiseen liittyväksi. Toisaalta kylätoimijoiden, yhdistystoimijoiden ja vapaaehtoistyötä tekevien osuudet vastaajista voivat harventaa kehittämistyöhön kaikkein useimmiten eli päivittäin osallistuvien määrää, joihin kuuluvat oletettavasti alueen kehittämistyötä ammatikseen tekevät. Kysymyksessä ei myöskään määritelty tarkemmin mitä toiminta-alueen kehittämiseen osallistumisella tarkoitetaan, jolloin se oli vastaajan itse määriteltävissä. Kaikkein aktiivisimmin eli päivittäin kehittämiseen osallistuvien osuus oli kaikkein suurin Joensuun seudun Leaderin alueella (17,5 %) ja toiseksi suurin Aisaparin alueella (14,3 %). Linnaseudun alueella päivittäin kehittämiseen osallistuvien määrä oli pienin yhdessä Pohjoisimman Lapin Leaderin kanssa. Viikoittain kehittämiseen osallistuvien määrä oli kuitenkin Linnaseudun alueella ylivoimaisesti suurin (25,6 %). Viikoittainen osallistuminen lieneekin yleistä juuri järjestö- ja yhdistystoimijoiden keskuudessa. Joensuun seudun Leaderin alueella viikoittain osallistuvien osuus oli kaikkein pienin (10,5 %), korkeimmasta päivittäin osallistuvien määrästä huolimatta. Tämän voidaankin tulkita kerrotun kehittämistyötä tiivistä tekevän ja suhteellisen laajan ydinjoukon olemassaolosta.

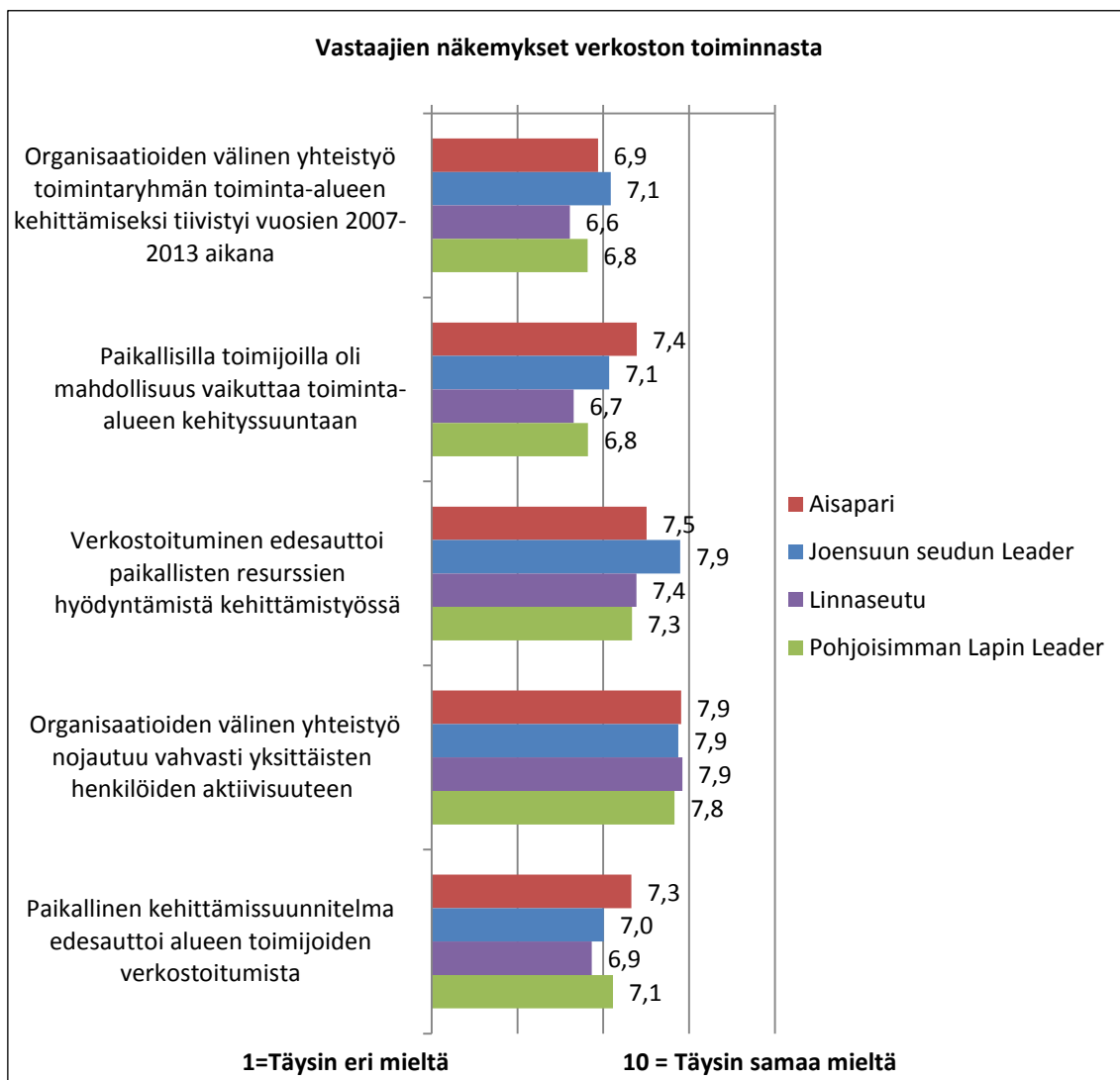
Harvemmin kuin kerran vuodessa kehittämiseen osallistuvien määrät olivat suurimmat Aisaparin (16,3 %) ja Pohjoisimman Lapin Leaderin (12,3 %) alueilla kahden muun alueen osuuksien jäädessä alle 9 %:n. Niiden vastaajien osuus, jotka eivät olleet osallistuneet lainkaan toiminta-alueen kehittämiseen oli kaikkein suurin Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella (10,8 %). Muilla alueilla osuudet jäivät alle 9 %:n (ks. kuvio 8). Näiden osuuksien syynä lienevät samankaltaiset tekijät kuin kuvion 3 yhteydessä esitetyt arviot en lainkaan-vastanneiden osuuksien syistä. Yleisesti ottaen vastauksien suuri jakauma tukee Linnamaan ja Sotaraudan (2000) väitettä siitä, että kaikki verkoston jäsenet eivät osallistu kaikkeen kehittämiseen, vaan ovat mukana vain osassa verkostossa tapahtuvaa toimintaa. Linnamaan (2004) esittämä näkökulma kehittäjäverkoston sisällään pitämistä nopeasti muuttuvista ilmiökohtaisista verkostoista voi myös selittää verkoston jäsenten kehittämiseen osallistumisen jakaumaa.



Kuvio 8. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten osallistuminen toiminta-alueen kehittämiseen.

Paikallisten kehittäjäverkostojen jäsenten näkemyksiä verkoston toiminnasta selvitettiin viiden väittämän avulla. Vastaajat vastasivat väittämiin asteikolla 1–10, joista 1 tarkoitti vastaajan olevan täysin eri mieltä ja 10 täysin samaa mieltä. Kuviossa 9 esitetään vastausten keskiarvot. Organisaatioiden välisen yhteistyön koettiin tiivistyneen eniten Joensuun seudun Leaderin alueella keskiarvolla 7,1 ja vähiten Linnaseudun alueella keskiarvon ollessa 6,6. Lähtötason tiedon puuttuessa pienin keskiarvo ei välttämättä kerro että yhteistyössä ei olisi päästy tarkoituksenmukaiselle tasolle. Vastaavasti suuri keskiarvo voi kertoa yhteistyön tiivistymisestä ohjelmakauden kuluessa, mutta lähtötaso on voinut

olla alhaisempi. Vastaukset kuvaavatkin enemmän juuri kehitystä ilmentämättä yhteistyön lähtötasoa ja nykytilaa.



Kuvio 9. Kyselyihin vastanneiden kehittäjäverkostojen jäsenten näkemysten keskiarvot verkoston toiminnasta.

Vastaajat kokivat paikallisilla toimijoilla olevan eniten mahdollisuutta vaikuttaa toiminta-alueen kehityssuuntaan Aisaparin alueella keskiarvolla 7,4 ja Joensuun seudun Leaderin alueella hiukan vähemmän keskiarvon ollessa 7,1. Vähiten vaikuttamismahdolli-

suutta koettiin olevan Linnaseudun alueella keskiarvolla 6,7 sekä Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella keskiarvolla 6,8 (ks. kuvio 9). Tulkittaessa kysymystä omaehtoisuuden näkökulmasta, voidaan arvojen katsoa kuvastavan toimijoiden tahtoa ja kykyä luoda vaikutusmahdollisuuksia alueen kehityssuuntaan. Täten kysymyksen voidaan myös ymmärtää kuvastavan laaja-alaisen osallistavuuden saavuttamisen onnistuneisuutta.

Verkostoitumisen koettiin edesauttaneen paikallisten resurssien hyödyntämistä kehittämistyössä kaikkein eniten Joensuun seudun Leaderin alueella keskiarvolla 7,9, joka luokituu väittämien neljän korkeimman keskiarvon joukkoon. Kaikkien muidenkin alueiden keskiarvot olivat kysymyksessä yli seitsemän. Verkostoituminen voidaan siis nähdä yhtenä tärkeänä tekijänä pyrittäessä juuri paikallisten resurssien hyödyntämisen vaikutusten kohdentamiseen paikallistasolla tapahtuvan kehittämisen tueksi. Näin ollen verkostoitumisen voidaan katsoa olevan tärkeä tekijä paikkaperusteisen kehittämisen näkökulmasta katsottuna.

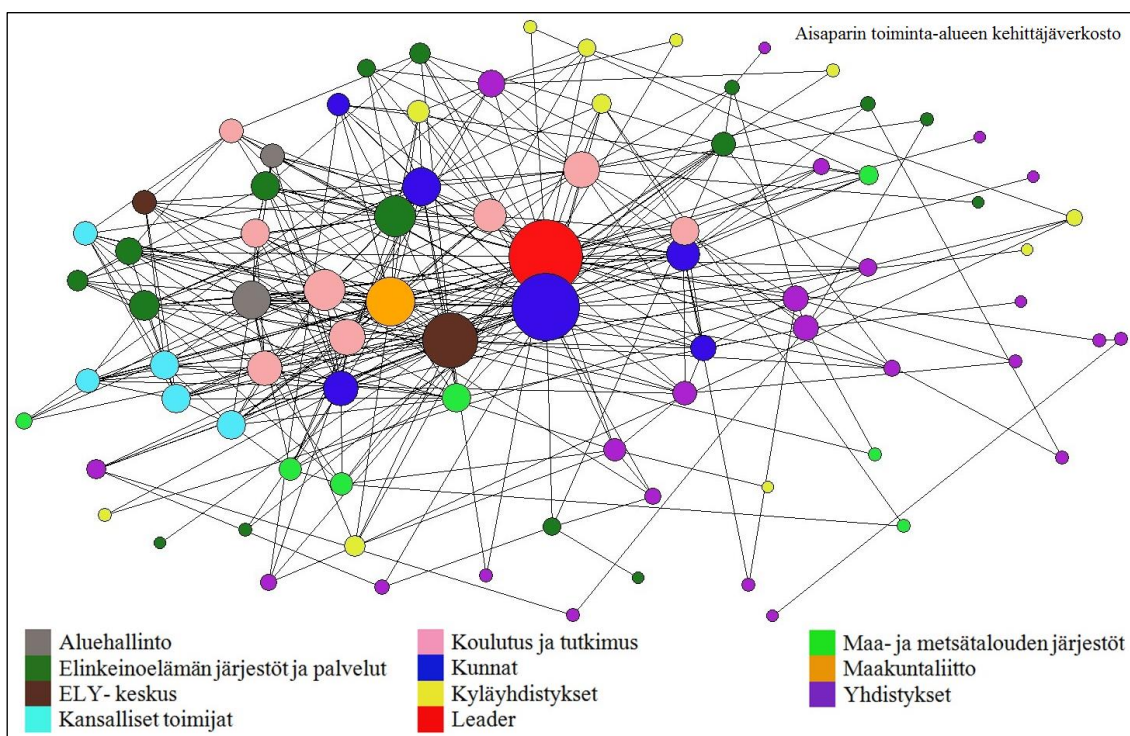
Kolme neljästä saman korkeimman keskiarvon (7,9) saaneista väittämistä ja kaikkein pienin vaihtelu alueiden välisissä keskiarvoissa koski organisaatioiden välisen yhteistyön nojautumista yksittäisten henkilöiden aktiivisuuteen. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueen keskiarvo 7,8 oli väittämässä niukasti muita kolmea aluetta alempi. Vaikka kehittäjäverkostoa kuvataan tutkielman aineistossa organisaatiotasolla, saattaa yksittäisellä kehittäjällä olla siis suuri vaikutus koko organisaation sijoittumiseen verkoston rakenteessa. Paikallisen kehittämissuunnitelman koettiin puolestaan edesauttaneen alueen toimijoiden verkostoitumista kaikkein eniten Aisaparin toiminta-alueella keskiarvolla 7,3. Muilla alueilla keskiarvot olivat melko lähellä toisiaan seitsemän tuntumassa Linnaseudun keskiarvon ollessa alin (6,9) (ks. kuvio 9).

Väittämien keskiarvojen erot olivat alueilla yleisesti ottaen melko pieniä suurimman eron ollessa 0,7. Väittämiin suhtauduttiin kaikkein kriittisimmin Linnaseudun alueella, josta muodostui pienin keskiarvo kolmessa väittämässä viidestä. Myönteisimmät arviot olivat puolestaan Aisaparin ja Joensuun seudun Leaderin alueilla. Keskiarvoja tarkasteltaessa Aisaparin alueella vaikuttaisi olevan parhaat mahdollisuudet vaikuttaa alueen kehityssuuntaan ja paikallisen kehittämissuunnitelman koettiin myös edesauttaneen alu-

een toimijoiden verkostoitumista eniten. Joensuun seudun Leaderin alueella puolestaan organisaatioiden välisessä yhteistyössä tapahtui eniten kehitystä ja verkostoitumisen koettiin vaikuttaneen selkeästi positiivisimmin paikallisten resurssien hyödyntämiseen.

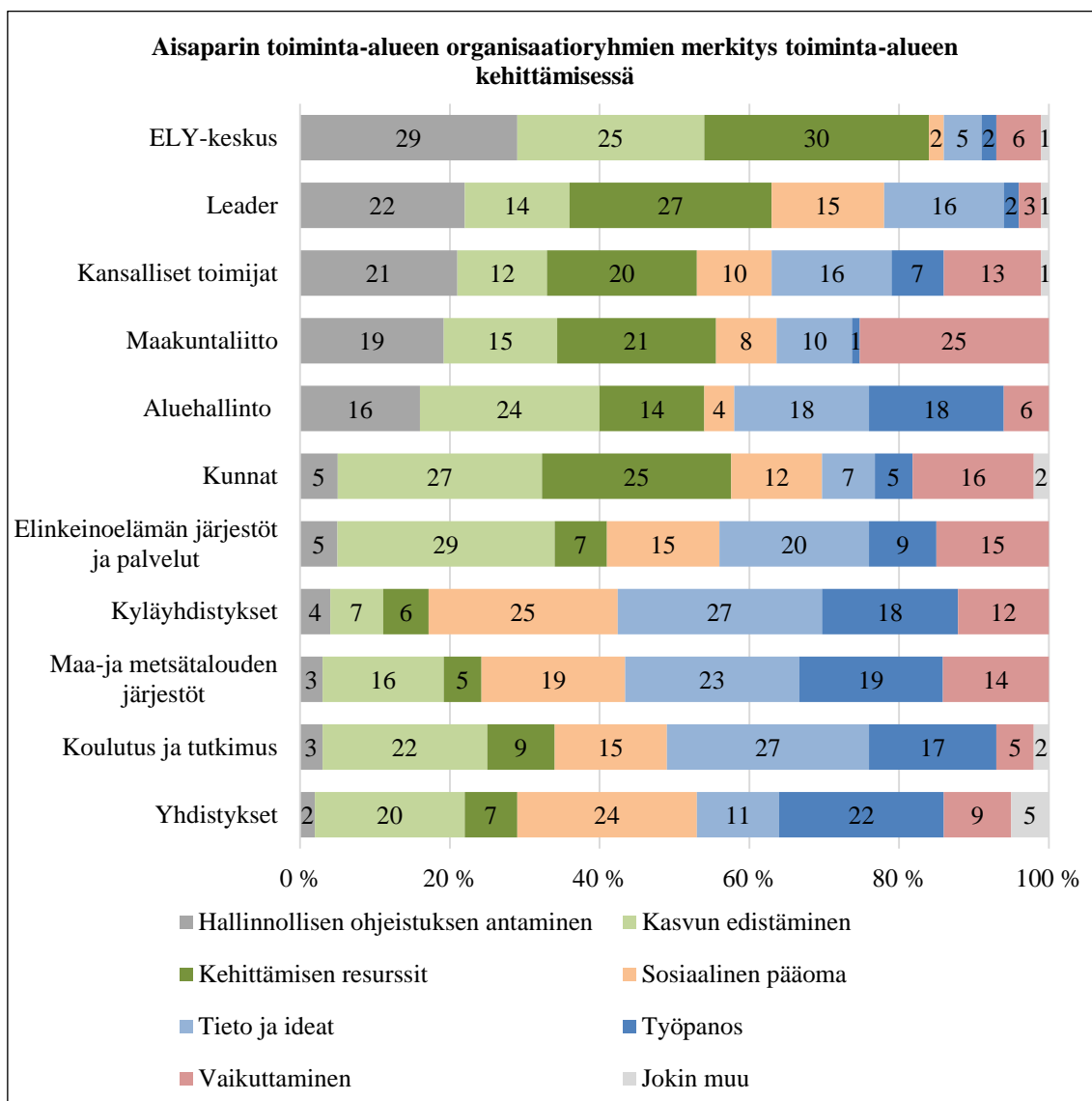
5.2. Aisaparin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema

Aisaparin toiminta-alueen kehittäjäverkoston keskeisimmässä roolissa ovat Leader-ryhmä ja muista alueista poiketen yksi kunnista. Keskeisimpien toimijoiden välinen yhteistyö vaikuttaisi myös olevan erittäin tiivistä (ks. kuvio 10). Leader-ryhmän merkityksen perustana oli vahvimmin kehittämisen resursseihin vaikuttaminen (27 %), hallinnollisen ohjeistuksen antaminen (22 %) sekä tieto ja ideat (16 %). Kuntien merkityksen perustana puolestaan olivat vahvimmin kasvun edistäminen (27 %), kehittämisen resursseihin vaikuttaminen (25 %) ja vaikuttaminen (16 %) (ks. kuvio 11).



Kuvio 10. Aisaparin toiminta-alueen kehittäjäverkosto.

Useat organisaatiot, jotka toimivat läheisessä yhteistyössä keskeisimpien organisaatioiden kanssa ovat myös itse suhteellisen keskeisessä asemassa. Niiden voidaankin katsoa muodostavan tiivistä yhteistyötä tekevän keskeisten toimijoiden ydinryhmän. Verkos-
toon kuuluu muihin alueisiin verrattuna poikkeavan suuri määrä koulutus ja tutkimus-
ryhmään kuuluvia organisaatiota, jotka ovat myös saavuttaneet keskeisen aseman ja
omaavat läheiset yhteistyösuhteet muiden keskeisten toimijoiden kanssa.



Kuvio 11. Aisaparin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämässä (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 186).

Sosiaalinen pääoma nousi tärkeimmäksi merkityksen perustaksi yhdistyksillä 24 %:n osuudella ja suurin prosentuaalinen osuus merkityksen perustumisessa sosiaaliseen pääomaan oli kyläyhdistyksillä (25 %). Maa- ja metsätalouden järjestöt oli kolmas organisaatioryhmä, joilla sosiaalinen pääoma nousi muita organisaatioryhmiä korkeammaksi 19 %:n osuudella. Kyläyhdistyksillä ja maa- ja metsätalouden järjestöillä kaksi seuraavaksi suurinta merkityksen perustaa olivat tieto ja ideat sekä työpanos. Yhdistyksilläkin työpanos oli seuraavaksi suurin ryhmä, mutta yhdistyksien merkitys perustui kasvun edistämiseen tietoa ja ideoita enemmän (ks. kuvio 11).

Sosiaalisen pääoman merkitys ei ole millään kolmesta suurimmat prosentuaaliset osuudet merkityksen perustasta saavuttaneista organisaatioryhmistä huomattavasti muita tekijöitä suurempia. Muiden alueiden tapaan sosiaalinen pääoma oli alueella merkityksen perustana vahvimmin kyläyhdistyksillä ja yhdistyksillä. Muihin alueisiin verrattuna organisaatioryhmien prosentuaaliset osuudet olivat kyläyhdistyksillä kaikkein pienimmät ja yhdistyksillä pienimmät samalla prosentuaalisella osuudella Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen yhdistysten kanssa.

5.2.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät

Verkostoitumista edistävinä tekijöinä kyselyn vastauksiin nousi runsaasti erilaisia yhteistyöhön liittyviä tekijöitä. Erilaisten yhteistyötilaisuuksien tapaamisten tarpeellisuus korostui useissa vastauksissa. Esille nousivat myös yhteistyön laajuus ja ennakkoluulottoman uusien kumppanuuksien luomisen tarve. Yhteistyön edellytyksenä korostettiin useissa vastauksissa luottamusta, samankaltaisia tavoitteita ja aktiivisuutta.

”Yhteinen tarve/halu saada jotain aikaan ja siihen tukea, apua, neuvoja, rahaa Aisaparilta, jonka voi helposti mieltää toimijaksi, joka ei ole kenenkään puolella eikä ketään vastaan, vaan toimii koko alueen hyväksi.” (Vastaaja 37, kunnat)

Hyvän ja tehokkaan tiedottamisen merkitys korostui myös useissa vastauksissa. Tiedotusta koettiin tarvittavan muista toimijoista ja heidän tavoitteistaan sekä hyvistä käytännöistä. Varsinaiset verkostohankkeet ja yhteistyöverkostot nähtiin niin ikään useissa vastauksissa konkreettisina verkostoitumista edistävinä tekijöinä. Useista vastauksista ilmeni myös paikallisten resurssien yhdistämisen ja yhteisten tavoitteiden tärkeys.

”Osaamisen keskittyminen tietyille pienehkölle alueelle ja tietyille organisaatioille, luovat luonnollista verkostoitumista näiden toimijoiden kanssa. Kun reilusti tunnustetaan, ettei kaikki voi tietää kaikesta, mutta on hyvä mikäli Aisaparin alueelta löytyy edes yksi todellinen asiantuntijataho per aihepiiri ja muut toimijat osaavat hyödyntää näitä, syntyy tehokas toimintaverkosto, mikä hyödyntää kaikkia” (Vastaja 67, kunnat)

5.2.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet

Kiire ja ajan puute nousivat hyvin monissa vastauksissa esille verkostoitumista haittaavana tekijänä. Yhteisen ajan löytäminen usean toimijan ja ihmisten kesken on haasteellista. Yhteistyötä tehtäessä toimijat joutuvat myös tekemään työtä aikataulujen yhteensovittamisessa ja tavoitteiden asettamisessa.

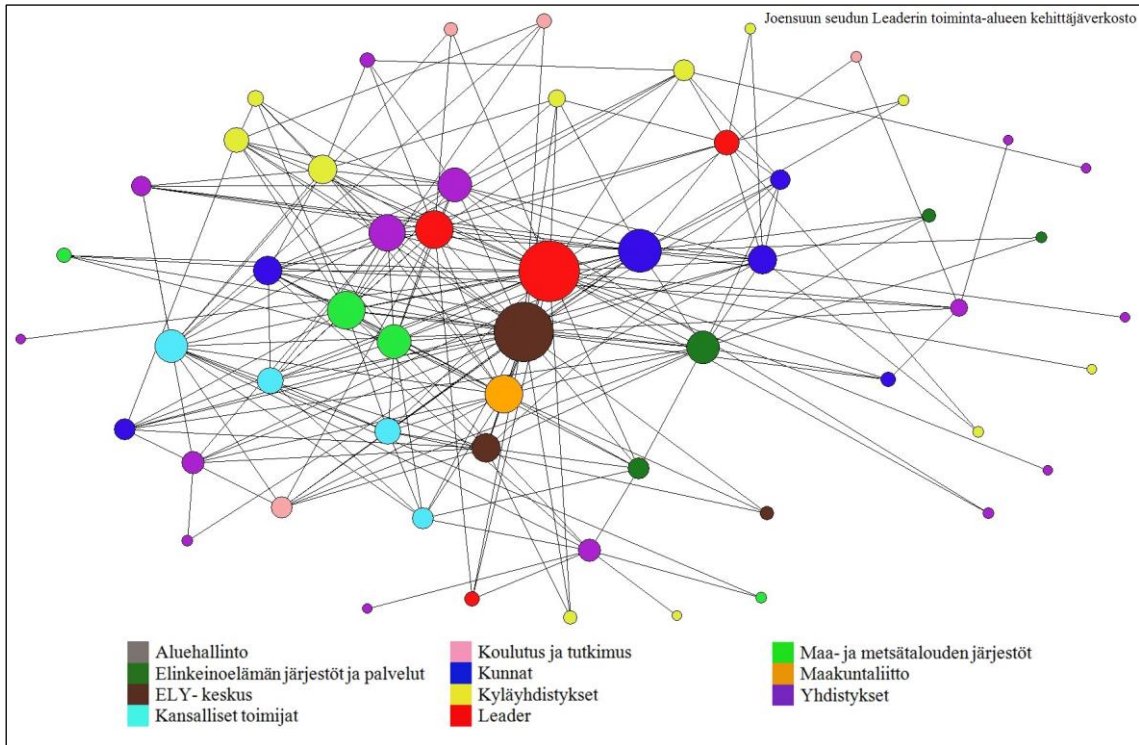
”Verkostoitumisen vaatima aika ja vaiva. Kaikki puhuvat verkostoitumisen merkityksestä, mutta kukaan ei haluaisi nähdä vaivaa sen eteen.” (Vastaja 58, koulu- ja tutkimus)

Vanhojen ja nykyisten aluerajojen ja kuntien välisten erimielisyyksien nähtiin vaikeuttavan yhteistyötä. Kuntien välisen yhteistyön puute ja verkostoitumisen hyötyjen tunnistamatta jääminen olivat niin ikään kuntiin liitettyjä haasteita. Yleisemmällä tasolla erilaisten ennakoasenteiden, itsekkyyden ja kateuden nähtiin johtavan nurkkakuntaisuuden ja omien ideoiden panttaamiseen. Alueiden ja toimijoiden välinen kilpailu nähtiin niin ikään yhteistyön ja verkostoitumisen esteenä.

5.3. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema

Joensuun seudun Leaderin keskeisimmät toimijat ovat Leader-ryhmä ja toinen ELY-keskuksista. Maakuntaliitto on myös melko keskeisessä asemassa. Näistä kolmesta organisaatiosta ja toisesta verkoston ELY-keskuksesta muodostuu tiiviiden keskinäisten yhteistyösuhteiden muovaama suora (ks. kuvio 12). Leader-ryhmään kuuluvien toimijoiden merkitys perustuu merkittävimmin tietoon ja ideoihin (27 %), sosiaaliseen pääomaan (24 %) ja kehittämisen resursseihin (15 %). ELY-keskuksien merkitys taas pe-

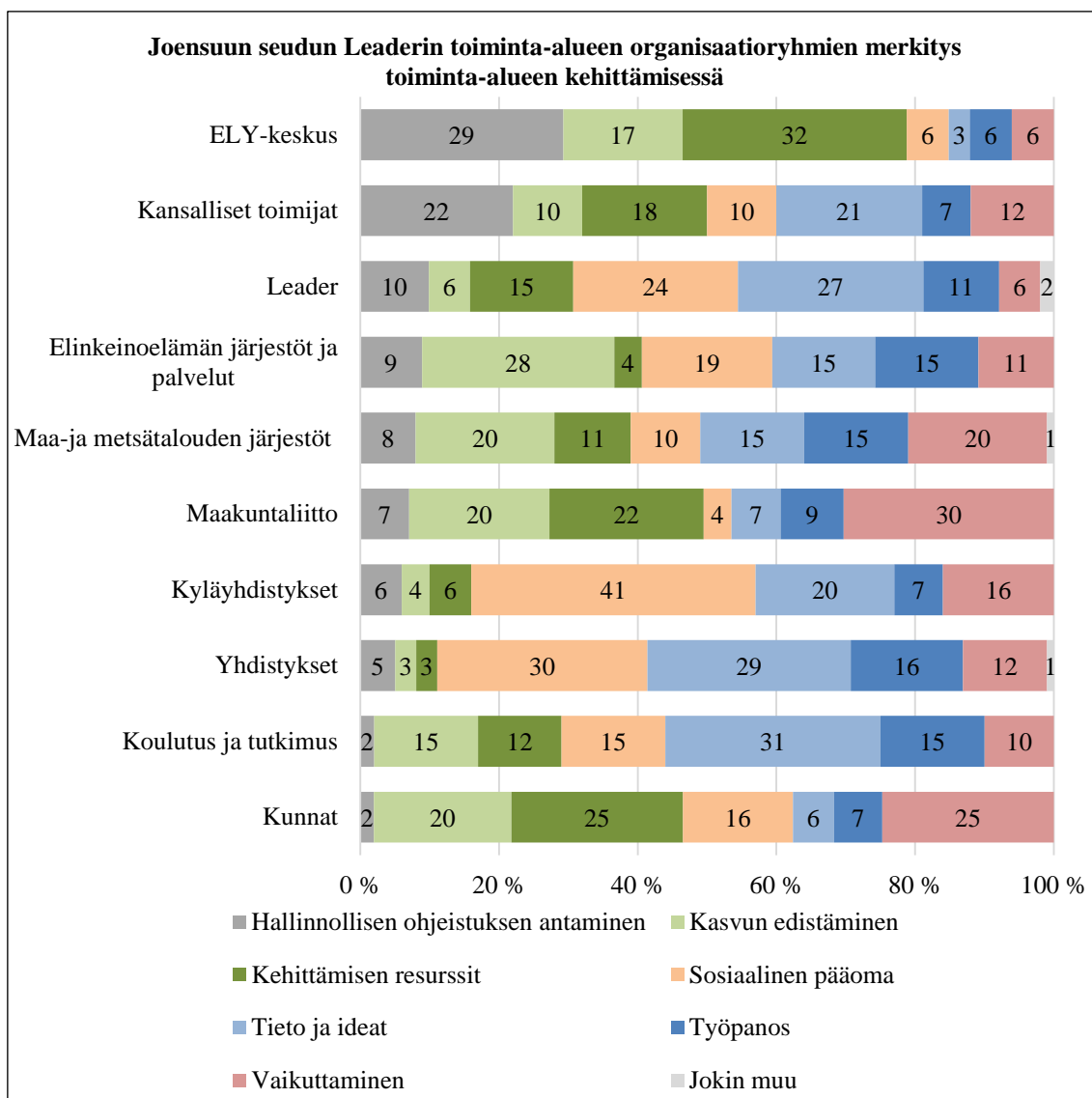
rustuu eniten kehittämisen resursseihin (32 %), hallinnollisen ohjeistuksen antamiseen (29 %) ja kasvun edistämiseen (17 %).



Kuvio 12. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkosto.

Kyläyhdistykset-ryhmällä merkitys perustui kaikkein eniten sosiaaliseen pääomaan (41 %) ja toiseksi suurin osuus oli yhdistyksillä (30 %). Leader-ryhmän toimijoiden jo mainittu 25 %:n osuus oli kolmanneksi suurin sosiaalisen pääoman osuus. Kyläyhdistykset- ja yhdistykset-ryhmillä sosiaalinen pääoma oli suurin merkityksen perusta ja molempien merkitys perustui toiseksi eniten tietoon ja ideoihin. Kolmanneksi suurimpana merkityksen perustana oli kyläyhdistyksillä vaikuttaminen ja yhdistyksillä työpanos. Leader-ryhmän toimijoiden osalta tieto ja ideat-ryhmän merkitys oli suurin sosiaalisen pääoman jäädessä hiukan vähemmälle merkitykselle (ks. kuvio 13).

Joensuun seudun Leaderin toiminta-alue oli tutkimuksen case-alueista ainoa, jolla sosiaalisen pääoman merkitys nousi Leader-ryhmän osalta kolmen suurimman prosentuaalisen osuuden saavuttaneen merkityksen perustan joukkoon. Tähän ovat tosin vaikuttaneet myös muut organisaatioryhmään luokitellut toimijat kuin itse Leader-ryhmä, jolloin tilanne ei ole täysin samankaltainen muihin alueisiin verrattuna. Toiminta alueen kyläyhdistyksien merkityksen perustuminen 41 %:n osuudella sosiaaliseen pääomaan oli kaikkein case-alueiden kyläyhdistyksistä suurin ja kaikkien organisaatioryhmien suurin yhdessä Linnaseudun yhdistyksien kanssa. Myös alueen yhdistyksien 30 %:n osuus merkityksen perustumisesta sosiaaliseen pääomaan oli case-alueiden yhdistyksistä toiseksi suurin. Huomionarvoinen seikka on, että kehittäjäverkoston näkemyksiä verkoston toiminnasta kartoittaneissa kysymyksissä Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen keskiarvot olivat muihin alueisiin verrattuna suurimmat kahdessa väittämässä. Ensinnäkin alueen toimijoiden välisen kehittämiseen tähdänneen yhteistyön koettiin tiivistyneen vuosien 2007–2013 aikana. Tämän lisäksi alueen vastaajat olivat kokeneet verkostoitumisen edistäneen paikallisten resurssien hyödyntämistä kehittämistyössä vahvemmin kuin muut case-alueet (ks. kuvio 9). Toiminta-alueella oli myös prosentuaalisesti suurin osuus kehittämistoimintaan päivittäin osallistuvia vastaajia (ks. kuvio 8).



Kuvio 13. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 178).

5.3.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät

Useat vastaajat korostivat toistensa tuntemisen tärkeyttä, joka vaikuttaa luottamuksen rakentumiseen sekä yhteistyön ja yhteisten toimenpiteiden toteuttamiseen. Toimijoiden omassa kokemusta yhteisestä toiminnasta on tulevaa yhteistyötä ja sen suunnittelua helpompaa lähteä rakentamaan. Yhteinen tiedottaminen nähtiin alueella merkittävänä.

Erityisesti Maakaista.fi-hanke mainittiin useissa tiedottamisen merkitystä korostaneissa kommentteissa.

”Alueella on toiminut pitkään samat ihmiset, jotka tuntevat toisensa ja toiminta-ajatus on samanlainen. Kaikki tekevät maaseudun kehittämiseksi työtä sydämellä, koska alueen vetovoimaisuus tulee säilyttää.” (Vastaaaja 40, Leader)

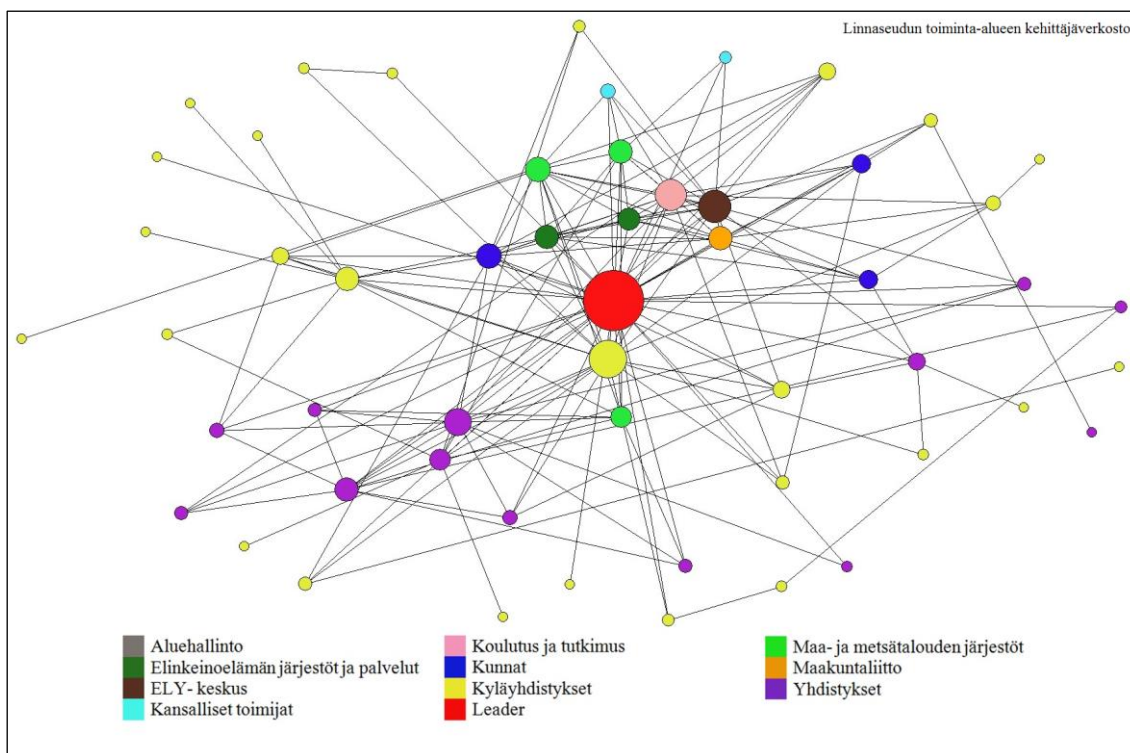
5.3.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet

Verkostoitumisen haasteena nousivat selkeästi esille ajankäytön haasteet. Aktiivisimmat toimijat ovat monessa mukana ja resursseja ei tahdo riittää kaikkeen haluttuun toimintaan. Toiminnalla koettiin myös toisinaan olevan hyvin erilaiset kohderyhmät ja tavoitteet. Toimintakulttuureissa sekä näkemyksissä koettiin myös olevan eroja ja toisinaan kateuden ja kilpailunkin koettiin olevan verkostoitumisen haasteena. Pitkien välimatkojen, erityyppisten alueiden ja myös kylien välinen resursseista kilpaileminen nähtiin ongelmallisena verkostoitumisen kannalta. Verkostoitumista vahvasti edistävänä tekijänä nähty toistensa tunteminen ja pitkäjänteinen samojen toimijoiden välinen yhteistyö näyttäytyi osalle vastaajista verkostoitumisen haasteena sen aiheuttaessa avoimuuden ja kriittisyyden puutetta.

”Mukavampi aina puuhastella samojen hyvien tuttujen kanssa kuin uskaltautua kriittiseen argumentointiin ja tulevaisuuteen suuntautuviin uusiin kokeiluihin.” (Vastaaaja 4, ELY-keskus)

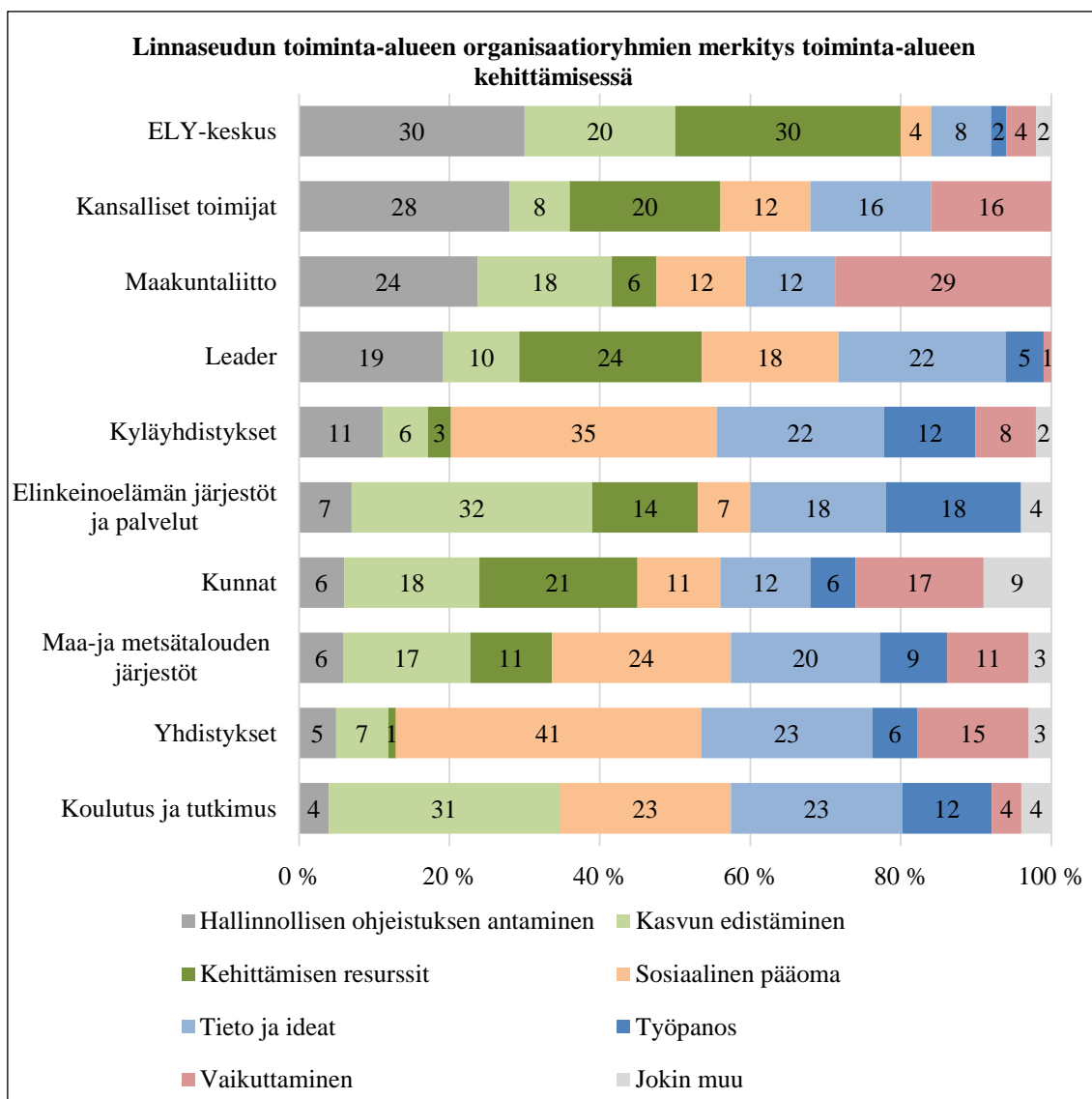
5.4. Linnaseudun toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema

Kehittäjäverkoston keskeisin toimija on Leader-ryhmä. Yksi kyläyhdistykset-ryhmään kuuluva toimija on myös hyvin keskeinen ja tiiviissä yhteistyössä Leader-ryhmän kanssa. Useat muut keskeiset eri organisaatioryhmiä edustavat tahot ovat sijoittuneet yhteen rypääseen niiden yhteistyön määrän ollessa korkealla tasolla. Tästä rypäästä löytyvät myös ELY-keskus ja maakuntaliitto. Useat keskeiset yhdistykset ovat myös sijoittuneet lähelle toisiaan muodostaen löyhän keskittymän (ks. kuvio 14).



Kuvio 14. Linnaseudun toiminta-alueen kehittäjäverkosto.

Leader-ryhmän merkityksen perustana olivat merkittävimmin kehittämisen resurssit (24 %), tieto ja ideat (22 %) ja hallinnollisen ohjeistuksen antaminen (19 %). Kyläyhdistykset-ryhmän merkitys perustui vahvasti sosiaaliseen pääomaan (35 %). Toiseksi ja kolmanneksi suurimpana merkityksen perustana olivat tieto ja ideat (22 %) sekä työpanos (12 %). Yhdistyksien merkitys perustui kaikkein eniten sosiaaliseen pääomaan (41 %) jonka jälkeen suurimpien merkityksien perustan olivat tieto ja ideat (23 %) sekä vaikuttaminen (15 %). Maa- ja metsätalouden järjestöillä sosiaalinen pääoma oli merkityksen perustana kolmanneksi suurin (24 %). Ryhmän kaksi seuraavaksi suurinta merkityksen perustaa olivat tieto ja ideat (20 %) sekä kasvun edistäminen (17 %) (ks. kuvio 15).



Kuvio 15. Linnaseudun toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämässä (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 182).

Toiminta-alueen yhdistyksien merkityksen perustuminen 41 %:n osuudella oli kaikkein case-alueiden yhdistyksistä suurin ja kaikkien organisaatioryhmien suurin yhdessä Joensuun seudun Leaderin kyläyhdistyksien kanssa. Alueen kyläyhdistyksien sosiaalisen pääoman osuus (35 %) oli niin ikään merkittävän korkea nousten kaikkien case-alueiden toiseksi korkeimmaksi lukemaksi. Linnaseudun toiminta-alueen yhdistyksillä ja kyläyhdistyksillä voidaankin katsoa olevan erityisen merkittävä rooli verkostossa vallitsevalle

sosiaaliselle pääomalle. Linnaseudun toiminta-alueen kehittäjäverkosto oli myös ainoa, jossa kyläyhdistykset-ryhmän toimija lukeutui verkoston keskeisimpiin toimijoihin. Yhdistyksien muodostama löyhä keskittymä myös kertoo yhdistyksien välisestä suhteellisen tiiviistä yhteistyöstä. Kolmanneksi suurimman prosentuaalisen osuuden merkityksen perustumisesta sosiaaliseen pääomaan saaneet maa- ja metsätalouden järjestöt eivät ole kaikkein keskeisimpien toimijoiden joukossa, mutta kaksi ryhmän organisaatiota on melko tiiviissä yhteistyössä eri organisaatioryhmien edustajista koostuvan ryppään kanssa.

5.4.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät

Henkilökohtaisilla kontakteilla koettiin olevan useissa vastauksissa merkittävä vaikutus toimijoiden väliseen verkostoitumiseen. Konkreettinen yhteistyö ja sen myötä tapahtuva yhteydenpito nousivat myös esille. Yhteistyön aktiivisuus ja jatkuvuus olivat esillä useissa vastauksissa samoin kuin luottamuksen rakentaminen. Yksittäisten henkilöiden tai organisaatioiden merkittävä rooli verkostoitumisen edistämässä ilmeni niin ikään useista vastauksista. Muutamien vastaajien mukaan myös niukkenevat resurssit ajavat toimijoita verkostoitumaan ja löytämään uudenlaisia yhdessä tekemisen muotoja. Erilaiset tapaamiset, koulutukset ja tiedottamisen merkitys saivat myös useita mainintoja vastauksissa.

”Toisten toimijoiden tunteminen, hyvät suhteet ja yhteiset kehittämissuunnat. Pienet resurssit auttavat löytämään yhdessä tekemisen paikkoja” (Vastaja 27, kyläyhdistykset)

5.4.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet

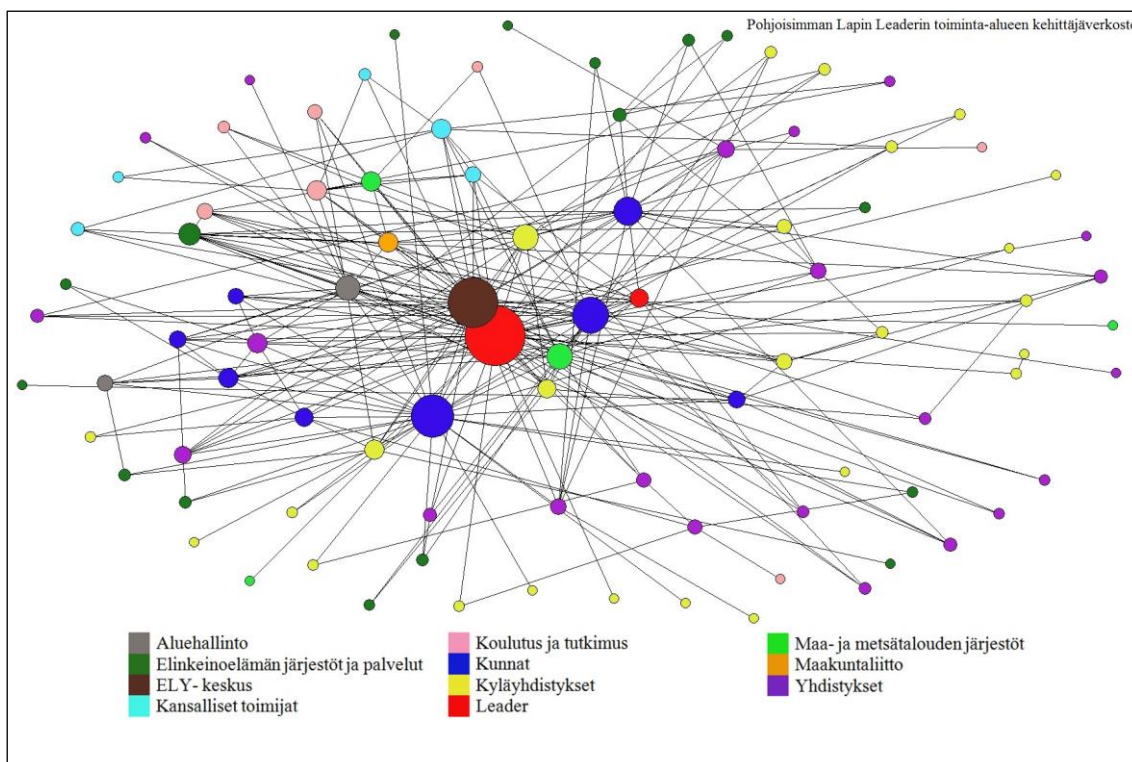
Vastauksista ilmeni, että ajan puute on merkittävä haaste verkostoitumiselle, etenkin silloin kun toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja sitä tehdään harrastuspohjalta. Yksittäisestä vastauksesta ilmeni myös kuntasektorilla tapahtuneiden muutosten vaikutus kehittämistyöhön ja alueelliseen identiteettiin. Lisäksi kylien välillä vallitsevat kyläkouluihin liittyvät jännitteet ilmenivät eräästä vastauksesta. Liiallisen vain omaan kylään ja rajattujen aihepiirien ympärille keskittyvän kehittämisen ja sen myötä seudullisten yhteistyösuhteiden vähemmälle huomiolle jäämisen haasteellisuus verkostoitumiselle puo-

lestaan ilmeni useammasta vastauksesta. Aktiivisten toimijoiden vähäisyys ja uusien toimijoiden mukaan saaminen koettiin niin ikään haasteellisena vapaaehtoistyössä.

”Aktiivisten ihmisten aikapula; harrastustoimintana tehtävä kehittämissyö vaatii usein merkittävää panostusta. Ylimääräisiin kokouksiin jne. ei tahdo riittää aikaa.” (Vastaaja 34, yhdistykset)

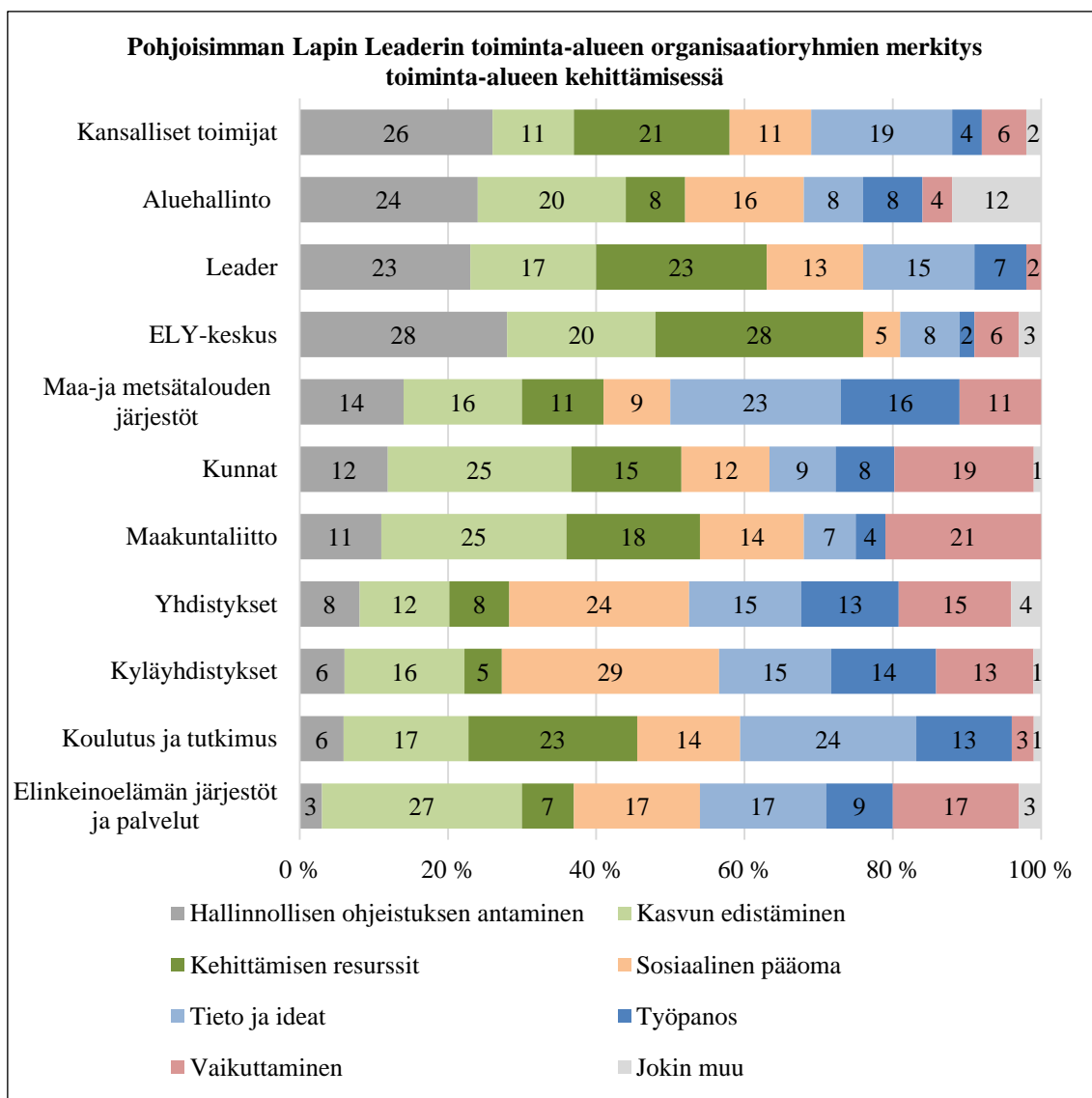
5.5. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkoston rakenne ja toimijoiden asema

Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkoston keskeisimmät toimijat ovat Leader-ryhmä ja ELY-keskus. Kolme alueen kuntaa vaikuttaisi olevan selkeästi muita kuntia keskeisempiä. Myös muutama kyläyhdistykset-ryhmään kuuluva organisaatio on selkeästi muita ryhmän organisaatioita keskeisempi ja tiiviimmässä yhteistyössä muiden keskeisten toimijoiden kanssa (ks. kuvio 16). Leader-ryhmällä merkityksen perustana oli vahvimmin hallinnollisen ohjeistuksen antaminen (23 %), kehittämisen resurssit (23 %) ja kasvun edistäminen (17 %). ELY-keskuksen merkitys perustui niin ikään tasalukemin hallinnollisen ohjeistuksen antamiseen (28 %) ja kehittämisen resursseihin (28 %) kolmanneksi suurimman merkityksen perustan ollessa kasvun edistäminen (20 %).



Kuvio 16. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen kehittäjäverkosto.

Sosiaalisen pääoman asema merkityksen perustana oli kaikkein suurin kyläyhdistyksillä (29 %). Kyläyhdistykset-ryhmän merkitys perustui seuraavaksi eniten kasvun edistämiseen (16 %) sekä tietoon ja ideoihin (15 %). Toiseksi eniten merkitys perustui sosiaaliseen pääomaan yhdistyksillä (24 %), joiden merkityksen perustana oli toiseksi voimakkaimmin tieto ja ideat (15 %) sekä vaikuttaminen (15 %). Elinkeinoelämän järjestöillä ja palveluilla sosiaalisen pääoman merkitys oli kolmanneksi suurin (17 %) ryhmän suurimman merkityksen perustan ollessa kuitenkin kasvun edistäminen (27 %). Kolmantena merkityksen perustana olivat sosiaalisen pääoman kanssa ja keskenään samansuuruisella osuudella tieto ja ideat (17 %) ja vaikuttaminen (17 %). Sosiaalinen pääoma ei siis ollut kovin vahvasti elinkeinoelämän järjestöjen ja palveluiden merkityksen perustana verrattessa sitä muiden organisaatioryhmän tekijöiden saamiin osuuksiin. (ks. kuvio 17).



Kuvio 17. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmien merkitys toiminta-alueen kehittämisessä (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 174).

Organisaatioryhmissä joiden merkitys perustui eniten sosiaaliseen pääomaan, harva toimija saavutti kovin keskeistä asemaa kehittäjäverkostossa. Muutamia kyläyhdistykset-ryhmään kuuluvista toimijoista olivat muita ryhmän organisaatioita keskeisempiä ja suhteellisen läheisessä yhteistyössä verkoston keskeisimpien toimijoiden kanssa. Yhdistykset puolestaan vaikuttaisivat jakautuvan kahteen ryhmään, joista ensimmäiseen kuuluvat ovat muita läheisemmässä yhteistyössä verkoston muiden toimijoiden kanssa ollen

myös keskeisempiä kuin toisen ryhmän jäsenet. Toiseen ryhmään kuuluvat toimivat väljemmässä yhteistyössä etenkin verkoston keskeisempien toimijoiden kanssa ja omaavat vähemmän yhteyksiä, jolloin niiden keskeisyydet ovat myös pienemmät. Elinkeinoelämän järjestöihin ja palveluihin kuuluvasta ryhmästä yksi organisaatio on selvästi muita keskeisempi ja tiiviimmässä yhteistyössä keskeisempien toimijoiden kanssa kuin muut toimijat.

5.5.1. Merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät

Henkilökohtaisten kontaktien ja aktiivisuuden merkitys koettiin tärkeäksi verkostoitumista edistäväksi tekijäksi. Myös toisten toimijoiden hyvä tunteminen nousi esille useissa vastauksissa.

”Aktiivinen pitää olla itse jos haluaa kehittää. Isot organisaatiot ovat oikeastaan voimattomia yksin. Ilman toimivia yrityksiä ja ihmisiä niillä ei ole tehtävää.”
(Vastaaaja 22, yhdistykset)

Toimijoiden yhteiset tavoitteet, toiminta ja samanlainen ymmärrys kehittämisen kohteista korostuivat hyvin selvästi useista vastauksista. Erialaisten tapaamisten ja seminaarien merkitys tuli niin ikään esille useissa vastauksissa. Muutamissa vastauksissa korostui myös Pohjoisimman Lapin Leaderin tekemän neuvonta- ja aktivointityön merkittävyys ja taloudellisten resurssien tärkeys.

5.5.2. Merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet

Pitkien välimatkojen ja verkkoyhteyksien toiminnan epävarmuuden luomat haasteet yhteiselle toiminnalle ja yhteydenpidolle korostuivat useissa vastauksissa. Suoranainen toimijoiden vähyys ja aktiivisten toimijoiden vähäisyyden haasteellisuus verkostoitumiselle nousi myös selkeästi esille vastauksista. Toisinaan ihmisten kokoon saaminen ja osallistumiseen aktivoiminen koettiin vastauksissa vaikeina. Vastaaajien mukaan toimijoiden tavoitteissakin vaikuttaisi joissain tapauksissa olevan yhteistyötä vaikeuttavia näkemyseroja. Muutamissa vastauksissa esiin nousi myös verkostoitumista haittaavaa kilpailua, jossa saavutetut tulokset pyritään saamaan yksinomaan oman organisaation saavutuksiksi.

”Halu saada tuloksia vain oman organisaation piikkiin, näköalattomuus yhteistoiminnan vaikuttavuudesta, ajan puute” (Vastaaja 33, ELY-keskus)

Kilpailu ilmeni myös omien suunnitelmien salailuna ja vajavaisena kommunikointina. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen toimijat kokivat verkostoitumisen myös edistävän kaikkein vähiten paikallisten resurssien hyödyntämistä (ks. kuvio 9).

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyi kehittäjäverkostojen keskeisiin organisaatioryhmiin. Kysymys oli muotoiltu seuraavasti:

Mihin organisaatioryhmiin kehittäjäverkostojen keskeisimmät organisaatiot kuuluvat ja mihin tekijöihin sekä niiden yhdistelmiin näiden organisaatioryhmien merkitys paikka-perustaisessa kehittämisessä perustuu?

– Onko organisaatioryhmien ja merkityksen perusteena olevien tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?

Kaikkien kehittäjäverkostojen keskeisin organisaatioryhmä oli Leader-ryhmä. Organisaatioryhmien merkityksen perusteena olevien tekijöiden prosenttiosuudet vaihtelivat alueittain, mutta kehittämisen resursseihin vaikuttaminen löytyi kaikkein alueiden kolmen tärkeimmän tekijän joukosta. Aisaparin ja Linnaseudun alueilla kehittämisen resurssit olivat tärkein merkityksen perusta. Hallinnollisen ohjeistuksen antaminen sekä tieto ja ideat löytyivät niin ikään kolmen alueen Leader-ryhmien merkittävimpien tekijöiden joukosta. Pohjoisimman Lapin Leaderin alue oli ainoa alue, jolla kasvun edistäminen ylsi kolmen merkittävimmän tekijän joukkoon. Sosiaalinen pääoma oli niin ikään merkittävimpien tekijöiden joukossa vain Joensuun seudun Leaderin alueella.

Kaikkien alueiden Leader-ryhmien merkityksien voidaan todeta perustuvan hyvin samankaltaisiin tekijöihin, joiden painoarvoissa on kuitenkin eroavaisuuksia. Kaikkien kehittäjäverkostojen toimijat siis näkevät alueensa Leader-ryhmän merkityksen hyvin samankaltaisten tekijöiden kautta. Kehittämisen resurssit, hallinnollisen ohjeistuksen antaminen sekä tieto ja ideat olivat kaikilla alueilla yhtenevinä Leader-ryhmien merkityksen perustana olevia tekijöitä.

Kehittäjäverkostojen toiseksi keskeisimmät toimijat vaihtelivat kahden alueen osalta. Joensuun seudun Leaderilla ja Pohjoisimman Lapin Leaderilla toiseksi keskeisimmässä asemassa oli ELY-keskus. Molempien ELY-keskusten merkitys perustui vahvimmin samoihin tekijöihin eli kehittämisen resursseihin, hallinnollisen ohjeistuksen antamiseen

ja kasvun edistämiseen vain tekijöiden järjestyksen ollessa toisistaan poikkeava. Linnaseudun alueella toiseksi keskeisimmän toimijan organisaatioryhmä oli kyläyhdistykset ja Aisaparin alueella kunnat. Linnaseudun alueen kyläyhdistyksien merkityksen perustana vahvimmin olleet sosiaalinen pääoma, tieto ja ideat sekä työpanos poikkisivat täysin muiden alueiden toiseksi keskeisimpien toimijoiden vastaavista tekijöistä. Sen sijaan Aisaparin alueen kuntien merkitys perustui kasvun edistämiseen, kehittämisen resursseihin ja vaikuttamiseen eli Joensuun seudun Leaderin ja Pohjoisimman Lapin Leaderin alueiden ELY-keskusten kanssa samoihin tekijöihin vaikuttamista lukuun ottamatta.

Ulotettaessa näiden kahdesta muusta poikkeavan alueen keskeisimpien toimijoiden tarkastelu kolmanneksi keskeisimpiin toimijoihin huomataan, että sekä Aisaparin että Linnaseudun toiminta-alueiden kolmanneksi keskeisimpänä toimijana olivat kahden muun alueen tapaan ELY-keskukset, joiden merkitykset perustuivat täsmälleen samoihin tekijöihin kuin muiden alueiden ELY-keskuksilla. Tämän perusteella voidaan todeta, että myös kaikkien alueiden ELY-keskusten merkityksen koetaan liittyvän samoihin tekijöihin. Aisaparin alueen kunnan ja Linnaseudun alueen kyläyhdistykset-ryhmän toimijan sijoittuminen verkostojen toiseksi keskeisimmiksi toimijoiksi puolestaan viittaa siihen, että paikallisten kehittäjäverkostojen keskeisimmät toimijat eivät välttämättä ole Leader-ryhmä ja ELY-keskus, vaan alueellisilla erityispiirteillä voi olla paikoin suuri vaikutus keskeisimpien toimijoiden määräytymiseen.

Kehittämisen resurssit, hallinnollisen ohjeistuksen antaminen, tieto ja ideat ja kasvun edistäminen ovat kaikkien neljän verkoston keskeisimmille toimijoille yhteisiä tekijöitä. Verkostot vaikuttaisivat muotoutuvan pitkälti kehittämisen resursseja omaaville ja niiden käytössä ohjeistavien tahojen ympärille. Keskeiset toimijat vaikuttavat tuovan verkostoon myös tietoa ja ideoita, jossa tärkeässä roolissa lienee myös tiedon välittäminen kehittämismahdollisuuksista. Instituutioiden näkökulmasta Leader-ryhmät ja ELY-keskukset hallitsevat resursseja ja niiden käyttöön liittyvää tietoa. Täten ne myös luovat eräänlaiset säännöt verkoston toiminnalle. Resursseja ja tietoa tarvitsevat kehittäjäorganisaatiot puolestaan hyväksyvät nämä säännöt sitoutumalla saamansa rahoituksen ehtoihin. Kasvun edistäminen, johon luettiin kuuluvan elinkeinotoiminnan edistäminen ja

toimintaympäristön parantaminen, voidaan puolestaan katsoa liittyvän alueiden kehittämisen laaja-alaiseen mahdollistamiseen.

Verkostojen kahden keskeisimmän toimijan organisaatioryhmillä sosiaalinen pääoma ei yltänyt usein suurimpien merkityksien perusteiden joukkoon. Tieto ja ideat sen sijaan oli kolmen suurimman merkityksen perustan joukossa useammin. Verkostojen sisäisen informaation välittymistä ja toimijan roolia varsinaisena tiedonvälittäjänä on kuitenkin kuvattu merkittävänä sosiaalista pääomaa välittävänä mekanismina luottamuksen ohella. Myös paikkaperustaisuuteen kuuluvat paikallistuntemus ja hiljaisen tiedon omaaminen ovat tiedon ja ideoiden merkityksen perustana ilmenemiseen liitettävissä olevia tekijöitä.

Verkostojen keskeisimpien toimijoiden omatessa resurssit ja osaamisen niiden hyödyntämiseen, on yhteistyökin runsasta näiden tahojen kanssa. Toiminnallinen yhteistyö perustuu siis verkostoissa monissa tapauksissa resurssien ja hallinnollisen ohjeistuksen ympärille. Kehittäjäverkostojen rahoituskanavat edustavat myös osaltaan eksogeenisiä tekijöitä luodessaan ehdot sille, minkälaista kehittämistä alueella tehdään. Eksogeenisten resurssien kanavoituessa paikallistason toimijoille keskeisimpien toimijoiden kautta, voidaan niillä katsoa myös olevan eräänlainen verkostoa koordinoiva rooli.

Verkostoista löytyvät samankaltaisuudet viittaavat siihen, että kunkin alueen verkostolle ominainen rakenne on muotoutunut tässä tutkielmassa tarkasteltujen tekijöiden osalta samantyyppisesti. Nämä rakenteet eivät kuitenkaan yksinään määrittele sitä mikä on kullekin alueelle sopivin verkoston rakenne. Alueelliset erityispiirteet näyttäytyvät yhteistyön määrän vaihteluina. Eri toimijoiden asemat ja sijainnit verkostossa ovat niin ikään riippuvaisia kohdealueen toimijoiden välillä vallitsevasta keskinäisestä työnjaosta ja alueella tarvittavista kehittämistoimista. Paikkaperustaisuuden näkökulmasta tarkasteltuna kyse voi olla toisaalta kehittämistoimien yksilöllisestä toteuttamisesta ja toisaalta alueille ominaisista yhdistelmistä resursseja.

Sosiaalisen pääoma ylsi vain kahdessa tapauksessa keskeisimpien toimijoiden tarkastelussa kolmen suurimman merkityksen perustan joukkoon. Toiseen tutkimuskysymyk-

seen vastaamiseksi tarkastelemme niitä organisaatioryhmiä joiden merkityksen perustasta se muodostaa kaikkein suurimmat osuudet. Toinen tutkimuskysymys kuului seuraavasti:

Millä organisaatioryhmillä merkitys perustuu vahvimmin sosiaaliseen pääomaan ja mitkä muut tekijät ovat näiden ryhmien merkityksen perustana?

– Onko organisaatioryhmien ja merkityksen perusteena olevien tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?

Sosiaalisen pääoman suurimmat osuudet organisaatioryhmien merkityksen perustana oli kaikilla alueilla kyläyhdistykset- ja yhdistykset-ryhmillä. Linnaseudun alueen muodostaessa ainoan poikkeuksen, kolmella muulla alueella suurin sosiaalisen pääoman osuus oli kyläyhdistykset-ryhmällä. Lukuun ottamatta Pohjoisimman Lapin Leaderin aluetta, kaikilla kyläyhdistyksillä ja yhdistyksillä toiseksi suurimpana merkityksen perustana olivat tieto ja ideat. Ainoan poikkeuksen tähän muodostaneella ryhmälläkin tieto ja ideat oli kolmanneksi suurin tekijä vain yhden prosenttiyksikön erolla kasvun edistämiseen. Kyläyhdistyksillä ja yhdistyksillä kolmanneksi suurimpana ollut merkityksen perusta keskittyi vahvimmin työpanokseen ja vaikuttamiseen, jotka olivat molemmat kolmella alueella merkityksen perustana. Aisaparin alueen yhdistykset-ryhmällä kolmantena tekijänä oli kasvun edistäminen. Työpanoksen näkyminen toimijoiden merkityksen perusteissa viestii omalta osaltaan talkoo- ja vapaaehtoistyön merkityksestä. Vaikuttamisen esiintyminen juuri kyläyhdistyksien ja yhdistyksien merkityksen perusteissa voidaan puolestaan tulkita kertovan niiden roolista alueiden asukkaiden paikallistason vaihtuskanavana.

Kolmanneksi suurimmat sosiaalisen pääoman osuudet merkityksen perustasta saavuttaneet organisaatioryhmät olivat Aisaparin ja Linnaseudun alueilla maa- ja metsätalouden järjestöt. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella kolmas organisaatioryhmä oli elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut ja Joensuun seudun Leaderin alueella Leader-ryhmä. Kaikilla organisaatioryhmillä paitsi Pohjoisimman Lapin Leaderin alueen elinkeinoelämän järjestöillä ja palveluilla tieto ja ideat olivat merkittävänä merkityksen perustana. Niiden prosentuaaliset osuudet nousivat Joensuun seudun Leaderin ja Aisaparin alueilla sosiaa-

lista pääomaa korkeammiksi. Organisaatioryhmien merkityksen perustan kolmanneksi merkittävimmät tekijät olivat samoja kuin kyläyhdistykset ja yhdistykset-ryhmillä. Vain Joensuun seudun Leaderin alueen kehittämisen resurssit muodostivat tähän poikkeuksen.

Organisaatioryhmät, joiden merkitys perustui vahvimmin sosiaaliseen pääomaan, ovat siis ensinnäkin kaikilla alueilla hyvin pitkälti samat. Näiden organisaatioryhmien merkitys myös perustui toisten ja kolmanneksi merkittävimpien tekijöiden osalta hyvin samankaltaisiin tekijöihin, joista etenkin tiedon ja ideoiden merkitys toistui huomattavan usein. Tämä vahvistaa keskeisimpien organisaatioiden käsittelyn yhteydessä esitettyä ominaisuuden kytkeytymistä sosiaaliseen pääomaan välittäjämekanismin roolissa ja paikallistuntemuksen ja hiljaisen tiedon omaamisen merkityksessä paikkaperustaiseen kehittämiseen. Kolmanneksi suurimman sosiaalisen pääoman osuuden saavuttaneissa organisaatioryhmissä oli enemmän vaihtelua kun kahdessa ensimmäisessä. Niille oli kuitenkin yhteistä niiden muodostuminen kolmen alueen osalta järjestötoimijoista, joista kahdella alueella erityisesti maa- ja metsätalouden toimijoista. Kaikkien kehittäjäverkostojen toimijoiden osalta voidaan sosiaalinen pääoman katsoa olevan merkityksen perustana hyvin vahvasti yhdistys- ja järjestötoimijoihin painottuva.

Keskeinen verkostoasema ei paikallisissa kehittäjäverkostoissa vaikuta olevan edellytys sosiaalisen pääoman omaamiselle. Keskeisimmillä toimijoilla sosiaaliseen pääomaan viittaavat tieto ja ideat ovat suoranaisen sosiaalisen pääoman sijaan merkittävämmässä roolissa. Paikkaperustaiselle kehittämiselle pienempien ja usein vapaaehtoisvoimin toimivien yhdistystoimijoiden merkitys sosiaalisen pääoman omaajana on puolestaan tärkeä. Verkostojen keskeisimpien toimijoiden omatessa resursseja ja osaamista niiden hyödyntämiseen, useat vähemmän keskeiset toimijat vaikuttavat puolestaan olevan merkittävimpiä toimijoita sosiaalisen pääoman kannalta tarkasteltuna. Yhdistys- ja järjestötoimijat ovat myös verkostojen ruohonjuuritason kehittämishankkeiden ja toiminnan toteuttajia.

Kolmas tutkimuskysymys keskittyi verkostoitumista edistäviin tekijöihin ja verkostoitumisen haasteisiin case-alueilla. Kolmas tutkimuskysymys oli asetettu seuraavasti:

Mitkä ovat merkittävimmät verkostoitumista edistävät tekijät ja verkostoitumisen haasteet case-alueilla?

– Onko tekijöiden osalta havaittavissa aluekohtaisia eroja tai yhtäläisyyksiä?

Sekä verkostoitumista edistävissä tekijöissä että haasteissa oli havaittavissa alueilla toistuvia tekijöitä, mutta osa tekijöistä myös korostui tai jäi vähemmälle huomiolle toisilla alueilla. Verkostoitumista edistävänä tekijänä korostuivat kaikilla alueilla yhteistyön eri muodot. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella yhteistyötä oli tosin lähestytty enempi yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen kautta. Yhteistyön ohella henkilökohtaisten kontaktien ja toisten tuntemisen tärkeys nousi esille kaikilla alueilla. Toisten toimijoiden tuntemisen merkityksen tärkeys näkyi etenkin Joensuun seudun Leaderin alueella. Aisaparin alueella henkilökohtaisia kontakteja ei mainittu niin suoraan kuin muilla alueilla, vaan vastauksissa korostettiin yhteistyötapaamisia ja erilaisia toimijoita yhteen tuovia tilaisuuksia. Luottamuksen merkitys korostui niin ikään lähes kaikilla alueilla. Vain Pohjoisimman Lapin Leaderin alueella luottamus ei noussut yhtä voimakkaasti esille kuin muilla alueilla. Aktiivisuutta pidettiin tärkeänä edellytyksenä verkostoitumiselle ja useissa tapauksessa sen katsottiin olevan hyvin tärkeä tekijä yhteistyön tekemisen kannalta. Joensuun seudun Leaderin alueen vastaajat olivat ainoita, jotka eivät nostaneet aktiivisuutta esille muiden alueiden tapaan. Tiedottamisen merkitys nähtiin Pohjoisimman Lapin Leaderin aluetta lukuun ottamatta tärkeänä kaikilla alueilla. Tiedottamisen tärkeys korostui erityisesti Joensuun seudun Leaderin alueella.

Muutamilla alueilla nousi selkeämmin tekijöitä, joita ei muiden alueiden vastauksissa ilmennyt. Aisaparin alue oli ainoa, jossa vastauksissa nousi esille laajemmat verkostomaiset hankkeet ja olemassa olevat usein teemapohjaiset yhteistyöverkostot. Linnaseudun alueen vastauksissa puolestaan korostuivat yksittäisten ihmisten ja organisaatioiden merkittävä rooli verkostoitumisen edistämässä. Vastauksista ilmeni myös vireän yhdistys- ja järjestötoiminnan tärkeys verkostoitumiselle, mutta toisaalta vapaaehtoistyössä näkyvät haasteet verkostoitumiselle.

Toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteissa kiire ja ajan riittämättömyys kaikkeen haluttuun toimintaan ja tekemiseen mainittiin merkittävänä verkostoitumisen haasteena kaikilla alueilla. Aktiivisimmat toimijat ovat mukana laajasti erityyppisessä toiminnassa ja toisaalta aktiivisimpia toimijoita saattaa olla suhteellisen pieni joukko. Etenkin Linnaseudun alueella vapaaehtoisesti tehtävälle työlle käytettävissä olevan ajan rajallisuus korostui vastauksissa. Tärkeänä verkostoitumista edistävänä tekijänä nähdyn yhteistyön vaatima aikataulujen yhteensovittaminen vaikeutuu merkittävästi jos tarvittavaa yhteistä aikaa ei tahdo löytyä, jolloin vaarana on yhteistyön väheneminen ja keskinäisten toimien koordinoimisen vaikeutuminen. Pohjoisimman Lapin Leaderin alue oli ainoa, jossa ajankäytön haasteet nähtiin pienempänä ongelmana kuin muilla alueilla.

Toisena verkostoitumisen haasteena kaikilla alueilla, tavalla tai toisella, nähtiin jonkinlainen kateus, keskinäinen kilpailu tai asenteet. Linnaseudun alueella nämä tekijät eivät kuitenkaan korostuneet vastauksissa yhtä selkeästi, vaan näkyivät enemmänkin seudullisen yhteistyön puutteena tai liiallisena omaan kylään keskittymisenä. Saavutuksia saatiin kokea haluttavan oman organisaation ansioiksi ja muiden onnistumisen voitiin nähdä olevan itseltä pois eikä niinkään koko alueen elinvoimaisuutta jollain aikavälillä vahvistavana tekijänä.

Joensuun seudun Leaderin ja Pohjoisimman Lapin Leaderin alueilla vastauksissa nousivat esille myös pitkien välimatkojen luomat haasteet verkostoitumiselle. Kasvokkain tapahtuvien tapaamisten järjestämisen kynnyks on suurempi välimatkojen ollessa pidempiä ja matkoihin joudutaan tällöin myös käyttämään usein enemmän aikaa. Pohjoisimman Lapin Leaderin alueen vastauksista nousi esille myös muutamia muita erityispiirteitä. Verkkoyhteyksien toimimattomuus tai hitaus esiintyi verkostoitumisen haasteissa. Kun välimatkat ovat pitkät, niin verkkoyhteyksien rooli yhteydenpidossa on tavallista-kin tärkeämpi. Alueen vastauksissa nousi esille muista alueista poiketen myös sitoutuneiden, aktiivisten ja osallistuvien toimijoiden vähyys.

Verkostoitumista edistävissä tekijöissä korostuivat useat sosiaaliseen pääomaan synty- miseen ja välittämiseen liitetyt tekijät. Verkostojen toimijat kokevat siis omalle toiminnalle tärkeät tekijät sosiaaliseen pääomaan liitettyjen tekijöiden kautta. Tämä ilmentää

sosiaalisen pääoman tärkeää asemaa verkostojen toiminnan kannalta. Myös kaikilla alueilla koettu yhdistyksien ja järjestöjen merkityksen perustuminen vahvasti sosiaaliseen pääomaan vahvistaa käsitystä niiden tärkeästä roolista sosiaaliselle pääomalle. Useat vastaajien verkostoitumisen haasteina kuvaamat tekijät olivat vastaavasti sosiaalisen pääoman kannalta haitallisia tekijöitä, kuten kateutta ja kilpailua.

Tämän tutkielman keskittyä organisaatiotasoiseen tarkastelunäkökulmaan on kuitenkin todettava, että yksittäisillä henkilöillä on lopulta suuri merkitys yhteistyön onnistumisen kannalta. Tämä ilmeni kehittäjäverkostojen jäsenten näkemyksiä selvittäneiden kysymysten ohella myös verkostoitumista edistävässä tekijöissä ja verkostoitumisen haasteissa. Luottamus helpottaa tiedon kulkua ja tiiviimmässä yhteistyössä tiedonvaihto on oletettavasti helpompaa, kun kaukaisemmissa vuorovaikutussuhteissa. Yhteistyö, luottamus ja tiedonvaihto vaikuttavat kaikki toisiinsa ja auttavat haluttujen päämäärien saavuttamisessa. Sosiaaliseen pääomaan liittyen voidaankin pohtia, syntyykö se enemmän yhdistyksissä ja järjestöissä vai onko se enemmän koko verkoston keskinäisen toiminnan tulosta.

Jatkotutkimuksen osalta olisi mielenkiintoista syventyä organisaatioryhmien merkityksien perustaan vaikuttaviin tekijöihin esimerkiksi haastattelujen ja laajemman tutkimuksen avulla. Neljän alueen käsittely antoi laajemman kuvan paikkaperustaisen kehittämisen kokonaisuudesta kuin yksittäiseen Leader-ryhmään keskittyminen. Jatkotutkimusta olisikin mielenkiintoista laajentaa vaihtoehtoisesti vielä useamman Leader-ryhmän toiminta-alueeseen tai toisaalta keskittyä yhden alueen lähekkäisiin Leader-ryhmiin ja syventää tehtävää analyysiä. Saavutettaessa korkeampia vastausprosentteja päästäisiin myös täydellisempiin verkostojen kuvauksiin.

LÄHDELUETTELO

- Aisapari (2014). Strategia 2014–2020: Merkki Päällä! Saatavissa 30.12.2015: <http://www.aisapari.net/leader-aisapari/merkki-paalla-strategia>.
- Barca, Fabrizio (2009). An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report. Saatavissa 17.12.2015: http://admin.interact-eu.net/downloads/1224/Agenda_Reformed_Cohesion_Policy_04_2009.pdf.
- Bourdieu, Pierre (1986). The Forms of Capital. Teoksessa: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, 241–260. Toim. John Richardson. New York: Greenwood Press.
- Bosworth, Gary, Ivan Annibal, Terry Carroll, Liz Price, Jessica Sellick & John Shepherd (2015). Empowering Local Action Through Neo-Endogenous Development: The Case of LEADER in England. Sociologia Ruralis. Saatavissa 16.1.2016: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/soru.12089/abstract>.
- Castells, Manuel (1996). The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume 1. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Coleman, James (1988). Social Capital in Creation of Human Capital. The American Journal of Sociology 94, 95–120. Chicago: University of Chicago Press.
- Eriksson, Kai (2009). Maailma ilman ulkopuolta: Verkostot yhteiskunnallisessa ajattelussa. Helsinki: Gaudeamus University Press.
- Eriksson, Kai (2015). Yhteiskuntatieteellinen verkostoajattelu. Teoksessa: Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa, 7–26. Toim. Kai Eriksson. Helsinki: Gaudeamus Oy.

- Falk, Ian & Sue Kilpatrick (2000). What is Social Capital? A Study of Interaction in a Rural Community. *Sociologia Ruralis* 40. Saatavissa 14.7.2015: http://eprints.utas.edu.au/896/1/Sociologia_Ruralis_paper.pdf.
- Hyyryläinen, Torsti (1992). Omaehtoisuuspyrkimys alueellisessa kehittämisessä. *Aluetieteen laitos, Sarja A 14*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hyyryläinen, Torsti & Pertti Rannikko (2002). Sosiaalinen pääoma ja paikallinen kehittäminen. Teoksessa: *Muutoksen maaseutu: Artikkelikokoelma*, 170–186. Toim. Torsti Hyyryläinen & Hannu Katajamäki. Saatavissa 14.7.2015: http://www.ruralstudies.fi/wpcontent/uploads/2011/04/muutoksen_maaseutu.pdf.
- Hyyryläinen, Torsti (2007). Toimintaryhmätyö paikallisen kehittämisen metodina. *Maaseudun uusi aika* 3, 20–36.
- Hyyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Sirkku Piispanen & Vesa Rouhiainen (2011). Neoendogeenisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätoiminnassa. *Maaseudun uusi aika* 2, 20–38.
- Hyyryläinen, Torsti, Päivi Pylkkänen & Timo Suutari (2012). Miten maaseutu vastaa tulevaisuuden kysyntään: Maaseutu Suomi-strategiassa-työpajaprosessin tuloksia. *Sitran selvityksiä 67*. Helsinki.
- Häikiö, Liisa (2005): *Osallistumisen rajat: Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Häkli, Jouni (2015). Alueiden hallinta ja politisoituminen. Teoksessa: *Governance: Hallinnan uusia ulottuvuuksia*, 166–183. Toim. Ilari Karppi. Tampere: Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulu.

- Iisakka, Laura & Aku Alanen (2006). Kotimaista ja kansainvälistä taustaa. Teoksessa: Sosiaalinen pääoma Suomessa. Tilastokatsaus. Toim. Laura Iisakka. Helsinki: Tilastokeskus.
- Joensuun seudun Leader (2014). Väylä sujuvaan arkeen: Joensuun seudun Leader-yhdistyksen strategia vuosille 2014–2020. Saatavissa 30.12.2015: http://issuu.com/maakaista.fi/docs/joensuun_seudun_strategia_2014-2020.
- Johansson, Jan-Erik, Mikko Mattila & Petri Uusikylä (1995). Johdatus verkostanalyysiin. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Johansson, Jan-Erik & Anssi Smedlund (2015). Verkostanalyysi. Teoksessa: Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa, 234–249. Toim. Kai Eriksson. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Kainulainen, Kimmo (2000). Paikallinen aloitteellisuus identiteetin rakennusaineena. Teoksessa: 14 näkökulmaa alueellisen kehittämiseen: Seinäjoen I aluekehityksen seminaarin julkaisu, 73–90. Toim. Sami Kurki, Reija Linnamaa & Markku Sotaurauha. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö SENTE-julkaisuja 5/2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Katajamäki, Hannu, Pekka Hunnako, Petri Kahila, Jarmo Palm & Mikko Valtakari (2001). Vaikea maaseutupolitiikka. Havainnot maaseutupolitiikan käytännöistä. Levón-instituutin julkaisuja 90. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Kickert, Walter, Eriks-Hans Klijn & Joop Koppenjan (1997a). A Management Perspective on Policy Networks. Teoksessa: Managing Complex Networks: Strategies for the Public Sector, 1–13. Toim. Walter Kickert, Eriks-Hans Klijn & Joop Koppenjan. London: Sage Publications.

- Kickert, Walter, Eriks-Hans Klijn & Joop Koppenjan (1997b). *Managing Networks in the Public Sector: Findings and Reflections*. Teoksessa: *Managing Complex Networks: Strategies for the Public Sector*, 166–191. Toim. Walter Kickert, Eriks-Hans Klijn & Joop Koppenjan. London: Sage Publications.
- Klijn, Eriks-Hans & Joop Koppenjan (2000). *Public Management and Policy Networks*. *Public Management: An International Journal of Research and Theory*, 2:2, 135–158.
- Klijn, Erik-Hans & Joop Koppenjan (2006). *Institutional design*. *Public Management review*, 8:1, 142–160.
- Konsala, Heikki (2012). *Toimintaryhmätyön muuttuva rooli*. Raportteja 84. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kuuva, Niina (2014). *Etelä-Savo maaseudun uuden kysynnän äärellä*. Raportteja 119. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Linnamaa, Reija (1999). *Kaupunkiseudun kilpailukyvyn rakenteelliset ja dynaamiset elementit*. Teoksessa: *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*, 18–40. Toim. Markku Sotarauta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Linnamaa, Reija & Markku Sotarauta (2000). *Verkostojen utopia ja arki*. Tutkimus Etelä-Pohjanmaan kehittäjäverkostosta. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö SENTE-julkaisuja 7 / 2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Linnamaa, Reija (2004). *Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky*. HAUS-julkaisuja 1/2004. Helsinki: HAUS Kehittämiskeskus Oy.
- Linnaseutu (2014). *Paikallista aikaa: Hämeenlinnan seudun paikallisen kehittämisen strategia 2014–2020*. Saatavissa 30.12.2015: http://www.linnaseutu.fi/linnaseudun_strategia_valmis_09062014.pdf.

- Luoto, Ilkka (2014). Aluetiede ja paikkaperustainen ajattelu. Teoksessa: Pirullisista ongelmista hyvään hallintoon, 141–157. Toim. Kirsi Lehto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 65. Hallintotieteet 2.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2015). Mahdollistavaa maaseudun kehittämistä: Selvitys alueellisten ja paikallisten maaseudun kehittämissuunnitelmien vaikuttavuudesta sekä ehdotus vaikuttavuuden mittarien kehittämisestä. Loppuraportti. Saatavissa 30.12.2015: http://www.mdi.fi/content/uploads/2015/10/Mahdollistavaa_maaseudun_kehittamista.pdf.
- Maanmittauslaitos (2015). Paikkatietoikkuna-palvelu. Sotkanet indikaattorit. Saatavissa 15.1.2016: <http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2014). Mahdollisuuksien maaseutu–maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Saatavissa 27.7.2015: http://www.tem.fi/files/38800/Mahdollisuuksien_maaseutu_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2014-2020.pdf.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2015a). Mitä teemme? Saatavissa 30.12.2015: http://www.maaseutupolitiikka.fi/mita_teenme.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2015b). Yhteisölähtöinen paikallinen kehittäminen EU:n politiikkatoimissa vahvistuu. Saatavissa 12.1.2016: http://www.maaseutupolitiikka.fi/ajankohtaista/ajankohtaista/yhteisolahtoinen_paikallinen_kehittaminen_eu_n_politiikkatoimissa_vahvistuu.3189.blog.
- Mattila, Mikko & Petri Uusikylä (1999). Mitä on verkostanalyysi. Teoksessa: Verkostoyhteiskunta: Käytännön johdatus verkostanalyysiin, 7–31. Toim. Mikko Mattila ja Petri Uusikylä. Helsinki: Gaudeamus.

- Mustikkamäki, Nina & Kimmo Viljamaa (2001). Verkostojen monet kasvot: Verkostoitumalla monikeskuksiseen ja tasapainoiseen aluerakenteeseen. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- OECD (2008). OECD:n maaseutupolitiikan maatutkinat: SUOMI. Saatavissa 5.1.2016: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/781/OECDn_maatutkinat_Suomi.pdf.
- Pohjoisimman Lapin Leader (2014). Peloton Pohjoisin 2014–2020-strategia.
- Putnam, Robert (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Putnam, Robert (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster paperbacks.
- Rannikko, Pertti (2009). Kylä kaupungin laidaksi: Autoetnografinen tutkimus paikallisyhteisöjen ja identiteettien liikkeistä. *Maaseudun uusi aika* 1, 5–19.
- Ray, Christopher (1999). Endogenous Development in the Era of Reflexive Modernity. *Journal of Rural Studies*, 15: 3, 257–267.
- Ray, Christopher (2001). *Culture Economies: a perspective on rural development in europe*. Centre for Rural Economy. Saatavissa 24.7.2015: <http://www.ncl.ac.uk/cre/publish/Books/CultureEconfinal.pdf>.
- Rhodes, Roderick (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Berkshire: Open University Press.
- Ruuskanen, Petri (2001). *Sosiaalinen pääoma: Käsitteet, suuntaukset ja mekanismit*. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

- Ruuskanen, Petri (2002). Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille, 5–27. Toim. Petri Ruuskanen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ruuskanen, Petri (2015). Sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa, 214–233. Toim. Kai Eriksson. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Scott, John (2000). *Social Network Analysis: A Handbook*. London: Sage publications Ltd.
- Siivola, Sanna (toim.) (2013). Toimintaa ja tuloksia maaseudun paikallisyhteisöissä: Paikalliset toimintaryhmät Suomessa 1996–2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2013.
- Siisiäinen, Martti (2002). Yhdistyslaitos vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa: Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille, 94–111. Toim. Petri Ruuskanen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sørensen, Eva & Jacob Torfing (2005). The Democratic Anchorage of Governance Networks. *Scandinavian Political Studies* 28:3, 195–218.
- Tolonen, Satu (2008). Aluekehittämisverkostot vielä hallintokeskeisiä? Verkostanalyysi Pohjois-Karjalan aluekehittäjistä. Pro gradu -tutkielma. Maantieteen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2015). Maaseutupolitiikka. Saatavissa 30.12.2015: <http://www.tem.fi/maaseutu>.
- Vartianen, Perttu (1998). Paikallisen ja globaalin uuden välitön yhteys vai epäjärjestys? Teoksessa: Missä on tässä, 148–169. Toim. Sakari Hänninen. SoPhi 18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Virkkala, Seija (2000). Suomalainen sovellutus yhteisöaluepolitiikan kumppanuusperiaatteista-innovatiivista alueellista kehittämistä? Teoksessa: 14 näkökulmaa alueellisen kehittämiseen: Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu, 14–33. Toim. Sami Kurki, Reija Linnamaa & Markku Sotarauta. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö SENTE-julkaisuja 5/2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Virkkala, Seija (2002). Kumppanuus alueellisen kehittämisen hallintana: Suomi ja muut Pohjoismaat. Selosteita ja katsauksia nro 42. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti.
- Virkkala, Seija, Niklas Lundström & Hannu Katajamäki (2014). Aluekehittämisen pirulliset ongelmat. Teoksessa: Pirullisista ongelmista hyvään hallintoon, 122–138. Toim. Kirsi Lehto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 65. Hallintotieteet 2.
- Voutilainen, Olli & Marja-Liisa Tapio-Biström (2007). Paikallisten toimintaryhmien aluetaloudelliset vaikutukset. Helsinki: MTT Taloustutkimus.
- Wade, Phillip & Petri Rinne (2008). A LEADER Dissemination Guide Book. Helsinki: Publications of the Rural Policy Committee 5/2008.
- Ward, Neil, Jane Atterton, Tae-Yon Kim, Phillip Lowe, Jeremy Phillipson & Nicola Thompson (2005). Universities, the Knowledge Economy and ‘Neo-Endogenous Rural Development’. Centre for Rural Economy Discussion Paper Series No. 1. Saatavissa 7.7.2015: <http://www.ncl.ac.uk/cre/publish/discussionpapers/pdfs/discussionpaper1.pdf>.
- Woods, Michael (2011). Rural. New York: Routedledge.

LIITE 1. Aisaparin toiminta-alueen organisaatioryhmittely (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 187)

Ryhmä	Organisaatiot
Aluehallinto	Suomen Metsäkeskus, TE-toimisto
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Alahärmän Yrittäjänaiset, Alahärmän Yrittäjät ry, Alajärven Yrittäjät ry, Evijärven Yrittäjät ry, Kauhavan yrittäjänaiset ry, Kauhavan Yrittäjät ry, Korttesjärven Yrittäjät ry, Lappajärven Yrittäjät ry, Lapuan Yrittäjät ry, Vimpelin Yrittäjät ry, Ylihärmän Yrittäjät ry, Etelä-Pohjanmaan matkailu, Into Seinäjoki Oy, Järvi-Pohjanmaan yrityspalvelu Oy, Thermopolis Oy, Uusyrittäjäkeskus Neuvoa-Antava
ELY-keskus	Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Keski-Suomen ELY-keskus
Kansalliset toimijat	Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Maaseutuverkostoyksikkö, Maaseutuvirasto, työ- ja elinkeinoministeriö
Koulutus ja tutkimus	Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys, Etelä-Pohjanmaan maakuntakorkeakoulu, Ruralia-instituutti, Järvilakeuden kansalaisopisto, Järvisseudun ammatti-instituutti, Sedu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Suomen Yrittäjäopisto, Levon - instituutti
Kunnat	Alajärvi, Evijärvi, Kauhava, Lappajärvi, Lapua, Vimpeli
Kyläyhdistykset	Alajärven Myllykankaan kyläyhdistys, Alanurmon Kylätoimikunta, Eteläpohjalaiset Kylät ry, Kankaan-Ikolan kyläseura Tempaus, Kauhavan Kosolan Kyläyhdistys, Lehtimäen Rannankylän Kyläyhdistys, Luoma-ahon kylätoimikunta kyläyhdistys, Paalijärven Kyläyhdistys, Prepulan kylät, Ruotsalan Koulupiirin Kyläyhdistys, Sääksjärven Kyläseura
Leader	Aisapari ry
Maa- ja metsätalouden järjestöt	Etelä-Pohjanmaan maa- ja kotitalousnaiset, Itäkylän maa- ja kotitalousseura, Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, Metsänhoitoyhdistys keskipohja, MTK Etelä-Pohjanmaa, Yli luoman Maa- ja Kotitalousseura ry, ProAgria Etelä-Pohjanmaa
Maakuntaliitto	Etelä-Pohjanmaan Liitto
Yhdistykset	Alajärven 4H, Autoliiton Härmän osasto, Evijärven 4H, Evijärven Alapään nuorisoseura ry, Evijärven Urheilijat ry, Evijärvi-seura, Haapakosken Nuorisoseura, Härmä-seura ry, Härmän matkailu ry, Härmänmaan 4H yhdistys, Järvilakeuden kansalaisopiston kannatusyhdistys ry, Kauhava seura, Korttesjärven Nuorisoseura, Korttesjärven Ylikylän Nuorisoseura ry, Korttesjärvi-seura ry, Kulttuuriyhdistys Karikko, Laakeharjun asukasyhdistys, Lappajärven 4H, Lappajärven Veikot, Pirttisen Nuorisoseura, Pohjanmaan ja Keski-Suomen 4H, Sääksjärven Nuorisoseura, Järviseuutu-Seura, Alajärven Voimistelu ja Liikunta ry
Vastaamattomat ja nimeämättömät	

Yhdistykset	Alahärmän Härmänkylän nuorisoseura, Ämyri ry, Evijärven Soutajat, Evijärven Inankylän nuorisoseura, Evijärven nuorisoseura, Lapua Seura ry, Lapuan Taitelijaseura, Perämettän Puskaratsastajat ry, Savonkylän Metsästysseura
Maa- ja metsätalouden järjestöt	MTK Vimpeli
Kyläyhdistykset	Huhmarkosken Kyläyhdistys, Huhtamäen-Vakkurin Kyläyhdistys, Lapuan Ylikylän Kylätoimikunta, Luoman Kyläyhdistys, Menkijärven Kyläyhdistys ry
ELY-keskus	Pirkanmaan ELY-keskus
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Vasikka-ahon Kehitys

LIITE 2. Joensuun seudun Leaderin toiminta-alueen organisaatioryhmittely (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 179)

Ryhmä	Organisaatiot
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Outokummun Yrittäjät ry, Polvijärven Yrittäjät ry, Josek Oy, Uusyrityskeskus Pohjois-Karjala
ELY-keskus	Etelä-Savon ELY-keskus, Pohjois-Karjalan ELY-keskus, Pohjois-Savon ELY-keskus
Kansalliset toimijat	Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Maaseutuverkostoyksikkö, työ- ja elinkeinoministeriö
Koulutus ja tutkimus	Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Luonnonvara-keskus, Niittylahden opisto
Kunnat	Ilomantsin kunta, Joensuun kaupunki, Kontiolahden kunta, Liperin kunta, Outokummun kaupunki, Polvijärven kunta
Kyläyhdistykset	Ahvenisen kyläyhdistys, Honkavaaran kyläyhdistys, Jakokosken kyläyhdistys, Joensuun Kylät ry, Leppälahden kyläyhdistys, Liperinsalon kyläyhdistys, Martonvaaran kyläyhdistys, Pohjois-Karjalan Kylät ry, Rikkaveen kyläyhdistys, Usakalin kyläyhdistys, Viuruniemen kyläyhdistys
Leader	Itä-Suomen kalatalousryhmä, Joensuun seudun Leader -yhdistys ry, Maakaista.fi, Kyläisännöitsijä-hanke
Maa- ja metsätalouden järjestöt	Maa- ja kotitalousnaiset Pohjois-Karjala, Metsänhoitoyhdistys Pohjois-Karjala, MTK Pohjois-Karjala, ProAgria Pohjois-Karjala
Maakuntaliitto	Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Yhdistykset	Joensuun 4H-yhdistys, Kontiolahden 4H-yhdistys, Kontiolahti-Seura, Liperi-Seura, Liperin 4H -yhdistys, Maaseudun sivistysliitto Itä-Suomen aluekeskus, Maaseudun sivistysliitto Joensuu, Nuorten Kasvu ry, P-K kansanterveyden keskus, P-K Nuorisoseurojen Liitto, P-K sosiaaliturvayhdistys, Pohjois-Karjalan Järjestöasiain neuvottelukunta JANE, Pohjois-Karjalan Marttapiiri, Polvijärvi seura, Pyhäselän 4H
Vastaamattomat ja nimeämättömät	
Kyläyhdistykset	Hammaslahden seudun kyläyhdistys, Selkien kyläyhdistys
Yhdistykset	Polvijärven 4H-yhdistys
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Kontiolahden Yrittäjät ry

LIITE 3. Linnaseudun toiminta-alueen organisaatioryhmittely (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 183)

Ryhmä	Organisaatiot
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Hämeen uusyrityskeskus, Linnan Kehitys Oy
ELY-keskus	Hämeen ELY-keskus
Kansalliset toimijat	Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutuverkostoyksikkö
Koulutus ja tutkimus	HAMK
Kunnat	Hattula, Hämeenlinna, Janakkala
Kyläyhdistykset	Hämeen Kylät ry, Armijärven suojeluyhdistys/Nihattulan kylätoiminta, Sattulan kyläyhdistys, Suotaalan-Lahdentaan kyläyhdistys, Jokimaan kyläseura, Leppäkosken kyläseura, Mallinkaisten kyläyhdistys, Rehakan ja Irjalan Kyläyhdistys, Saloisten kyläyhdistys, Tervakosken kyläyhdistys, Vähikkälän väljämä, Alvettulan kyläyhdistys, Eteläisten kyläyhdistys, Kaloisten kyläyhdistys, Kataloisten kyläyhdistys, Kostila-Yläne kyläseura, Lautsian kyläyhdistys, Lieson kylätoimikunta, Mustilan kyläyhdistys, Porraskosken-Järventaustan kyläseura, Riikosten nuorisoseura, Sappeen Eräveikot, Sydänlammin kyläyhdistys, Vihavuosi-yhdistys, Vilkkilän kyläyhdistys, Evon kyläyhdistys, Kyläaktivaattorit
Leader	Linnaseutu ry
Maa- ja metsätalouden järjestöt	Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, ProAgria, MTK Häme
Maakuntaliitto	Hämeen Liitto
Yhdistykset	Hauho-Seura ry, Hämeenlinna-seura ry, Janakkala-Seura ry, Kalvola-Seura ry, Lammi-Seura ry, Renko-seura ry, Tuulosseura ry, Tyrvöntö Seura ry, Wanaja-Seura, Hämeen Heimo-liitto ry, Hämeenlinnan Seudun 4H-yhdistys, Tuuloksen 4H, Tervakosken Suruton ry
Vastaamattomat ja nimeämättömät	
Yhdistykset	Hattula Seura
Kyläyhdistykset	Yllityn kyläseura, Hyvikkälän kyläyhdistys, Rastilan-Kilpiälän kyläyhdistys, Hauhontaustan kyläyhdistys, Hauhon Wanha Raitti, Kokkilan kyläyhdistys, Kotkajärven kehittämis- ja suojeluyhdistys, Nummenkylä ry, Talsimus, Tuittulan kyläyhdistys

LIITE 4. Pohjoisimman Lapin Leaderin toiminta-alueen organisaatioyhmittely (Maa- ja metsätalousministeriö 2015: 175)

Ryhmä	Organisaatiot
Aluehallinto	Lapin Aluehallintovirasto, TE-toimisto
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Inari-saariselkä matkailu, Inarin Lapin matkailu, Inarin Yrittäjät ry, Inarin yrittäjänaiset, Itä-Lapin yrittäjänaiset, Kemijärven Yrittäjät, Matkalle Sallaan, Pyhä-Luosto matkailu ry, Sallan kyläreittiyhdistys, Savukosken Yrittäjät ry, Sodankylän Yrittäjänaiset, Sodankylän Yrittäjät, Suomen matkailuyhdistys, Saamelaismuseum Siida, Finnvera, Saamelaismatkailu ja -yrittäjät ry
ELY-keskus	Lapin ELY-keskus
Kansalliset toimijat	Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Maaseutuverkostoyksikkö, Sitra, työ- ja elinkeinoministeriö
Koulutus ja tutkimus	Lapin ammattiopisto, Lapin yliopisto, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Revontuliopisto, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Sallan kansalaisopisto, Lapin luonnonvarakeskus
Kunnat	Inari, Itä-lapin kuntayhtymä, Kemijärvi, Pelkosenniemi, Salla, Savukoski, Sodankylä, Utsjoki
Kyläyhdistykset	Hautajärven kyläyhdistys ry, Inarin kk: n kyläyhdistys, Inarin kylien neuvosto, Isokylän kyläyhdistys ry, Joutsijärven kyläyhdistys ry, Juujärven kyläyhdistys, Kairalan Kajastus, Kairalan kyläseura ry, Karigasniemen kyläyhdistys, Kieringin kehitys, Koppelon kyläyhdistys, Luusuan kyläyhdistys, Oinas-Kalkiainen kyläyhdistys, Päiväjoki Raajärvi kyläyhdistys, Pelkosenniemen kyläyhdistys, Räisälän kyläyhdistys ry, Sodankylän kylien neuvosto, Tanhuan kehittämissyhdistys ry, Tanhuan Kyläseura ry, Tapionniemen kyläyhdistys ry, Tolosen kyläyhdistys, Utsjokisuun kyläyhdistys, Vuotson kyläyhdistys, Lappilaiset kylät, Kelujärven kyläyhdistys,
Leader	Pohjoisimman Lapin Leader ry, Pohjois- ja Itä-Lapin kalatalousryhmä
Maa- ja metsätalouden järjestöt	MTK Sodankylä, ProAgria ry, Paliskuntain yhdistys
Maakuntaliitto	Lapin liitto
Yhdistykset	4H Lappi, Askare ry, Inarin Yritys ry, Kalastajan savukoski ry, Kolttakulttuurisäätiö, Kylätalo kitinen ry, Lapin rakennusperinne ry, Lokan Luonnonvara Osk, Paloperän osakunta, Maaseudun sivistysliitto Pohjois-Suomen aluekeskus, Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museo, Sami Siida, Sami soster ry, Savinan Erä ry, Sodankylän 4H-yhdistys ry, Sodankylän vanhustenkotiyhdistys, Suomen 4H-Liitto, Suomi-Venäjä-seura Sodankylän osasto, Tanssiseura Heinäkengät ry, Utsjoen kirkkotupayhdistys, Vilman kilta, SPR Lapin piiri
Vastaamattomat ja nimeämättömät	

Maa- ja metsätalouden järjestöt	Alaperän yhteismetsä
Yhdistykset	Utsamon erä, MLL Pelkosenniemi
Kyläyhdistykset	Oulangan seutupojat
Elinkeinoelämän järjestöt ja palvelut	Pelkosenniemen Yrittäjät ry, Sallan Yrittäjät ry

LIITE 5. Kyselylomake

XX kehittämisverkoston kartoitus

Vastaa XX toiminta-alueen kehittämiseen ohjelmakaudella 2007–2013 osallistuneiden organisaatioiden suhteita koskeviin kysymyksiin edustamasi organisaation näkökulmasta.

1. Taustakysymykset**1.1. Mihin seuraavista ikäryhmistä kuulut?**

- Alle 30 vuotta
- 31–40 vuotta
- 41–50 vuotta
- 51–64 vuotta
- 65 vuotta täyttäneet

1.2. Sukupuolesi

- Nainen
- Mies

1.3. Kuinka kauan olet ollut mukana XX toiminta-alueen kehittämisessä?

- En lainkaan
- Vuodesta 2007 lähtien tai aikaisemmin
- Vuodesta 2008 lähtien
- Vuodesta 2009 lähtien
- Vuodesta 2010 lähtien
- Vuodesta 2011 lähtien
- Vuodesta 2012 lähtien
- Vuodesta 2013 lähtien
- Vuodesta 2014 lähtien tai myöhemmin

1.4. Kuinka usein olit mukana XX toiminta-alueen kehittämisessä ohjelmakaudella 2007–2013?

- Päivittäin

- Viikoittain
- Kuukausittain
- Vuosittain
- Harvemmin
- En koskaan

1.5. Minkä organisaation edustajana vastaat kyselyyn?

Organisaatiot on jaoteltu seuraavasti: 1. Toimintaryhmä, 2. Muut yhdistykset 3. Kyläyhdistykset 4. Yrittäjäjärjestöt 5. Kunnat 6. Seudulliset ja maakunnalliset toimijat 7.

Kansalliset toimijat

- Lista organisaatioista

2. Edustamasi organisaation kannalta merkityksellisimmät verkostosuhteet

Valitse listalta edustamasi organisaation verkoston kannalta enintään 10 merkityksellisintä organisaatiota, joiden kanssa kehitte maaseutua vuosina 2007–2013. Voit valita myös vähemmän organisaatioita. Pääset kysymyksessä eteenpäin Jatka-painikkeella.

Organisaatiot on jaoteltu seuraavasti: 1. Toimintaryhmä, 2. Muut yhdistykset 3. Kyläyhdistykset 4. Yrittäjäjärjestöt 5. Kunnat 6. Seudulliset ja maakunnalliset toimijat 7.

Kansalliset toimijat

- Lista organisaatioista

3. Organisaatio YY

Osion 3 kaikki kysymykset esitettiin erikseen jokaisesta vastaajan valitsemasta enintään kymmenestä organisaatiosta. Kolmeen ensimmäiseen organisaatiokohtaiseen kysymykseen vastattiin alla näkyvällä vastaustaululla.



3.1. Kuinka suuri oli yhteistyön määrä organisaatiosi ja organisaation YY välillä?

Arvioi organisaatioiden välistä suhdetta ohjelmakaudella 2007–2013

3.2. Miten kuvailisit organisaatiosi ja organisaation YY maaseudun kehittämiseen liittyvien tavoitteiden samankaltaisuutta?

Arvioi organisaatioiden välistä suhdetta ohjelmakaudella 2007–2013

3.3. Kuinka suuri organisaation YY merkitys oli oman organisaatiosi toiminnan kannalta?

Arvioi organisaatioiden välistä suhdetta ohjelmakaudella 2007–2013

3.4. Mihin organisaation YY merkitys toiminta-alueen kehittämisessä perustui (valitse enintään kolme vaihtoehtoa)?

- HALLINNOLLISEN OHJEISTUKSEN ANTAMISEEN
- KASVUN EDISTÄMISEEN (elinkeinotoiminnan edistäminen, toimintaympäristön parantaminen)
- KEHITTÄMISEN RESURSSIEIHIN (eurot)
- SOSIAALISEEN PÄÄOMAAN (luottamuksen rakentaminen, aktivointi, osallistaminen, suhteiden luominen, yhteisöllisyyden ja identiteetin vahvistaminen)
- TIETOOON JA IDEOIHIN (tiedottaminen, innovoiminen)
- TYÖPANOKSEEN
- VAIKUTTAMISEEN (alueen edunvalvonta, poliittinen valta, mielipiteisiin ja imagoon vaikuttaminen)
- JOHONKIN MUUHUN, mihin?

4. Verkoston kattavuus ja kehittyminen

Osion 4 kysymyksiin 4.2–4.6 vastattiin käyttäen osiossa 3 esitettyä vastaustaulua. Kysymyksiin 4.7–4.9 vastattiin avoimeen tekstikenttään.

4.1. Puuttuiko ohjelmakaudella 2007–2013 jokin merkittävä organisaatio XX toiminta-alueen kehittämisestä?

– Kyllä, mikä/mitkä?

– Ei

4.2. Organisaatioiden välinen yhteistyö toimintaryhmän toiminta-alueen kehittämiseksi tiivistyi vuosien 2007–2013 aikana

4.3. Paikallisilla toimijoilla oli mahdollisuus vaikuttaa toiminta-alueen kehityssuuntaan

4.4. Verkostoituminen edesauttoi paikallisten resurssien hyödyntämistä kehittämistyössä

4.5. Organisaatioiden välinen yhteistyö nojautuu vahvasti yksittäisten henkilöiden aktiivisuuteen

4.6. XX paikallinen kehittämissuunnitelma edesauttoi alueen toimijoiden verkostoitumista

4.7. Mitkä olivat merkittävimmät toimijoiden välistä verkostoitumista edistävät tekijät alueellasi?

4.8. Mitkä olivat merkittävimmät toimijoiden välisen verkostoitumisen haasteet alueellasi?

4.9. Palautetta kyselystä/muut terveiset

LIITE 6. Kyselyn saatekirje

Tervehdys NN,

kutsumme sinut vastaamaan XX Leader-ryhmän kehittämisverkoston kartoitukseen.

MISTÄ ON KYSE?

MDI Public Oy toteuttaa elo-syyskuun 2015 aikana neljä verkostoanalyysia eri puolilla Suomea. Verkostoanalyysien toteuttaminen on osa selvitystä, jossa pureudutaan paikallisen, alueellisen ja kansallisen maaseudun kehittämisen vaikuttavuuteen ja sen mitaamiseen ohjelmakaudella 2007–2013. Selvityksen tilaajana on maa- ja metsätalousministeriö.

Verkostoanalyysien lähtökohtina ovat organisaatioiden väliset suhteet. Tarkoituksena on mm. selvittää, mitkä organisaatiot olivat keskeisiä tai jäivät sivuun tarkasteltavien toimintaryhmä-alueiden kehittämisessä, mitkä verkostosuhteet olivat merkityksellisiä alueen kehittämisen kannalta ja mihin tämä merkitys perustuu. Lisäksi olemme kiinnostuneita toimijoiden näkemyksistä verkoston kehittymisestä viime ohjelmakauden aikana.

Kyselyssä on X luokkaan ryhmitelty lista XX Leader-ryhmän toiminta-alueen maaseudun kehittämiseen ohjelmakaudelle 2007–2013 osallistuneista organisaatioista, joiden edustajille tämä kysely on lähetetty. Listalla olevat organisaatiot on valittu XX Leader-ryhmän ja ELY-keskuksen edustajan tekemien listausten perusteella. Heidän listauksiinsa tekemät rajaukset pohjautuvat selvityksen näkökulmiin.

Kaikkien kyselylinkin saaneiden vastauksien saaminen on erittäin tärkeää todenmukaisen verkoston rakenteen ja verkostosuhteiden selvittämiseksi. Kyselyyn vastaamalla voit tutustua analyysiin edustamasi organisaation ja alueesi muiden toimijoiden verkostosuhteista selvityksen valmistuttua.

KYSELYYN VASTAAMINEN

Vastausaikaa kyselyyn on xx.xx.2015 saakka. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 20 minuuttia.

Kysely koostuu seuraavista osioista:

1. Taustatiedot
2. Edustamasi organisaation kannalta enintään 10 merkityksellisimmän suhteen valinta ja arviointi
3. Verkoston kattavuus ja kehittyminen.

Vastaamaan pääset täältä:

(Linkki kyselyyn)

Huom! Linkki on henkilökohtainen, ethän siis välitä sitä eteenpäin.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja kyselyn tuloksia ei esitetä niin, että yksittäisen henkilön vastaukset paljastuvat.

Lisätietoja selvityksestä: http://uutisalpukka.blogspot.fi/p/mista-on-kyse_17.html

Lisätietoja kyselystä benjamin.heikkinen@mdi.fi, puh 040 410 9310

Kyselyn tuloksia hyödynnetään selvityksen lisäksi Benjamin Heikkisen maaseudun kehittämisen verkostojäsenenä käsittelevässä pro gradu-tutkielmassa, jonka ohjaajana toimii Ilkka Luoto Vaasan yliopiston filosofisesta tiedekunnasta.

Ystävällisin terveisin

Benjamin Heikkinen